

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Τοῦ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΜΑΡΜΑΤΑΚΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 4)

κδ) Γενικαὶ παρατηρήσεις

Πρὶν κλείσωμε τὸ παρὸν κεφάλαιον, ἴσως δὲν θὰ ἦσαν ἄσκοποι ὠρισμένοι παρατηρήσεις ἀνακεφαλαιωτικοῦ χαρακτῆρος, σχετιζόμεναι μὲ τὰς ἐξετασθείσας χώρας. Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐδόθησαν παραδείγματα χωρῶν ἀπὸ ὅλας τὰς ἡπείρους, διαφόρου βαθμοῦ ἀναπτύξεως, διαφόρου θεσμολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστῶτος καὶ διαφόρου βαθμοῦ παρεμβάσεως τοῦ κράτους εἰς τὴν οἰκονομίαν. Τὸ ἐπιλεγέν δεῖγμα δὲν καλύπτει τὸ σύνολον τῶν περιπτώσεων, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀντιπροσωπευτικὸν διὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς καθολικῆς σχεδὸν ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων εἰς χώρας μὲ καθεστῶς ἐλευθέρου οἰκονομίας. Ἀπὸ ἀπόψεως βαθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως αἱ ἐξετασθεῖσαι χώραι καλύπτουν εἰσοδηματικὴν κλίμακα κυμαινομένην μεταξὺ 58 δολλαρίων (Νιγηρία) καὶ 2.106 δολλαρίων (Καναδάς). Ἀπὸ ἀπόψεως κρατικῆς παρεμβάσεως εἰς τὴν οἰκονομίαν αὗται ἀντιπροσωπεύουν κοινωνικὰ συστήματα αὐστηροῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομίας, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Ἰνδίαν, συστήματα μερικοῦ ἐλέγχου, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ συστήματα μὲ μεγάλην ἔμφασιν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰρλανδίαν. Ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς κινήτρων, αἱ ἐξετασθεῖσαι περιπτώσεις ἀντιπροσωπεύουν χώρας μὲ μικράν, μὲ μετρίαν καὶ μὲ ἔντονον πολιτικὴν κινήτρων.

Ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐγένετο ἡ ἐξέτασις τῶν κατ' ἴδιαν χωρῶν εἰς αὐτοτελὲς κεφάλαιον ἦτο κατὰ βάσιν πληροφοριακός. Ἡ γνῶσις τῆς ἀσκουμένης πολιτικῆς κινήτρων εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἀποτελεῖ χρήσιμον πηγὴν στοιχείων διὰ τὴν καταβλλομένην προσπάθειαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰς ἐν λόγω χώρας. Ἐφ' ὅσον ὅμως καὶ εἰς ἕκτασιν καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐξαγωγή γενικωτέρων συμπερασμάτων ἀναλυτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ χαρακτῆρος, τότε ἡ συγκεντρωτικὴ κατὰ χώραν παράθεσις τῶν στοιχείων καὶ τῶν πληροφοριῶν ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων.

Ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τὸ σύστημα τῶν θεσμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπεκράτησαν εἰς μίαν χώραν, ἢ ἐφαρμοσθεῖσα πολιτικὴ κινήτρων καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης αὐτῶν δὲν εἶναι ἄσχετα μεταξὺ των. Τὸ πλέγμα τῶν σχέσεων, τῶν ἐξαρτήσεων καὶ τῶν ἐπιδράσεων εἶναι μεγάλο, ἢ δὲ αἰτιώδης ἀλληλουχία τῶν γεγονότων καὶ τῶν καταστάσεων εἶναι πολυσύυθετος. Μεταβολὴ εἰς ἓν σημεῖον ἀσκεῖ μικρὰς ἢ μεγάλας, ἀμέσους ἢ ἐμμέσους ἐπιδράσεις καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὑφιστάμενον περαιτέρω τὴν ἐπανεπίδρασιν τούτων, ὡς θέλομεν διαπιστώσει ἀναλυτικώτερον εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Προ-

κειμένου συνεπῶς νὰ ἐξετασθῆ ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης ταύτης εἰς τὰς καθ' ἰδίαν χώρας διὰ τὴν ἐξαγωγήν γενικωτέρων συμπερασμάτων καὶ τὴν χάραξιν δεοντολογικῶν κατευθύνσεων, θὰ ἔδει νὰ ἐξετάζηται ὅλον αὐτὸ τὸ πλέγμα τῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐξαρτήσεων. Τοῦτο ὁμως εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλον, διὰ πολλοὺς λόγους. Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἀνεφέρθησαν τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὴν σχετικὴν ἔρευναν. Τὰ προβλήματα ταῦτα συνδέονται μὲ τὴν δυσκολίαν ἐξευρέσεως τοῦ καταλλήλου πληροφοριακοῦ ὕλικου, ἐπεξεργασίας, ἐρμηνείας, συσχέτισεως, ἀναλύσεως καὶ αἰτιολογίας τούτου, μὲ τὰς δυσκολίας ἀπομονώσεως τῶν καθ' αὐτὸ διατάξεων περὶ κινήτρων, μὲ τὰς δυσκολίας συγκριτικοῦ χαρακτῆρος, μὲ τὰς δυσκολίας ἐξευρέσεως τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ἐλήφθη ἐν μέτρον, μὲ τὰς δυσκολίας παρακολουθήσεως τῶν διαφόρων ἐπιδράσεων κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῆς ἰσχύος τούτου, κ.ο.κ. Βάσει, ἐν τούτοις, τῶν συγκεντρωθέντων στοιχείων καὶ πληροφοριῶν παρατηρεῖται ὅτι χῶραι ἀπὸ ὅλας τὰς Ἠπείρους καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀσκοῦν πολιτικὴν κινήτρων. Βεβαίως, ἡ ἔκτασις καὶ ἔντασις τούτων ποικίλλει ἀπὸ χώρας εἰς χώραν. Τοῦτο ὁμως δὲν ἀλλοιώνει τὴν παρατήρησιν τῆς καθολικότητος τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων.

Ἐκ τῶν ἐξετασθειῶν περιπτώσεων χωρῶν ἀσκουσῶν πολιτικὴν κινήτρων, προκύπτει ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ καταλήξη τις εἰς γενικά συμπεράσματα διὰ ἰσχυρὰν συσχέτισιν μεταξὺ ληφθέντων μέτρων καὶ ἐπιτευχθέντος ἀποτελέσματος. Ὡς ἀνεφέρθη καθ' ἑπανάληψιν, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ χαρακτηρίσῃ τις μίαν πολιτικὴν κινήτρων μεγάλην, μετρίαν ἢ μικρὰν καὶ νὰ προβῆ εἰς συγκριτικὰς συσχέτισεις διὰ τὴν ἔντασιν καὶ ἔκτασιν τούτων. Εἰς τὴν προηγούμενην ἐπισκόπησιν ἐξητάσαμεν χώρας μὲ μικρὰν ἢ μετρίαν πολιτικὴν κινήτρων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐσημείωσαν ἀξιολόγους ἐπιτεύξεις πρὸς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὅ,τι ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων δὲν ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον (Νιγηρία, Ἰνδία, Αἴγυπτος, Βραζιλία, Γκάννα, Τουρκία καὶ Ἀγγλία) καὶ ὅτι αἱ μικραὶ ἐπιτεύξεις ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνυπαρξίας ἀξιολόγου ἐκτάσεως καὶ ἐντάσεως κινήτρων. Τὸ συμπέρασμα ὁμως αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ εὐσταθῆ, ἀφοῦ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐξαρτᾶται ἀπὸ πλῆθος παραγόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων βεβαίως καὶ τὰ κίνητρα, καὶ ἀφοῦ ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες, ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ καὶ ἀλληλεπιδράσῃ, ὠρισμένοι περισσότερον καὶ ἄλλοι ὀλιγωτέρον, συνετέλεσαν εἰς τὴν μικρὰν πρόοδον μιᾶς οἰκονομίας καὶ ἀφοῦ ἡ προσπάθεια τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως φαίνεται νὰ ἐπιδιώκεται δι' ἄλλων μέσων (κρατικὴ δραστηριότης), ὡς συμβαίνει εἰς τὰς προαναφερθείσας χώρας.

Συνητήσαμεν χώρας μὲ μικρὰν ἢ μετρίαν πολιτικὴν κινήτρων καὶ αἱ ὁποῖαι ἐσημείωσαν ἀξιολόγους ἐπιτεύξεις εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (Νότιο-Ἀφρικανικὴ Ἐνωσις, Ἰαπωνία, Πόρτο-ΡΙκο, Αὐστρία, Ὀλλανδία, Δ. Γερμανία, Σουηδία, Καναδᾶς). Ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν χωρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν τριῶν εἰδῶν ὑποθέσεις: Πρῶτον, ὅτι ἡ μικρὰ ἢ μετρία πολιτικὴ κινήτρων δὲν ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν

άνοδικήν πορείαν τῆς οἰκονομίας καὶ ὅτι αἱ ἐπιτεύξεις ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἄλλων δυνάμεων. Δεύτερον, ὅτι τὰ κίνητρα, παρὰ τὴν περιωρισμένην ἔκτασιν καὶ ἔντασιν τούτων, ἀπετέλεσαν ἰσχυρὰν προωθητικὴν δύναμιν τῆς οἰκονομίας, καί, τρίτον, ὅτι τὰ κίνητρα ἀπετέλεσαν ἓνα ἐνισχυτικὸν παράγοντα, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν συνδρομὴν ἄλλων παραγόντων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς διαπιστωθείσης προόδου. Καὶ αἱ τρεῖς ὑποθέσεις εἶναι δυναταί. Ὡς θέλει ὁμως παρατηρηθῆ εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, ἡ πρώτη ὑπόθεσις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία φαίνεται ὡς περισσότερο πιθανή.

Συνηντήσαμεν χώρας μετὰ μεγάλην πολιτικὴν κινήτρων, ἀλλὰ αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπραγματοποίησαν ἀξιόλογον πρόοδον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (Ἀργεντινῆ), ἢ ἡ ἐπιτευχθεῖσα τοιαύτη δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων, ἀλλὰ ἄλλων παραγόντων, ἢ ἀνάλυσις τῶν ὁποίων ἐκφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς παρούσης ἐργασίας (Γαλλία καὶ ἴσως ἡ Ἑλλάς).

Συνηντήσαμεν, τέλος, χώρας αἱ ὁποῖαι ἐφήρμοσαν ἔντονον πολιτικὴν κινήτρων καὶ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς προόδου ἦσαν ἀξιόλογα (Ἰσπανία, Ἰρλανδία, Ἰταλία, Ἰσραήλ, Βέλγιον). Θὰ ἠδύνατο συνεπῶς νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἡ μεγάλη αὐτὴ πρόοδος ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Ὡς ὁμως ἀνεφέρθη, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν κατ' ἰδίαν περιπτώσεων, ἡ πραγματοποιηθεῖσα πρόοδος εἰς τὰς χώρας αὐτὰς συνετελέσθη ὑπὸ τὴν ὥθησιν ἄλλων δυνάμεων, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν δὲ αὐτὴν συνέβαλε καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων.

Ὁ κατωτέρω συγκεντρωτικὸς πίναξ δεικνύει ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐξητάσαμεν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον.

Πολιτικὴ κινήτρων εἰς τὰς διαφόρους χώρας

Πολιτικὴ κινήτρων	Οἰκονομικαὶ Ἐπιτεύξεις		
	Μικρὰ	Μετρία	Μεγάλη
Μικρὰ	Γκάνα Τουρκία	Νιγηρία Αἴγυπτος	Δ. Γερμανία Σουηδία
Μετρία	Ἰνδία Βραζιλία Ἀγγλία		Νοτιο-Ἀφρικανικὴ Ἐνωσις Ἰαπωνία Πόρτο Ρίκο Αὐστρία Ὀλλανδία Καναδᾶς
Μεγάλη	Ἀργεντινῆ Γαλλία	Ἑλλάς	Ἰσπανία Ἰρλανδία Ἰταλία Ἰσραήλ Βέλγιον

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα στοιχεῖα καὶ παρατηρήσεις προκύπτει ὅτι εἰς μικρὰν καὶ μετρίαν πολιτικὴν κινήτρων ἀντιστοιχεῖ μικρά, μετρία καὶ μεγάλη πρόοδος καὶ εἰς μεγάλην πολιτικὴν κινήτρων ἔχομεν περιπτώσεις χωρῶν μὲ μικρὰν καὶ μεγάλην πρόοδον. Βάσει, συνεπῶς, τῶν στοιχείων αὐτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἀσκηθείσης πολιτικῆς κινήτρων εἰς τὰς ἐξετασθείσας χώρας.

Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα, ἂν καὶ εἰς ποῖαν ἔντασιν ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων ἀσκήῃ ἐπίδρασιν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἰσάγωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἄλλας μεταβλητὰς καὶ παραμέτρους. Τοῦτο γίνεται εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, ἔνθα ἐξετάζεται κατὰ τρόπον γενικώτερον ἢ πολιτικὴ τῶν κινήτρων καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ

α) Οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ πολιτικὴ τῶν κινήτρων

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μεγιστοποίηση τῆς συναρτήσεως τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας (1).

Ἡ συνάρτησις αὕτη δύναται νὰ γραφῆ ὡς ἑξῆς:

$$\Psi = F(\Psi_1, \Psi_2, \dots, \Psi_n) \quad (1)$$

ἔνθα Ψ_i εἶναι ἕν ἐπὶ μέρος συνθετικὸν στοιχεῖον τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως (ὕγεια, κατανάλωσις τροφίμων, ἐκπαίδευσις, στέγασις κλπ.).

Ἡ συνάρτησις ἀριστοποιεῖται ὅταν:

$$\frac{\partial \Psi}{\partial \Psi_i} = 0 \quad \text{καὶ} \quad \frac{\partial^2 \Psi}{\partial \Psi_i^2} \leq 0 \quad (i = 1 \dots n) \quad (2)$$

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρησιμοποιεῖ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς καὶ καταβάλλει προσπάθειαν μεγιστοποιήσεως ἢ ἐλαχιστοποιήσεως (ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως) ἑνὸς ἐκάστου Ψ_i .

Ἐάν ὑποθεθῆ ὅτι τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ εἶναι X_i ($i = \dots, \mu$) καὶ ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος σχέσις μεταξὺ Ψ καὶ X τότε ἡ ὀριακὴ μεταβολὴ ἐκάστου Ψ διὰ τῆς μεταβολῆς ἐκάστου X δεικνύει τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἐκαστον ὁμῶς Ψ

1) Ε. S. Kirschen κλπ., *Economic policy in our time, General Theory*, Amsterdam, 1964, σελ. 19. Ε. J. Misham, «A survey of welfare economics, 1939-59» εἰς Α.Ε.Α. καὶ R.E.S., *Survey's of Economic Theory*, New York, 1965, σελ. 154 ἐκεῖ καὶ ἄλλη βιβλιογραφία. R. Gendarme, *La pauvreté des Nations*, Éditions Cujas, 1963, σελ. 3 κλπ.

δύναται νὰ ἐπηρεασθῆ μὲ πολλοὺς τρόπους, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν διαφόρων ὀργάνων οἰκονομικῆς πολιτικῆς (X_i) καὶ ἐκάστη μέθοδος ἀσκήσεως πολιτικῆς δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ περισσοτέρους τομεῖς (Ψ_i). Τὸ πλέγμα αὐτὸ τῶν πολλαπλῶν σχέσεων μεταξὺ σκοπῶν καὶ μέσων δύναται νὰ ἀπεικονισθῆ μαθηματικῶς μὲ τὴν μήτραν τῶν μερικῶν παραγῶγων ἐκάστου Ψ ἐν σχέσει πρὸς ἕκαστον X . Ἔχομεν λοιπόν :

$$\left\| \frac{\partial \Psi}{\partial X} \right\| = \begin{vmatrix} \frac{\partial \Psi_1}{\partial X_1} & \frac{\partial \Psi_2}{\partial X_1} & \cdots & \frac{\partial \Psi_v}{\partial X_1} \\ \frac{\partial \Psi_1}{\partial X_2} & \frac{\partial \Psi_2}{\partial X_2} & \cdots & \frac{\partial \Psi_v}{\partial X_2} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ \frac{\partial \Psi_1}{\partial X_\mu} & \frac{\partial \Psi_2}{\partial X_\mu} & \cdots & \frac{\partial \Psi_v}{\partial X_\mu} \end{vmatrix} \quad (3)$$

Τοὺς γενικοὺς καὶ εἰδικοὺς αὐτοὺς σκοποὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ὑπηρετεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ διάφορα X_i διὰ τῆς πραγματώσεως διαφόρων ἀπὸ τοὺς σκοποὺς Ψ_i .

Ἐπὶ μορφήν παραδείγματος δίδονται κατωτέρω ὠρισμένα ἀπὸ τὰ μέσα καὶ ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς (1).

Σκοποὶ καὶ μέσα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς

Γενικοὶ σκοποὶ (Ψ_i)	Μέσα (X_i)
1) Σταθερότης εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν	1) Διάφοροι φόροι
2) Βελτίωσις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν	2) Δασμοὶ
3) Πλήρης ἀπασχόλησις	3) Λοιπὰ ἔσοδα τοῦ Δημοσίου
4) Αὐξήσις τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν	4) Καταναλωτικὰ κυβερνητικὰ δαπάναι
5) Διακλαδικὴ κατανομή τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν	5) Δωρεὰν παροχαὶ καὶ ἐπιδοτήσεις
6) Διατοπικὴ κατανομή τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν	6) Δημόσια ἐπενδύσεις
7) Βελτίωσις εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος	7) Κυβερνητικὰ δαπάναι
8) Προστασία ὠρισμένων περιοχῶν	8) Προσφορὰ χρήματος
	9) Ἐπιτόκια
	10) Κρατικὰ ἐγγυήσεις δανείων
	11) Ποσοτικὸς καὶ ποιοτικὸς ἔλεγχος

1) Ὁρα καὶ E. S. Kirschen, *Economic policy in our time. General Theory*, Amsterdam, 1964, σελ. 5 καὶ 148. H. Chenery, «Development policies, and programs» *Economic Bulletin for Latin America*, March 1958, N. Μαρματάκη, Ὁ ρόλος τῶν φερῶν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, Ἀθῆναι, 1964, σελ. 16 καὶ 62.

και βιομηχανιων

- 9) Προστασία τῆς καταναλώσεως
- 10) Μείωσις τῶν ὠρῶν ἐργασίας
- 11) Αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ
- 12) Ποσοτική και ποιοτική ἀναδιάρθρωσις τοῦ πληθυσμοῦ κλπ.

τῶν πιστώσεων

- 12) Ἐλεγχος εἰσαγωγῶν
- 13) Ἐλεγχος ἐξαγωγῶν
- 14) Συναλλαγματικὸς ἔλεγχος
- 15) Ἐλεγχος τῶν τιμῶν
- 16) Ἐλεγχος τῆς μεταναστεύσεως κλπ.

Οἱ ἀναφερόμενοι ἀνωτέρω γενικοὶ σκοποὶ και μέσα δὲν ἀποτελοῦν τὸ ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, δύνανται δὲ νὰ ἀναλυθοῦν περαιτέρω μέχρι πλήρους ἐξειδικεύσεως τούτων. Ἐκαστος γενικὸς και εἰδικὸς σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ πολλῶν γενικῶν ἢ εἰδικῶν μέσων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ κατὰ διάφορον τρόπον. Τοῦτο προκύπτει και ἀπὸ τὴν μαθηματικὴν παράστασιν (3), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μίαν συναρτησιακὴν μῆτραν και δεικνύει τὰς ἐπιδράσεις τῆς μεταβολῆς ἑκάστου μέσου τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐπιδιωκομένων σκοπῶν (1).

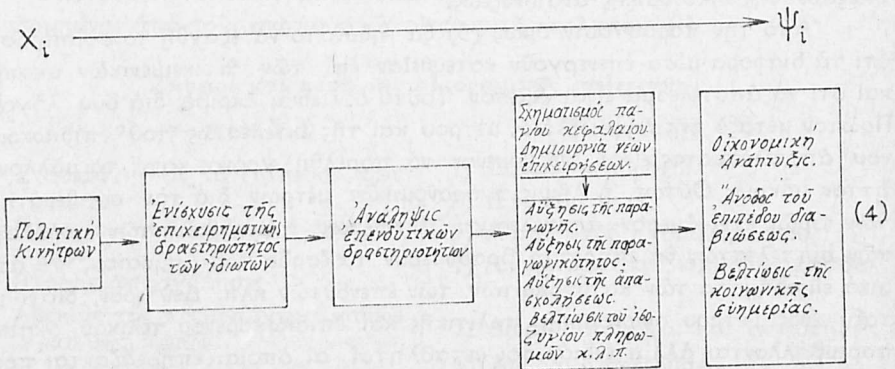
Εἶναι προφανὲς ὅτι και ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων ἐμπίπτει εἰς τὰ πλαίσια αὐτὰ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν διαφόρων μέσων και ὀργάνων, τὰ ὁποία ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν των αἱ κρατικαὶ ἀρχαὶ διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν εἰδικῶν και γενικῶν ἐπιδώσεων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἀπὸ τὴν παράστασιν ὁμως (3) θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξαχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ διάφορα μέσα ἐπενεργοῦν κατευθεῖαν ἐπὶ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν και ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἄμεσον. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβὲς διὰ δύο λόγους. Πρῶτον μεταξὺ τῆς λήψεως ἑνὸς μέτρου και τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρέλθῃ χρόνος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρὺς. Οὕτως, ἡ λήψις ἀγορανομικῶν μέτρων διὰ τὴν σταθερότητα τῶν τιμῶν ἔχει ἄμεσον ἀποτέλεσμα. Ἀντιθέτως, ἡ μεταβολὴ τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν θὰ ἐπηρεάσῃ βραδύτερον τὰ ἔσοδα τοῦ Δημοσίου, τὰ ἀτομικὰ εἰσοδήματα τῶν καταναλωτῶν, τῶν ἐπενδυτῶν κλπ. Δεύτερον, διότι μεταξὺ ἑνὸς μέτρου οἰκονομικῆς πολιτικῆς και ἐπιδιωκομένου τελικοῦ σκοποῦ παρεμβάλλονται ἄλλαι ἐνδιάμεσοι μεταβληταί, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζονται πρῶτον και διὰ τούτων ἐπηρεάζονται πλέον τὰ τελικὰ στοιχεῖα τῆς συναρτήσεως τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν και τοὺς σκοποὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Αἱ ἐνδιάμεσοι αὗται μεταβληταὶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι μία ἢ πλεονεξ. Διὰ τῆς πολιτικῆς π.χ. τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς προσφορᾶς χρημάτων ἐπηρεάζονται τὰ ἐπιτόκια, διὰ τούτων αἱ ἐπενδύσεις και διὰ τούτων ὁ ὄγκος τοῦ παγίου κεφαλαίου, ἡ ἀπασχόλησις και ἡ παραγωγή. Περιττεύει

1) Ὅρα και J. Tinbergen on The Theory of Economic policy, Amsterdam, 1955, σελ. 1-5. J. Tinbergen, Economic policy, principles and design, Amsterdam, 1956, σελ. 1 - 26. B. Hansen, The Economic theory of fiscal policy, London, 1956, κεφ. 1, σελ. 3 - 29.

νά τονισθῆ ὅτι αἱ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι ἐπιδράσεις δὲν ἀπομονοῦνται εὐκόλως, οὔτε ἐντοπίζονται πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν ἢ πρὸς ὠρισμένας σχέσεις. Τὸ πλέγμα τῶν συναρτήσεων καὶ ἀλληλεξαρτήσεων εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶναι ἀπέραντον.

Εἶναι ἀπαραίτητον ὅμως νὰ ἐπισημαίνωνται τὰ κύρια ρεύματα τῶν ἐπιδράσεων μιᾶς οἰασδῆποτε πολιτικῆς καὶ ἡ βασικὴ σειρὰ τῶν ἐπενεργειῶν ἐνὸς μέτρου μέχρις οὗτου ἐπιτευχθῆ ὁ τελικὸς ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Προκειμένου περὶ πολιτικῆς κινήτρων παρατηρεῖται ὅτι ἀνεξαρτήτως ἐὰν ταῦτα εἶναι φορολογικὰ ἢ δασμολογικὰ, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἀποσκοποῦν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν εἰσαγωγῶν ἢ τὴν προώθησιν τῶν ἐξαγωγῶν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἔχουν χαρακτῆρα παροχῆς πληροφοριῶν ἢ διενεργείας ἐρευνῶν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν λαμβάνωνται ὡς ἄμεσοι ἐπιχορηγήσεις ἢ ὑπὸ μορφήν προστασίας τῶν τιμῶν καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἀγορᾶς τῶν ἐγχωρῶν προϊόντων, ἀνεξαρτήτως ἐὰν εἶναι μέτρα νομισματικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς, μέτρα ἀναπτύξεως τῶν περιφερειῶν ἢ μέτρα προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων, ἡ τελικὴ ἐπίδιωξις συνίσταται εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν καθολικὴν βελτίωσιν τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας. Ὁ τελικὸς αὐτὸς στόχος θὰ ἐπιτευχθῆ βασικῶς διὰ τῆς κεντρίσεως τῆς ἐπιχειρηματικῆς καὶ ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος τῶν ἐπενδυτῶν μέσῳ τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Ἡ λογικὴ συνεπῶς ἀλληλουχία τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων δύναται νὰ ἀπεικονισθῆ ὡς ἑξῆς :

Ἀπὸ τὴν σχηματικὴν αὐτὴν παράστασιν καθίστανται προφανεῖς οἱ ἄμεσοι καὶ οἱ ἔμμεσοι σκοποὶ τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων.

Εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς οἰκονομίας ὁ ἰδιώτης ἐπιχειρηματίας ἀποτελεῖ τὴν δεσπόζουσαν δύναμιν διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων καὶ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων. Θεωρητικῶς βεβαίως ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐλευθέρου ἀγορᾶς καὶ τὸ σύστημα τῶν τιμῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν ἀλάθητον ὁδηγὸν καὶ νὰ κατευθύνουν τοὺς ἱκανοὺς ἐπιχειρηματίας εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν, τελικῶς, πρὸς τὴν μεγιστοποίησιν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας.

Τόσον ὅμως ἡ ἱστορικὴ παρατήρησις ὅσον καὶ ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα ἀπέ-

δειξαν ότι ο μηχανισμός της ελεύθερας αγοράς ένιστε άδυνατεί να επιλύσει ίκανοποιητικώς και ταχέως τα βασικά προβλήματα της παραγωγής, της κυκλοφορίας, της κατανομής των αγαθών και της ίκανοποίησης των αναγκών κατά τον οικονομικώτερον τρόπον. Έξ αυτού του λόγου άπέρρευσε η πολιτική των κινήτρων, η όποία, ως άνεφέρθη και προηγουμένης, άποσκοπεί εις τον έπηρεασμόν της δραστηριότητος των ίδιωτων διά την στροφήν των επενδύσεων των προς τας έπιθυμητάς κατευθύνσεις. Περιττεύει βεβαίως να τονισθῆ ότι εις χώρας εις τας όποίας τον κύριον λόγον διά την λήψιν αποφάσεων έχει τό κράτος η άλλοι όργανισμοί κρατικού και κοινωφελοϋς χαρακτήρος, η πολιτική των κινήτρων είναι δευτερευούσης σημασίας η καθ' όλοκληρίαν άνύπαρκτος.

Άπό τας παραστάσεις (1) έως (4) προκύπτει ότι ο τελικός σκοπός της οικονομικής πολιτικής γενικώς και της πολιτικής των κινήτρων ειδικώτερον είναι η αύξησης της κοινωνικής εϋημερίας εις την βραχυχρόνιον και την μακροχρόνιον περίοδον. Βεβαίως με τον όρον κοινωνική εϋημερία έχουν άποδοθη κατά καιρούς διάφοροι έννοιαι χωρίς να προσδιορίζεται ακριβώς τό περιεχόμενον τούτου. Μεγάλοι οικονομολόγοι όπως ο Bergson, ο Kaldor, ο Hicks, ο Skitovsky, ο Samuelson, ο Little, ο Arrow, ο Graaf, ο Allen κλπ. έχουν ασχοληθῆ εις μεγάλην κλίμακα με τό έν λόγω άντικείμενον χωρίς να καταλήγουν εις συγκεκριμένα συμπεράσματα (1).

Δέν πρόκειται να ύπεισέλθωμεν εις τας λεπτομερείας του πολυπλόκου φιλοσοφικο-κοινωνικού τούτου προβλήματος. Διά τους σκοπούς της παρούσης έργασίας χρησιμοποιούμεν ως κριτήριον ανάπτυξεως και ως κριτήριον άνωτέρου βαθμού έπιπέδου διαβίωσης τον όγκον των αγαθών και ύπηρεσιών, τα όποία είναι διαθέσιμα διά την ίκανοποίησιν των αναγκών των μελών μιās κοινωνίας (2). Συνεπώς ο σκοπός της μακροχρονίου κυρίως οικονομικής πολιτικής συνίσταται εις την μεγιστοποίησιν των συνθετικών στοιχείων της συναρτήσεως της κοινωνικής εϋημερίας. Άπό την σχηματικήν άπεικόνισιν της παραστάσεως (4) προκύπτουν συγκεκριμένως οί άμεσοι και οί άπώτεροι σκοποί της πολιτικής των κινήτρων. Έν προκειμένω όμως γεννώνται δύο ειδών

1) Ένδεικτικώς αναφέρεται η κάτωθι βιβλιογραφία: G. L. Allen, «Modern welfare economic and public policy», S.E.J., 1952-53, σελ. 28. K J. Arrow, «A Difficulty in the concept of social welfare», J P.E., 1950, σελ. 328. A. Bergson, «On the concept of social welfare» Q. J. E., 1954, σελ. 233. J. de V. Graaf, «Theoretical welfare economics, Cambridge», 1957. N. Kalbor, «Welfare proposition in economics», E. J. 1939, σελ. 549. J. R. Hicks, «The foundations of welfare economics», E. J. 1939, σελ. 696. P. A. Samuelson: Foundations of economic analysis, Harvard 1955, κεφ. VIII. I. M. D. Little, «Social choice and individual values», J. P. E. 1952, σελ. 422. E. J. Mishan, «A Survey of welfare economics 1939 - 59», εις A.E.A. και R.E.S., Survey of Economic Theory, London, 1965, σελ. 154. Herbert Giersch, Allgemein Wirtschaftspolitik · Grundlagen, Wiesbaden, 1960, σελ. 59 - 134.

2) Nations Unies, Rapport sur la définition et l'évaluation des niveaux de vie du point de vue international, New York, 1964.

προβλήματα: Πρώτον, η οικονομική ανάπτυξις, τὸ ἐπίπεδον διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ βελτίωσις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τὴν ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα καὶ τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου, ἡ ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν καὶ ἄλλων παραγόντων. Δεύτερον, ἡ ἐπενδυτικὴ δραστηριότης τῶν ἰδιωτῶν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων ἢ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν καὶ ἄλλων παραγόντων. Καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Πρὸς τοῦτο δεόν νὰ ἐξετασθοῦν λεπτομέρεστερον οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Καὶ τὰ δύο σημεῖα προσδιορίζουν ἄμεσως ἢ ἐμμέσως τοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Εἰς τὰς δύο ἐπομένους παραγράφους θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ δύο αὐτὰ θέματα. Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἐλέχθη ὅτι διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐξέτασις τῶν ἄμεσων καὶ ἐμμέσων γενικῶν καὶ ἰδικῶν παραγόντων, ἐκ τῶν ὁποίων αὕτη ἐξαρτᾶται. Εἰς τὰ ἐπὶ μέρους σημεῖα τῶν κεφαλαίων Β' καὶ Γ' ἐδόθησαν οἱ ἄμεσοι καὶ ἰδικοὶ παράγοντες, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὴν πολιτικὴν ἐκάστου κινήτρου. Εἰς τὰς δύο ἐπομένους παραγράφους θὰ ἐξετασθοῦν οἱ γενικοὶ παράγοντες, οἱ ὅποιοι ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα ὄλων τῶν κινήτρων γενικῶς.

β) Προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ κίνητρα

Ἡ ἱστορία μεταβάλλεται, ἡ κοινωνία μεταβάλλεται, οἱ θεσμοὶ μεταβάλλονται. Τὸ φυσικὸν περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζεῖ καὶ ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλεται καὶ μετασχηματίζεται. Μία ἀέναντος κίνησις χαρακτηρίζει τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον (!).

1) Εἶναι γνωστὴ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἡρακλείτου: «Λέγει που Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει καὶ ποταμοῦ ροῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει, ὡς δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίη», (Πλατ. Κρατῖλ. 402 Α.). Ὅα ἡδύνατό τις εὐκόλως νὰ παρασυρθῇ εἰς τὸν κόσμον τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας καὶ νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὰς ἀτέρμονας συζητήσεις, αἱ ὅποια ὀγκοῦνται γύρω ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἱστορικοῦ, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ οικονομικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Μερικὰ προβλήματα ὅπως ἡ νομοτέλεια, ἡ ὁποία διέπει τὸν ἀνθρώπινον βίον, οἱ ἱστορικοὶ νόμοι, οἱ παράγοντες τῶν μεταβολῶν τῆς ἱστορίας, ἡ τάσις τῶν ἱστορικῶν μεταβολῶν, οἱ ἀποτατοὶ σκοποὶ τοῦ ἱστορικοῦ βίου, αἱ δυνάμεις αἱ ὅποια κατευθύνουν καὶ ἐπηρεάζουν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελοῦν εἰς πολλὰ σημεῖα κοινὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας καὶ τῆς οικονομικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσον ὅμως καὶ νὰ εἶναι θελκτικὴ μία περιπλάνησις εἰς τὸν ἀφηρημένον αὐτὸν φιλοσοφικὸν χῶρον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη ἐν προκειμένῳ περισσότερον. Ἴσως μία ἐνδεικτικὴ παραπομπὴ εἰς σχετικὴν βιβλιογραφίαν θὰ ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ δειξῇ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος τοῦ προβλήματος, τὴν σημασίαν τοῦ ὁποίου ἐνίοτε παραγνωρίζουν οἱ οικονομολόγοι: Θ. Βορέα, Εἰσαγωγή

Εἰς τὸ φυσικο-κοινωνικό-πολιτικὸν περιβάλλον ἀναπτύσσεται καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξόχως δυναμικὴ καὶ εὐπλαστος ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τούτου καὶ προωθείται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἀναλόγων δυνάμεων. Ἡ διαδικασία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως περαιτέρω ἀποτελεῖ πολὺπλοκον οἰκονομικο-κοινωνικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον συντελεῖται ἀπὸ τὴν προωθητικὴν ἐπίδρασιν ὄλων τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ὑπείσέρχονται εἰς τὸν μηχανισμόν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οἰκονομίας.

Ἡ περιγραφή τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι δύσκολος. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς σημασίας καὶ τοῦ ρόλου ἑκάστου εἶναι ἀδύνατος. Ἡ τακτοποίησις τούτων εἰς ὁμοιογενεῖς κατηγορίας εἶναι δυσχερής. Ἡ ἐπισήμανσις τῶν στρατηγικῶν μεταβλητῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπαιξαν πρωτορχικὸν ρόλον εἰς ἑκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν εἶναι ἐξ ἴσου δύσκολος. Ἐξ ἄλλου, τὸ πλέγμα τῶν σχέσεων, τῶν ἐξαρτήσεων καὶ τῶν ἀλληλεπιδράσεων ἐνίοτε προκαλεῖ σύγχυσις εἰς τὴν προσπάθειαν προσδιορισμοῦ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐπιδράσεων καὶ ἀδυναμίαν προσδιορισμοῦ τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, τοῦ χαρακτηριστικοῦ μιᾶς καταστάσεως καὶ τοῦ αἰτίου τὸ ὁποῖον τὴν προεκάλεσε, τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐνὸς βαθμοῦ ἀναπτύξεως καὶ τοῦ ἀποτελέσματος μιᾶς ἐπιδράσεως. Ἡ ἄλυσις ἐξ ἄλλου τῶν ἐπιδράσεων εἶναι μεγάλη καὶ αἱ φάσεις τῶν διαδοχικῶν ἐξαρτήσεων πολλαί. Ἡ ἀνάλυσις, τέλος, τῶν διαφόρων παραγόντων εἰς ἐπὶ μέρους παράγοντας δύναται νὰ προχωρήσῃ ἐπ' ἀπειρον. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τὴν μακρο-σύνθεσιν εἰς τὴν μικρο-διάσπασιν δύναται νὰ προχωρήσῃ εἰς μεγάλην κλίμακα. Τὸ ἀπέραντον αὐτὸ πλέγμα τῶν ἀλληλεξαρτήσεων δὲν ὑπόκειται εἰς εὐκόλον προσδιορισμόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστή τούτο χρήσιμον ὄργανον διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἀνεφέρθη ὁμως ὅτι διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων εἶναι χρήσιμος καὶ ἡ γνῶσις τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται καὶ ἐπηρεάζεται αὕτη. Διὰ τὴν γνῶσιν συνεπῶς τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποῖου τὰ κίνητρα εἶναι δυνατὸν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι χρήσιμος ἡ γνῶσις τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται καὶ ἐπηρεάζεται αὕτη.

εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Ἀθῆναι, 1935, σελ. 321 - 353. P. Barth, Die Philosophie D. Geschichte als Soziologie, 1922. O. Braun, Geschichtsphilosophie, 1923. R. Stammler, Wirtschaft und Recht nach der Materialistischen Geschichtsauffassung, 1921. Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik, 1924. Montesquieu, De l'esprit des lois, 1748. Voltaire, La philosophie de l'histoire, 1765. R. M. Maciver and Charles H. Page, Society, an introductory analysis, London, 1962, σελ. 508 - 635. H. A. Phelps, Principles and laws of sociology, New York, 1936. Irving Louis Horowitz, Three worlds of development, New York, 1966. Irving Louis Horowitz, Philosophy, science and the sociology of knowledge, Springfield, Ill. 1961. Joan Robinson, Economic philosophy, London, 1962. S. Kuznets, «Long swings in population growth and related economic variables», Proceedings of the American Philosophical Society, February 1958.

1. *Αί μεταβληταί.* Ἡ τακτοποίησης τῶν παραγόντων αὐτῶν ἔχει γίνει ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς κατὰ διαφόρους τρόπους, μὲ διάφορα κριτήρια καὶ διαφόρους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς (1). Κατωτέρω δίδονται ἐνδεικτικῶς ὠρισμέναι ἀπὸ τὰς μεταβλητάς, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν τὸ ὕψος καὶ τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς τοῦ συνολικοῦ καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τακτοποιηθεῖσαι εἰς μεγάλας κατηγορίας.

A. Ἀνθρώπινος παράγων (2)

- 1) Συνολικὸς πληθυσμὸς, διάρθρωσις καὶ ρυθμὸς μεταβολῆς τούτου.
- 2) Ἑργατικὸν δυναμικόν, διάρθρωσις καὶ ρυθμὸς μεταβολῆς τούτου.
- 3) Σχέσις μεταξὺ ἐργατικῆς δυνάμεως καὶ συνολικοῦ πληθυσμοῦ.
- 4) Γεωγραφικὴ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως.
- 5) Τὸ ἐπίπεδον ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ.
- 6) Τὸ ἐπίπεδον ἐπιστημονικῆς, τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως.
- 7) Τὸ ἐπίπεδον ὑγείας τοῦ πληθυσμοῦ.
- 8) Καταναλωτικὴ, ἐπενδυτικὴ καὶ ἀποταμιευτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ.

Αἱ μεταβληταὶ αἱ σχετιζόμεναι μὲ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα εἶναι γενικαί. Ἐκάστη τούτων δύναται νὰ ἀναλυθῆ περαιτέρω εἰς ἐπὶ μέρους μεταβλητάς καὶ αὕτη πάλιν εἰς ἄλλας ἐπὶ μέρους, σχηματιζομένης οὕτω μιᾶς πολυ-

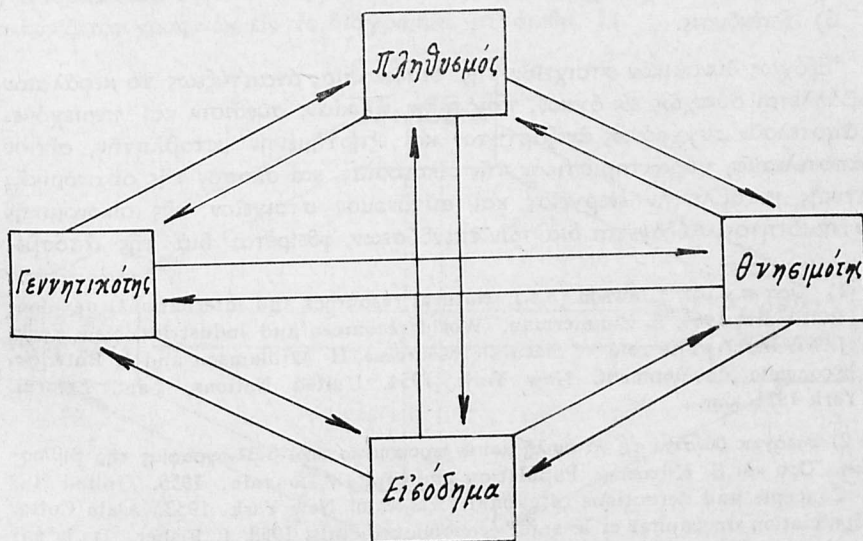
1) Ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία εἶναι ἐκτεταμένη. Ὅρα π.χ.: W. W. Rostow, *The process of economic growth*, New York, 1952, σελ. 12 - 16. W. Arthur Lewis, *The theory of economic growth*, Homewood, 1955, σελ. 201. G. M. Meier, R. E. Baldwin, *Economic development, theory, history and policy*, New York, 1957, σελ. 2. B. Higgins, *Economic development, Principles, problems and policies*, New York, 1959, σελ. 11, 301. E. E. Hagen, *An analytical model of the transition to economic growth*, M. I. T., C.I.S., (πολ. παραδ.). United Nations, *Determinants and consequences of population trends*, New York, 1953, σελ. 220. René Gendarme, *La pauvreté des nations*, Editions Cujas, 1963, σελ. 146. Simon Kuznets, *Economic growth and structure*, London, 1965, σελ. 1 - 81 καὶ 194 - 212.

2) Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὀμιλῆ περὶ βιβλιογραφίας τῆς βιβλιογραφίας δι' ἕκαστον τῶν θεμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα. Ὅρα ὁμοῦ ἐνδεικτικῶς S. Kuznets, «Demographic aspects of modern economic growth», A Paper submitted to the World Population Conference, organized by the United Nations, September 1965. United Nations, *Determinants and consequences of population trends*, New York, 1953. H. Correa, *The economics of human resources*, Amsterdam, 1963. E. E. Hagen, «Population and economic growth», A. E. R. June 1959. Reynaud, *Le facteur humain dans l'évolution économique, son autonomie, sa primauté*, 1942, σελ. 218. S. Klatt, *Zur Theorie der Industrialisierung*, Köln, 1959, σελ. 94. R. M. Maciver and C. H. Page, *Society, an introductory analysis*, London, 1962, σελ. 531 - 551. Simon Kuznets, *Economic growth and structure*, London, 1965, σελ. 123 - 141. Simon Kuznets, *Modern economic growth, rate, structure, and spread*, New Haven, 1966, σελ. 34 - 85. United Nations, *Some factors in economic growth in Europe during the 1950*, Geneva, 1964. Ch. IV, σελ. 1 - 7.

συνθέτου πολυμεταβλητής συναρτήσεως με μεγάλην ἀριθμὸν τελικῶν μεταβλητῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ διὰ τούτου τὸ ὕψος καὶ τὸν ρυθμὸν μεταβλητῆς τοῦ συνολικοῦ καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος.

Μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἐπὶ μέρος μεταβλητῶν εἰς τὰς ὁποίας αὐταὶ ἀναλύονται ὑφίστανται ὠρισμέναι σχέσεις, ὡς εἶναι ἡ γεννητικότητα, ἡ θνησιμότης, ἡ νυμφευτικότητα, ἡ γονιμότης, ἡ μεταναστευτικότητα, τὸ βάρος ἐξαρτήσεως, ἡ διακλαδική κατανομή τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τὸ ποσοστὸν ἀγραμματοσύνης, ἡ σχέσις μεταξὺ μαθητῶν μέσης καὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, μεταξὺ σπουδαστῶν ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως καὶ μαθητῶν μέσης, ἡ σχέσις μεταξὺ σπουδαστῶν τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ λοιπῶν σπουδαστῶν κ.ο.κ. Οἱ ἀνωτέρω συντελεσταὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς μεταβληταὶ ἀνεξάρτητοι ἢ ἐξηρητημένοι, ὡς στόχοι ἐπιδιωκόμενοι, ὡς παράμετροι ἐνεργείας κ.ο.κ. Δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς σταθεραὶ εἰς τὴν βραχυχρόνιον ἢ μακροχρόνιον περίοδον, ἢ ὡς μεταβαλλόμεναι βάσει ὠρισμένης σχέσεως διὰ μέσου τοῦ χρόνου. Δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦν τὸ αἷτιον ἄλλων γεγονότων ἢ τὸ χαρακτηριστικὸν μιᾶς ὑφισταμένης καταστάσεως.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ πλέγματος τῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦνται μεταξὺ τῶν δημογραφικῶν μεταβλητῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἶναι τὸ ἐπόμενο διάγραμμα, δεικνύον τὴν ἀλληλεξάρτησιν μεταξὺ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, γεννητικότητος, θνησιμότητος καὶ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Διάγραμμα 10

Ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸ διάγραμμα αὐτὸ καὶ οἱ τέσσαρες παράγοντες ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ ἀλληλοεπηρεάζονται. Οὕτως, ἡ γεννητικότης καὶ θνησιμότης ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὕψους τοῦ εἰσοδήματος, ἐπηρεάζουν

τοῦτο, ἐπηρεάζουν τὸν συνολικὸν πληθυσμὸν, ἐπηρεάζονται ὑπὸ τούτου καὶ διὰ τούτου πάλιν ἐπηρεάζουν τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα.

Β. Φυσικοὶ παράγοντες (1)

1) Ποσότης, ποιότης καὶ γεωγραφικὴ κατανομὴ τοῦ ἐκμεταλλευσίμου ὑπογείου πλοῦτου μιᾶς χώρας.

2) Ποσότης, ποιότης καὶ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ἐκμεταλλευσίμων ἐκτάσεων γῆς μιᾶς χώρας.

3) Κλιματολογικαὶ συνθῆκαι.

Οἱ ἀνωτέρω παράγοντες οἱ συνδεόμενοι μὲ τὸν συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς φύσιν ὑπέκεινται εἰς περαιτέρω ἀνάλυσιν καὶ ἐξειδίκευσιν. Ἡ σχέσηις καὶ ἡ ἀλληλεξάρτησις τούτων εἶναι περιορισμένη, ὁ δὲ δυναμικὸς χαρακτήρ καὶ ἡ μεταβλητικότης τούτων δὲν εἶναι μεγάλης ἐκτάσεως. Ἀποτελοῦν ὁμῶς σπουδαιότατους ἐξωγενεῖς παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν πορείαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Γ. Ὑλικὸν κεφάλαιον (2)

1) Ποσότης καὶ ποιότης τοῦ ὑφισταμένου ὑλικοῦ κεφαλαίου.

2) Ἡλικία τοῦ παγίου κεφαλαίου.

3) Γεωγραφικὴ κατανομὴ τοῦ παγίου κεφαλαίου.

4) Διακλαδικὴ κατανομὴ τοῦ παγίου κεφαλαίου.

5) Ἐπίπεδον τεχνικῆς.

6) Ἐπένδυσις.

Ἐξόχως δυναμικὸν στοιχεῖον τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεως τὸ κεφάλαιον μεταβάλλεται συνεχῶς εἰς ὄγκον, ποιότητα, ἡλικίαν, σύνθεσιν καὶ περιεχόμενον, ἀποτελοῦν συγχρόνως ἀνεξάρτητον καὶ ἐξηρητημένην μεταβλητὴν, αἴτιον καὶ ἀποτέλεσμα, χαρακτηριστικὸν τῆς οἰκονομίας καὶ σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, μεταβλητὴν ἐνεργείας καὶ αὐτόνομον στοιχεῖον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Αὐξάνεται διὰ τῶν ἐπενδύσεων, φθείρεται διὰ τῆς ἀποσβέ-

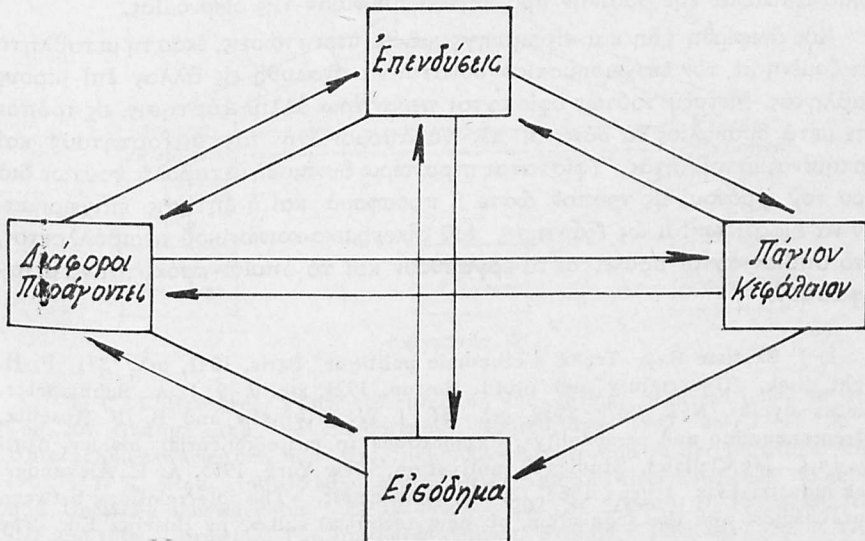
1) Ὅρα π.χ. M. Clawson (Ed.), *Natural resources and international development*, Baltimore, 1964. E. Zimmerman, *World resources and industries*, New York, 1951. J. Fischer, «The role of natural resources», H. Williamson and J. Buttrick, eds, *Economic development*, New York, 1954. United Nations, *Land Reform*, New York 1951 κλπ.

2) Ἐυλόγως δύναται τις νὰ ὁμιλῇ καὶ ἐν προκειμένῳ περὶ βιβλιογραφίας τῆς βιβλιογραφίας. Ὅρα καὶ S. Kuznets, *Population and capital*, Louvain, 1955. United Nations, *Concepts and definitions of capital formation*, New York, 1953. Alain Cotta, *La dépréciation du capital et le sujet économique*, Paris, 1958. I. Fisher, *De la nature du capital et du revenu*, Paris 1911. W. Röpke, *Die Theorie der Kapitalbildung*, Tübingen, 1929. F. A. Lutz and D. C. Hague, eds., *The Theory of capital*, London, 1961. F. Hayak, *The pure theory of capital*, London, 1941. R. Barré, *Économie politique*, Tome premier, Paris, 1966, σελ. 319 - 353. A. K. Cairncross, *Factors in economic development*, London, 1962, σελ. 39 - 130.

σεως, παλαιοῦται διὰ τοῦ χρόνου, ἀπαξιοῦται διὰ τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ βελτιοῦται διὰ τῶν νέων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν τεχνολογικῶν ἐξελιξέων. Ἀποτελεῖ γενικὴν μεταβλητὴν, δυναμένην νὰ ἀναλυθῆ εἰς ἐπιμέρους στοιχεῖα.

Ἡ ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συγκλίνει εἰς ἀλλαγὴν τῆς φύσεως καὶ τῆς διαρθρώσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου ἀλλὰ καὶ πᾶσα πρόοδος πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὴν μεταμορφωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ μεταβαλλομένου ἀπὸ τὴν νέαν τεχνικὴν κεφαλαίου.

Ἡ ἐπένδυσις ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἐνεργοῦν κατὰ δύο τρόπους: ἤτοι πρῶτον ὡς παράγων κεντρίσεως τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως εἰς τὴν βραχυχρόνιον περίοδον καὶ δευτέρον ὡς παράγων σχηματισμοῦ τοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς εἰς τὴν μακροχρόνιον περίοδον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπένδυσις καὶ κεφάλαιον θεωροῦνται ὡς στρατηγικαὶ μεταβληταὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὡς ἀνεφέρθη κατ' ἐπανάληψιν, ἡ κρατικὴ πολιτικὴ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν κινήτρων ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν κέντρισιν τῆς ἰδιωτικῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος πρὸς ἀνάληψιν ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως. Ὡς συμβαίνει ὁμοίως καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἢ ἰδιωτικῆς ἐπένδυσις εἶναι συνάρτησις πολλῶν παραγόντων, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξετάσωμεν ἀναλυτικώτερον κατωτέρω. Οὕτω, μεταξὺ τῶν διαφόρων αὐτῶν παραγόντων, τῶν ἐπενδύσεων, τοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ εἰσοδήματος, ὑφίσταται ἓν κύκλωμα σχέσεων καὶ ἐξαρτήσεων, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται γραφικῶς εἰς τὸ διάγραμμα ὑπ' ἀριθμ. 11.

Διάγραμμα 11

Ἀπὸ τὸ διάγραμμα αὐτὸ καθίσταται προφανές ὅτι ἡ ἐπέκτασις ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων παραγόντων μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀποταμίευσις, ἐπηρεάζει τὸ εἰσόδημα διὰ τῆς ζητήσεως βραχυχρονίως, τὸν ὄγκον τοῦ κεφαλαίου καὶ διὰ τούτου πάλιν τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς σχέσιν ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως μὲ τοὺς διαφόρους παράγοντας. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω.

Δ. Ἐπιχειρηματικὸν λειτούργημα (1)

- 1) Διάρθρωσις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐπιχειρηματίου.
- 2) Δημιουργικὴ ἐπιχειρηματικότης.
- 3) Ἀνανεωτικὴ ἐπιχειρηματικότης.
- 4) Ἐπίπεδον τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τοῦ ἐπιχειρηματίου.
- 5) Ἐπιθυμία τοῦ κέρδους.
- 6) Διάφορα ἄλλα ἐλατήρια τοῦ ἐπιχειρηματίου.
- 7) Εἰσαγωγή νέων μεθόδων παραγωγῆς.
- 8) Χρησιμοποίησις νέων πηγῶν πρώτων ὑλῶν.
- 9) Ἐφαρμογὴ ὄργανωτικῶν μεθόδων.
- 10) Δημιουργία νέων προϊόντων.
- 11) Δημιουργία νέων ἀγορῶν.

Οἱ παράγοντες οἱ σχετιζόμενοι μὲ τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτούργημα ἰσχύουν μόνον ὅταν πρόκειται περὶ κοινωνιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν προωθητικὴν δύναμιν τῆς οἰκονομίας.

Ὡς ἀνεφέρθη ἤδη καὶ εἰς προηγουμένας περιπτώσεις, ἕκαστη μεταβλητὴ σχετιζομένη μὲ τὸν ἐπιχειρηματικὴν δύναται νὰ ἀναλυθῆ εἰς ἄλλας ἐπὶ μέρους μεταβλητάς. Μεταξύ τούτων ὑφίσταται περαιτέρω ἀλληλεξάρτησις, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ δυσκολίας νὰ δύναται τις νὰ ἀπομονώσῃ τὰς ἀνεξαρτήτους καὶ ἐξηρημένους μεταβλητάς. Ὑφίσταται περαιτέρω δυναμικὴ μεταβολὴ τούτων διὰ μέσου τοῦ χρόνου, εἰς τρόπον ὥστε ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις ἐπιχειρηματικῶν νὰ ἐμφανίζονται ὡς ἐξάρτησις τοῦ οἰκονομικο-κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτοι πρόκειται νὰ ἐργασθοῦν καὶ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ μεταμορφώσουν.

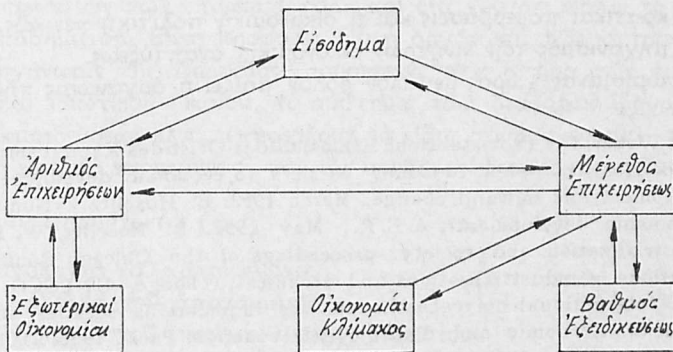
1) J. Baptiste Say, *Traité d'économie politique*, Paris, 1841, σελ. 371. F. H. Knight, *Risk, Uncertainty and profit*, Boston, 1921, κεφ. 7-9. J. A. Schumpeter, *Business cycles*, New York, 1939, σελ. 87. J. W. Atkinson and B. F. Hoselitz, «Entrepreneurship and personality», *Explorations in entrepreneurial history*, April 1955. D. C. McClelland, *Studies in motivation*, New York, 1955. A. P. Alexander, *Greek industrialists*, Athens, 1964. W. R. Goldschmidt, «The interrelations between cultural factors and the acquisition of new technical skills», in Hoselitz Ed., *The progress of underdeveloped areas*, Chicago, 1952, σελ. 113-125. E. E. Hagen, *An analytical model of the transitions to economic growth* (πολυγρ.), Cambridge, M.I.T., 1957, σελ. 2.

Ε. Οικονομική οργάνωσις (1)

- 1) Ὁ τρόπος τῆς ὀργανώσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν «κατ' ἰδίαν οικονομικὴν μονάδα καὶ εἰς τὸ σύνολον τῆς οἰκονομίας.
- 2) Ὁ βαθμὸς τῆς ἐξειδικεύσεως.
- 3) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων.
- 4) Τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων.
- 5) Ἡ ἔκτασις εἰς τὴν ὁποῖαν ἔχουν ἀξιοποιηθῆ αἱ οἰκονομίαι κλίμακος.
- 6) Αἱ ἐξωτερικαὶ οἰκονομίαι.
- 7) Ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς χρησιμοποίησεως συγχρόνων μεθόδων τεχνικῆς.
- 8) Ὁ βαθμὸς εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὁ ἀνθρώπινος παράγων.
- 9) Ὁ βαθμὸς εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται τὸ ὑλικὸν κεφάλαιον.
- 10) Ἡ μορφή καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Ὡρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παράγοντας ἠδύνατο νὰ ἐξετασθοῦν καὶ εἰς ἄλλα σημεία. Ἄλλωστε εἰς τὸ σημεῖον Δ ἀνεφέρθησαν παράγοντες, οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τὰ ὀργανωτικὰ προβλήματα. Λόγω ὁμως τῆς σπουδαιότητος τοῦ ὀργανωτικοῦ ρόλου εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως αἱ σχετικαὶ μεταβληταὶ κατατάσσονται εἰς αὐτοτελεῖς ὁμάδας παρὰ τὴν μερικὴν ἐπικάλυψιν ὑπὸ τῶν μεταβλητῶν ἄλλων ὁμάδων.

Αἱ ἀνωτέρω μεταβληταὶ δύνανται νὰ ἀναλυθοῦν περαιτέρω εἰς πολλὰς

Διάγραμμα 12

1) C. I. Barnard, «The entrepreneur and formal organisation», in Arthur Cole Ed. Change and the entrepreneur, Cambridge, 1949, σελ. 7 - 11. K. Hak, Unternehmenswachstum, und Unternehmenskonzentration in der industrie. ZFHF, 1961 s 1. K. Hak, Industrielle Entwicklung, gesamtwirtschaftliches Wachstum und Unternehmenswachstum, ZFBF 1964, e. 202. St. Hymer, P. Pashigian, «Firm size and rate of growth», The Journal of Political Economy, 1962, σελ. 556. E. Gutenberg, Unternehmensführung-organisation und Entscheidungen, eἰς Die Wirtschaftswissenschaften, Wiesbaden, 1962. K. Μπανταλούκας, Ἡ ὀργανωτικὴ τῆς οἰκονομίας, Ἀθῆναι, 1955.

ἐπὶ μέρους μεταβλητάς. Αἱ μεταβληταὶ αὐταὶ ἐξ ἄλλου ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ ἀλληλοεπηρέαζονται, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερὴς ἢ ἀνεύρεσις τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐπιδράσεων. Οὕτως, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων ἔχει σχέσιν μὲ τὸν βαθμὸν ἐξειδικεύσεως, μὲ τὰς οἰκονομίας κλίμακος καὶ μὲ τὰς ἐξωτερικὰς οἰκονομίας, ἐπηρεαζόμενος καὶ ἀσκῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τούτων. Ἐξ ἄλλου, τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπηρεάζει τὸν βαθμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεάζεται εἰς μεγάλον βαθμὸν ὑπὸ τούτου. Ἐνδεικτικὸν τοῦ κυκλώματος τῶν ἐξαρτήσεων αὐτῶν εἶναι τὸ διάγραμμα ὑπ' ἀριθμ. 12.

Τὸ ἀνωτέρω διάγραμμα χωρὶς νὰ εἶναι ἐξαντλητικὸν εἶναι ἐνδεικτικὸν τῶν κατευθύνσεων τῶν ἐπιδράσεων, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ ὀρισμένων ἐκ τῶν μεταβλητῶν τῆς κατηγορίας τῆς σχετιζομένης μὲ τὰ ὀργανωτικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

ΣΤ. Θεσμολογικοί, κοινωνικοὶ καὶ πολιτιστικοὶ παράγοντες (1)

1) Ὁργάνωσις τῶν κέντρων ἀποφάσεων.

2) Ὁργάνωσις τῆς Δημοσίας Διοικήσεως.

3) Τὸ σύστημα τῶν Ὁργανισμῶν τοῦ Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ τὸ σύστημα τῶν ὀργανώσεων οἰκονομικοῦ, πολιτικοῦ, συνδικαλιστικοῦ, πολιτιστικοῦ κλπ. χαρακτῆρος.

4) Τὸ σύστημα τῶν ἰδρυμάτων τὰ ὁποῖα προορίζονται νὰ ἐκτελοῦν βασικὰς οἰκονομικὰς λειτουργίας (Νομισματικὰ καὶ Τραπεζικὰ Ἰδρύματα, Χρηματιστήρια κλπ.).

5) Τὸ σύστημα ἐκπαιδεύσεως.

6) Αἱ κρατικὰ παρεμβάσεις καὶ ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ γενικῶς.

7) Ὁ μηχανισμὸς τῶν κινήτρων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

8) Δι' ὀρισμένης χώρας μεγάλον ρόλον παίζει ἡ ὀργάνωσις τῆς κοινω-

1) Max Weber, *Die Protestantische Ethic und der Geist des Kapitalismus* in A. F. S. W., 1905. B. Hoselitz, «Non-economic barriers to economic development», *Economic development and cultural change*, March 1952. B. Hoselitz, «Non-economic factors in economic development», A. E. R., May 1957. B. Hoselitz, W. E. Moore (Eds). *Industrialization and society, proceedings of the Chicago Conference on social implications of industrialisations and technical, change*, UNESCO · Mouton, 1963. Bureau International de recherche sur les implications sociales du progrès technique. *Social, Economic and Technological change*, Paris, 1958. D. E. Apter, «System process and politics of economic development, in B. Hoselitz, W. E. Moore (ἐνθ. ἀνωτ.), σελ. 135. W. W. Rostow, *The politics of economic growth*, New York, 1952. B. F. Hoselitz, *Sociological aspect of economic growth*, New York, 1960, κεφ. 3 καὶ 6. C. L. Hunt, *Social aspects of economic development*, New York, 1966, κεφ. 4. T. J. Spengler, «Economic development, political preconditions and political consequences», *Journal of Politics*, August 1960. J. L. Quermonne, «La sous-administration et les politiques d'équipement administratif», *Revue Française de Science Politique*, Septembre 1959. F. W. Riggs, «Public administration, a neglected factor in economic development», *Annals of American Academy of Political and Social Science*, May 1956. B. Chenot, *Organisation Économique de l'État*, Paris, 1965.

νίας εις τάξεις, οί θεσμοί, αί παραδόσεις, ή θρησκεία, αί ιδέαι, τὸ σύστημα τῶν ἀξιών, ὁ θεσμὸς τῆς ιδιοκτησίας, ή στάσις τῶν ἰδιωτῶν καὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου, τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ὁ καταναλωτής, ὁ ἀποταμιευτής καὶ ὁ ἐπενδυτής κλπ.

9) Αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Αἱ προαναφερθεῖσαι μεταβληταὶ εἶναι ἐνδεικτικαὶ καὶ δὲν καλύπτουν ὀλόκληρον τὸ πλέγμα τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὸν βαθμὸν καὶ τὸν ρυθμὸν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου, αὗται δύνανται νὰ ἀναλυθοῦν περαιτέρω, δοθέντος ὅτι ἐκάστη τούτων ἀποτελεῖ ἐξηρητημένην μεταβλητὴν ἄλλων εἰδικωτέρων τοιούτων. Ὑφίσταται μερικὴ ἐπικάλυψις μεταξύ τούτων, καθὼς ἐπίσης καὶ μεταξύ τῶν μεταβλητῶν ἄλλων ὁμάδων. Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχει πλέγμα ἀλληλοεξαρτήσεως μεταξύ τούτων καὶ μεταξύ τοῦ εἰσοδήματος, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ δυσκολίας νὰ δύνανται τις νὰ ἐπισημάνῃ τὴν βασικὴν κατεύθυνσιν ἐπιδράσεων. Οὕτως, ἡ ὀργάνωσις τῶν κέντρων ἀποφάσεων ἐπηρεάζει τὸ ὕψος τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως, ὑφίσταται ὁμως καὶ τὴν ἐπίδρασιν τούτων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου περὶ ὀργανώσεως τῆς Δημοσίας Διοικήσεως καὶ περὶ ὀργανώσεως τοῦ συστήματος ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἐντάσσομεν τὸν μηχανισμόν τῶν κινήτρων περὶ τῶν ὁποίων ἀσχολούμεθα. Τὰ κίνητρα, ὡς ἀνεφέρθη ἤδη, ἀποτελοῦν μίαν μορφήν οικονομικῆς πολιτικῆς καὶ ἀποσκοποῦν εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῶν ἐπενδυτικῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ διὰ τούτων πάλιν τὸ ὕψος τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῶν κέντρων ἀποφάσεων, ἡ ὀργάνωσις τῆς Δημοσίας Διοικήσεως, τὸ σύστημα τῶν ὀργανισμῶν δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, τὸ σύστημα τῶν διαφόρων ἰδρυμάτων, τὸ σύστημα ἐκπαιδεύσεως κλπ., ἐπηρεάζουν τὰ εἶδη, τοὺς σκοπούς, τὴν ἔκτασιν, τὴν ἔντασιν, τὸ περιεχόμενον καὶ τὰς συνθήκας ἐφαρμογῆς τῶν κινήτρων.

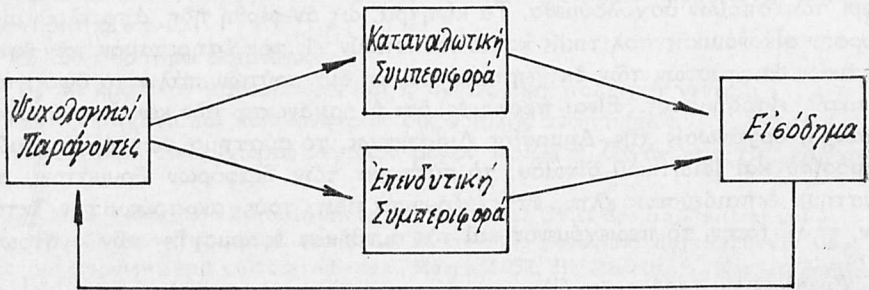
Z. *Ψυχολογικοὶ παράγοντες* (1)

- 1) Ψυχολογία τοῦ καταναλωτοῦ.
- 2) Ψυχολογία τοῦ ἀποταμιευτοῦ.
- 3) Ψυχολογία τοῦ ἐπενδυτοῦ—ἐπιχειρηματίου.
- 4) Ψυχολογία τῶν ἀπασχολουμένων.

1) G. Katona, Psychological analysis of economic behavior, New York, 1963, edition. J. M. Keynes, The general theory of employment, interest, and money, London, 1946, ed. σελ. 246-247. H. Correa, The economics of human resources, Amsterdam, 1963, Ch. III. W. Fellner, Trends and cycles in economic activity, An introduction to problems of economic growth, London, 1956, σελ. 191. D. C. McClelland, «The achievement motive in economic growth», in B. F. Hoselitz, W. Moore, (ἐνθ. ἄνωτ.), σελ. 74. R. D. Lambert, «The social and psychological determinants of savings and investments in developing societies», In B. F. Hoselitz, W. Moore, (ἐνθ. ἄνωτ.), σελ. 116. Κ. Μπανταλούκας, Ψυχοτεχνικὴ καὶ οἰκονομία, Ἀθήναι, 1942.

Οί ψυχολογικοί παράγοντες οί ἐπηρεάζοντες τὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας τοῦ οἰκονομοῦντος ἀτόμου, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς καταναλωτοῦ, ἀποταμιευτοῦ, ἐπενδυτοῦ, ἐπιχειρηματίου, ἀπασχολομένου κλπ. ἔχουν κατὰ τινὰ τρόπον ἐξετασθῆ εἰς προηγουμένας ὁμάδας. Ὅλη ὅμως ἡ οἰκονομικὴ διαδικασία ἔχει τὴν προέλευσιν καὶ τὴν βάσιν τῆς εἰς τὰ διάφορα ψυχολογικὰ κίνητρα καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι μετατρέπονται εἰς πράξεις καὶ ἐνεργείας διὰ κατανάλωσιν, ἀποταμίευσιν, ἐπένδυσιν, ἀπασχόλησιν, παραγωγὴν κλπ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δίδομεν εἰς τὴν χωριστὴν αὐτὴν ὁμάδα τοὺς γενικοὺς ψυχολογικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι κατευθύνουν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτοι ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰκονομικοῦ-κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ δύνανται νὰ ἀναλυθοῦν εἰς ἐπὶ μέρους παράγοντας ὡς εἶναι τὰ διάφορα κίνητρα περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἤδη λόγος (1) καὶ θὰ μᾶς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπαναλάβωμεν κατωτέρω.

Οἱ ψυχολογικοὶ αὐτοὶ παράγοντες ἀλληλοεξαρτῶνται καὶ ἀλληλοεπηρεάζονται, ἐπηρεάζουν τὰς ἄλλας μεταβλητὰς τοῦ συστήματος καὶ ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τούτου, ἐπηρεάζουν τὸ ὕψος καὶ τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀντεπηρεάζονται ἀπὸ τὴν πορείαν τούτου. Ἐνδεικτικῶς δίδεται κατωτέρω ἓν κύκλωμα ἐπιδράσεων.

Διάγραμμα 13

Ἀπὸ τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν ψυχολογικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς καταναλωτικῆς καὶ ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν καὶ διὰ ταύτης πάλιν ἐπὶ τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, τοῦ ὁποίου αἱ μεταβολαὶ ἐπηρεάζουν τοὺς ψυχολογικοὺς παράγοντας πρὸς περαιτέρω ἐπίδρασιν.

1) Ὅρα π.χ. E. E. Hagen. An analytical model of transition to economic growth, M.I.T., C I.S., Mimeo, 1957, σελ. IV. Ὁ Keynes εἰς τὴν ἀνάλυσίν του κάμνει λόγον περὶ «τριῶν βασικῶν ψυχολογικῶν παραγόντων, ἧτοι τῆς ψυχολογικῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν, τῆς ψυχολογικῆς στάσεως ἔναντι τῆς ρευστότητος καὶ τῆς ψυχολογικῆς προσδοκίας μελλουσῶν ἀποδόσεων τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ». (J. M. Keynes, ἔθθ. ἀνωτ., σελ. 246).

Η. Σχέσεις με τὸν ὑπόλοιπον κόσμον (1)

- 1) Εἰσαγωγαί, ἔξαγωγαί, ὄροι ἐμπορίου.
- 2) Ζένα κεφάλαια.
- 3) Ζένη βοήθεια, ξένοι ἐπιρροαί.
- 4) Ἐπιστημονική καὶ τεχνική πρόοδος εἰς τὸ ἐξωτερικόν.
- 5) Πολιτικά, πολεμικά, οἰκονομικά καὶ κοινωνικά ἐξελίξεις εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Αἱ ἀνωτέρω μεταβληταὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι οἰσδῆποτε οἰκονομική, κοινωνική, πολιτική, ἐπιστημονική, τεχνική κλπ. μεταβολὴ εἰς τὸ ἐξωτερικόν ἔχει ἐπίδρασιν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, ἔντονον ἢ χαλαρὰν εἰς τὸ ἐσωτερικόν μιᾶς ἄλλης χώρας.

Αἱ ἀνωτέρω μεταβληταὶ ὑπόκεινται εἰς περαιτέρω ἀνάλυσιν καὶ ἐξειδίκευσιν. Τόσον αἱ γενικαὶ μεταβληταὶ ὅσον καὶ αἱ εἰδικαὶ τοιαῦται ἀλληλοεπιηρεάζονται, ἀλληλοεξαρτῶνται, μεταβάλλονται διὰ μέσου τοῦ χρόνου καὶ ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξελίξεων καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον αὐταὶ ἐπηρεάζουν.

Μεταξύ των ὑφίστανται ὠρισμέναι σχέσεις ὡς ἡ μέση καὶ ὀριακὴ ροπή πρὸς εἰσαγωγάς, ἡ σχέσις ἔξαγωγῶν πρὸς εἰσαγωγάς, ἡ σχέσις ἀποθεμάτων συναλλάγματος πρὸς εἰσαγωγάς ἢ πρὸς ἔθνικόν εἰσόδημα κ.ο.κ. Ὅπισθεν τῶν γενικῶν αὐτῶν παραγόντων λειτουργοῦν ἄλλοι εἰδικώτεροι παράγοντες, ὡς εἶναι αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ αἱ τιμαὶ τοῦ συναλλάγματος, εἰς τὴν ἡμεδαπὴν καὶ τὴν ἀλλοδαπὴν, αἱ ἐλαστικότητες τῶν τιμῶν καὶ αἱ εἰσοδηματικαὶ ἐλαστικότητες εἰς τὴν ἡμεδαπὴν καὶ τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πολιτικοί, κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν καὶ διεθνεῖς συναλλακτικὰς σχέσεις.

2. *Σχέσεις μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν.* Εἰς τὴν προηγουμένην ἐπισκόπησιν περιελάβαμεν γενικὰς κατηγορίας παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὸ ὕψος καὶ τὸν ρυθμὸν μεταβολῆς τοῦ συνολικοῦ καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ κατευθύνουν τὴν πορείαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν τῆς γῆς. Ἡ ἐπισκόπησις αὕτη δὲν ἦτο οὔτε ἐξαντλητικὴ οὔτε πλήρης. Ἦτο ὅμως ἐνδεικτικὴ τοῦ πλήθους τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ὑπεισέρχονται εἰς τὴν διαδι-

1) Ἡ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι ἐκτεταμένη. R. Nurkse, *Patterns of trade and development*, New York, 1962. A. K. Cairncross, «International trade and economic development», *Kyklos* 4, 1960. René Gendarme, *La pauvreté de Nations* Éditions Cujas 1963, σελ. 202-204. H. B. Chenery, «Comparative advantages, and development policy», *American Economic Review*, March 1961. V. Dubey, «International trade and economic growth», *Indian Journal of Economics*, July 1960. J. Viner, *International trade and economic development*, New York, 1952. J. Knapp, «Capital exports and growth», *Economic Journal*, September 1957. S. Enke, «Economics for development. Englewood Cliffs, 1964, σελ. 419-521. League of Nations, *Industrialization and foreign trade*, Geneva, 1945. B. Södersten, *A Study of economic growth and international trade*, Stockholm 1964.

κασίαν τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ διέγερσις τῆς συζητήσεως πρὸς τὴν κατευθύνειν αὐτὴν ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ δείξη τὸ πλέγμα τῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν τὴν ζωὴν τοῦ οἰκονομοῦντος ἀτόμου καὶ διὰ νὰ ἐντάξῃ τὸν μηχανισμόν τῶν κινήτρων ἐντὸς τοῦ συνθέτου τούτου πλέγματος ἐξαρτήσεων καὶ ἐπιδράσεων.

Οἱ παράγοντες κατετάγησαν εἰς ὀκτὼ ομάδας. Ἡ κατάταξις ἦτο σχετική, δοθέντος ὅτι παράγοντες ἐμφανιζόμενοι εἰς τὴν μίαν ομάδα δύναται νὰ τακτοποιηθοῦν εἰς ἄλλην. Οὕτως, ἡ ἐκπαίδευσις, ὡς παράγων ἐπηρεάζων τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν δύναται νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν πρώτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ εἰς τὴν ἕκτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τοὺς θεσμικοὺς καὶ πολιτιστικοὺς παράγοντας. Ἡ τεχνικὴ δύναται νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν πρώτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν μιᾶς χώρας, εἰς τὴν τρίτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τὴν ποιότητα τοῦ ὑλικοῦ κεφαλαίου, εἰς τὴν τετάρτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν καὶ εἰς τὴν ἕκτην ομάδα ὡς σχετιζομένη μετὰ τὸ σύστημα ἐκπαιδεύσεως. Οἱ ψυχολογικοὶ παράγοντες δύναται νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὴν πρώτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι μετὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν τετάρτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι εἰδικώτερον μετὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν καὶ τὴν ἕκτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι μετὰ τὸ σύστημα ἀξιῶν καὶ πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ. Οἱ ὀργανωτικοὶ παράγοντες δύναται νὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὴν πρώτην, δευτέραν, ἢ τρίτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι μετὰ τὴν ὀργανώσιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, εἰς τὴν τετάρτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι μετὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν ὡς συντονιστὴν καὶ ὀργανωτὴν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τὴν ἕκτην ομάδα ὡς συνδεόμενοι μετὰ τὴν δημοσίαν διοίκησιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν κ.ο.κ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑφίσταται μερικὴ ἐπικάλυψις μεταξὺ τῶν ομάδων καὶ παράγοντες ἐμφανιζόμενοι εἰς τὴν μίαν ομάδα ἐμφανίζονται ὑπὸ διάφορον μορφήν εἰς ἄλλην.

Αἱ μεταβληταὶ τῶν ομάδων εἶναι γενικαὶ καὶ δύναται νὰ ἀναλυθοῦν εἰς ἄλλας ἐπὶ μέρους μεταβλητάς καὶ αὐταὶ ἄλλιν εἰς ἄλλας ἐπὶ μέρους τοιαύτας. Ἡ ἀνάλυσις καὶ ἐξειδίκευσις δύναται νὰ προχωρήσῃ εἰς μεγάλην κλίμακα δημιουργουμένης οὕτω μιᾶς πολυσυνθέτου πολυμεταβλητῆς συναρτήσεως. Αἱ εἰδικώτεροι αὐταὶ μεταβληταὶ δύναται νὰ ἀνατακτοποιηθοῦν, νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς ἄλλας ομάδας ἢ νὰ ἐμφανισθοῦν ἐπηρεάζουσαι συγχρόνως τὰς γενικὰς μεταβλητάς πλειόνων ομάδων.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν μεταβλητῶν δὲν κατευθύνεται μόνον πρὸς τὸ εἰσόδημα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας μεταβλητάς, τὰς ὁποίας ἐπηρεάζουν καὶ τῶν ὁποίων ὑφίστανται τὴν ἀντεπίδρασιν. Εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα δίδεται τὸ θεωρητικὸν πλέγμα τῶν ἐξαρτήσεων μεταξὺ τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι ἐξητάσθησαν προηγουμένως.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν σειρῶν καὶ τὴν κορυφὴν τῶν στηλῶν ἀναγράφονται οἱ γενικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μετὰ τὴν σειρὰν καὶ τὴν ἀρίθμησιν μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐδόθησαν εἰς τὸ κείμενον. Τὸ Α. π.χ. ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην ομάδα καὶ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ 1, 2, 3, εἰς τοὺς παράγοντας οἱ ὁποῖοι περιελήφθησαν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ομάδα. Τελευταῖον εἰς τὰς

Π ί ν α ξ

ένδεικτικὼν ἐξαρτήσεων μεταξύ τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν
τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν

	Α						Β						Γ						Δ						Ε						Ζ						Η						Υ				
	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5			
Α	1	-																																									α				
	2	-																																										α			
	3	-																																										α			
	4	-	-																																									α			
	5	-	-	-																																								α			
Β	1																																												α		
	2																																												α		
	3																																												α		
	4																																												α		
	5																																												α		
Γ	1																																												α		
	2																				α																							α			
	3																				α																							α			
	4																																											α			
	5																																												α		
Δ	1																																													α	
	2																																												α		
	3																																												α		
	4																																												α		
	5																																												α		
Ε	1																																													α	
	2																																												α		
	3																																												α		
	4																																												α		
	5																																												α		
Ζ	1																																													α	
	2																																												α		
	3																																												α		
	4																																												α		
	5																																												α		
Η	1																																													α	
	2																																												α		
	3																																												α		
	4																																												α		
	5																																												α		
Υ	α	θ	α	α	α	α	α	α																																							α
																																															α
																																															α
																																															α
																																															α

- α = Έντονος βαθμός εξαρτήσεως
- β = Μέτριος βαθμός εξαρτήσεως
- γ = Μικρός βαθμός εξαρτήσεως

σειράς και τὰς στήλας ἐντάσσεται τὸ εἰσόδημα Υ. Τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον διασταυροῦνται δύο μεταβληταὶ δεικνύει τὴν ἐξάρτησιν μεταξύ τούτων. Ἡ ἐξάρτησις εἶναι δυνατὸν καὶ εἶναι ἔντονος ὡς π.χ. προκειμένου περὶ κεφαλαίου (Γ) καὶ εἰσοδήματος (Υ) ἢ προκειμένου περὶ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ (Α-2) καὶ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (Α-1), μετρία ὡς π.χ. προκειμένου περὶ ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν (Ε-6) καὶ εἰσοδήματος (Υ), ἢ μεταξύ οἰκονομιῶν κλίμακος (Ε-5) καὶ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως (Ε-8), μικρὰ ὡς π.χ. μεταξύ ὀργανώσεως τῶν κέντρων ἀποφάσεων (ΣΤ-1) καὶ ψυχολογίας τοῦ καταναλωτοῦ (Ζ-1), ἢ μηδαμινὴ ὡς π.χ. προκειμένου περὶ ὀργανώσεως τῶν κέντρων ἀποφάσεων (ΣΤ-1) καὶ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (Α-1). Θεωρητικῶς ὅμως θὰ ἔδει νὰ ὑπάρχουν τόσαι ἄμεσοι ἐξαρτήσεις μικραὶ ἢ μεγάλαί, ὅσαι εἶναι αἱ διασταυρώσεις τούτων εἰς τὸν πίνακα, ἐξαιρέσει βεβαίως τῶν διαγωνίων ἤτοι : $(57)^2 - 57 = 3192$. Αἱ ἐξαρτήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μιᾶς κατευθύνσεως ἢ διπλῆς κατευθύνσεως καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν τὴν μορφήν ἀπλῆς γραμμικῆς σχέσεως ἢ πολυπλόκου στατικῆς ἢ δυναμικῆς ἐξισώσεως. Ἀπὸ τὰς σχέσεις αὐτὰς προκύπτουν ὠρισμένοι βασικοὶ λόγοι ἢ συντελεσταί, ὡς εἶναι τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἢ παραγωγικότης, ὁ τεχνολογικὸς συντελεστής, ὁ κεφαλαιουχικὸς συντελεστής, ὠρισμένοι ροπαί, ὡς εἶναι ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν, πρὸς ἐπένδυσιν, πρὸς ἀποταμίευσιν, πρὸς εἰσαγωγάς, ὠρισμένα σχέσεις, ὡς εἶναι ἡ ταχύτης τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, αἱ διάφοροι ἐλαστικότητες, αἱ συναρτήσεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως καὶ ὠρισμένα μεγέθη, ὡς εἶναι αἱ τιμαί, οἱ μισθοί, τὰ ἐπιτόκια κ.ο.κ., τὰ ὁποῖα ὑπεισέρχονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸν μηχανισμόν τῶν ἐξαρτήσεων καὶ ἐπηρεάζουν τὴν διαδικασίαν τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀμέσων ἐξαρτήσεων εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν καὶ τὰς ἐμμέσους τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν τὰς ἐπιδράσεις μέσφ τῶν ἄλλων μεταβλητῶν. Ἐάν τὰς γενικὰς αὐτὰς μεταβλητὰς ἀναλύσωμεν περαιτέρω εἰς ἐπί μέρους τοιαύτας τότε καθίσταται προφανές πόσον πολὺπλοκον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ τὸ δίκτυον τῶν ἐξαρτήσεων.

Ἄντικείμενον τῆς παρούσης ἐργασίας δὲν εἶναι νὰ μελετήσῃ τὸ πλέγμα τῶν ἐν λόγῳ σχέσεων, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐιδικῆς μελέτης, ἀλλὰ νὰ ἐντάξῃ τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων περὶ τῆς ὁποίας ἀσχολούμεθα (ΣΤ-7), ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐξαρτήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐνδεικτικῶς ὅμως ἀναφέρομεν ὠρισμένα παραδείγματα ἀλληλεπιδράσεως μεταξύ τῶν μεταβλητῶν τοῦ θεωρητικοῦ ὑποδείγματος. Ἡ σχέσις π.χ. τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (Α-1) ἢ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ (Α-2) ἀφ' ἑνός, καὶ εἰσοδήματος (Υ) ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἄμεσος καὶ ἔντονος. Τοῦτο σημειοῦται εἰς τὸ σημεῖον διασταυρώσεως τῶν σχετικῶν γραμμῶν καὶ στηλῶν μετὰ τὸ γράμμα α. Ἡ σχέσις μεταξύ ποσοῦτητος τοῦ παγίου κεφαλαίου (Γ-1), μεγέθους ἐπιχειρήσεων (Ε-4) καὶ ἐξαγωγῶν (Η-1) εἶναι ἄμεσος καὶ ἔντονος. Τοῦτο σημειοῦται μετὰ τὸ γράμμα α εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῶν σχετικῶν γραμμῶν καὶ στηλῶν. Ἡ σχέσις μεταξύ τοῦ βαθμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὁ ἀνθρώπινος παράγων

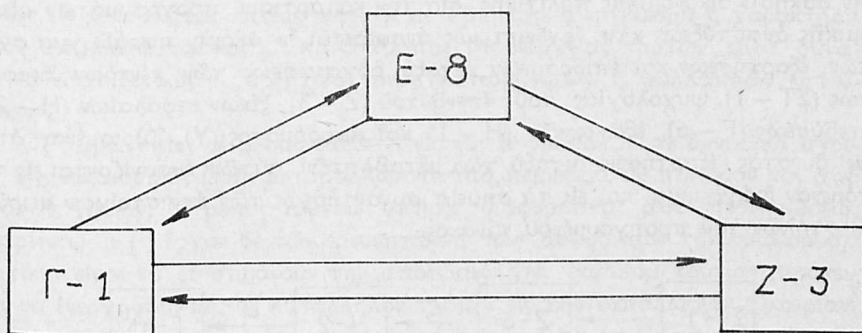
(E-8), τῆς ποσότητος τοῦ παγίου κεφαλαίου (Γ-1) καὶ ψυχολογίας τοῦ ἐπενδυτοῦ ἐπιχειρηματίου (Z-3), εἶναι ἄμεσος καὶ ἔντονος. Τοῦτο σημειοῦται μὲ τὸ σημεῖον α εἰς τὰς συναντήσεις τῶν σειρῶν καὶ τῶν στηλῶν τῶν ἀντιστοιχῶν μεταβλητῶν.

Ἐάν θελήσωμεν νὰ ἀναγράψωμεν εἰς τὸν πίνακα τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν ἐπιδράσεων, ἥτοι τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐπενδυτοῦ ἐπιχειρηματίου (Z-3) ἐπὶ τῆς ποσότητος τοῦ παγίου κεφαλαίου (Γ-1) καὶ τοῦ βαθμοῦ χρησιμοποίησεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος (E-8), τότε σημειοῦμεν μὲ τὸ σημεῖον α τὰ σημεία συναντήσεως τῆς γραμμῆς (Z-3) μὲ τὰς στήλας (Γ-1) καὶ (E-8). Τέλος, ἐάν θελήσωμεν νὰ ἀπεικονίσωμεν τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπιδράσεων ἀπὸ τὸ (Γ-1) πρὸς τὸ (E-8) καὶ (Z-3) σημειοῦμεν μὲ τὸ σημεῖον α τὰ σημεία συναντήσεως τῆς γραμμῆς (Γ-1) μὲ τὰς στήλας (E-8) καὶ (Z-3).

Αἱ ἐπιδράσεις αὗται δύνανται νὰ λάβουν τὴν ἀλγεβρικήν μορφήν πεπλεγμένης συναρτήσεως :

$$F [(\Gamma - 1), (E-8), (Z - 3)] = 0 \quad (5)$$

καὶ νὰ ἀπεικονισθοῦν γραφικῶς κατὰ τρόπον ὅμοιον μὲ τὰ διαγράμματα 10, 11, 12 καὶ 13, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ διάγραμμα 14.

$$F [(\Gamma-1), (E-8), (Z-3)] = 0$$

Διάγραμμα 14

Οὕτω, τὸ αὐτὸ πλέγμα ἀλληλεξαρτήσεων καὶ ἀντεπιδράσεων μεταξύ τριῶν μεταβλητῶν δύναται νὰ ἀπεικονισθῇ μὲ τὸν πίνακα, μὲ τὸ διάγραμμα (14) καὶ μὲ τὴν συνάρτησιν (5). Ἔργαζόμενοι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ἀπείρους συνδυασμοὺς ἐξαρτήσεων καὶ ἐπιδράσεων. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἄμεσον ἀντικείμενον τῆς παρουσίης ἀναλύσεως, ἣ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ τὸν μηχανισμόν καὶ τὰς ἐπιδράσεις τῶν κινήτρων.

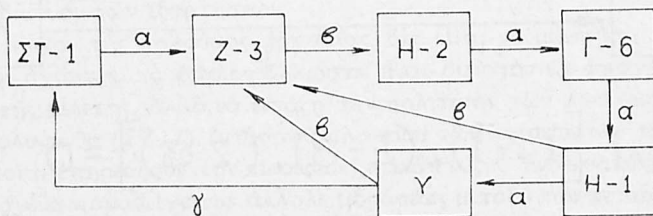
Διὰ τῶν μερικῶν παραγῶγων τῶν μεταβλητῶν τῶν εἰσερχομένων εἰς

τὴν διαδικασίαν τῆς ἀναπτύξεως εὐρίσκομεν τὴν ἐπίδρασιν τῆς μιᾶς διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἄλλης. Προκειμένου π.χ. περὶ τοῦ διαγράμματος (14) καὶ τῆς παραστάσεως (5) ἔχομεν :

$$\left\| \begin{array}{ccc} 1 & \frac{\partial (E-8)}{\partial (\Gamma-1)} & \frac{\partial (Z-3)}{\partial (\Gamma-1)} \\ \frac{\partial (\Gamma-1)}{\partial (E-8)} & 1 & \frac{\partial (Z-3)}{\partial (E-8)} \\ \frac{\partial (\Gamma-1)}{\partial (Z-3)} & \frac{\partial (E-8)}{\partial (Z-3)} & 1 \end{array} \right\| \quad (6)$$

Ἡ παράστασις (6) εἶναι ὁμοία μὲ τὴν (3) τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ δύναται νὰ γενικευθῇ εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς μεταβλητὰς τοῦ προηγουμένου πίνακος.

Ἀπὸ τὰς σχέσεις τοῦ ἀνωτέρω πίνακος δύναται νὰ ἐξευρεθοῦν πολλαὶ μερικαὶ ἀλληλεξαρτήσεις σχηματιζομένων ἐπὶ μέρους μακροσυστημάτων χρησιμῶν διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ λειτουργικοῦ μηχανισμοῦ τῆς οἰκονομίας, διὰ τὴν ἀσκήσιν οἰκονομικῆς πολιτικῆς, διὰ τὴν κατάρτισιν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως κλπ. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρεται ἐν ἀκόμῃ παράδειγμα σχέσεων, ἐξαρτήσεων καὶ ἐπιδράσεων μεταξύ ὀργανώσεως τῶν κέντρων ἀποφάσεως (ΣΤ-1), ψυχολογίας τοῦ ἐπενδυτοῦ (Ζ-3), ξένων κεφαλαίων (Η-2), ἐπενδύσεως (Γ-6), ἐξαγωγῶν (Η-1) καὶ εἰσοδήματος (Υ). Ὠρισμένα ἀπὸ τὰς δυνατὰς ἐξαρτήσεις μεταξύ τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἐπόμενον διάγραμμα καὶ εἰς τὰ σημεῖα συναντήσεως τῶν ἀντιστοίχων σειρῶν καὶ στηλῶν τοῦ προηγουμένου πίνακος.

Διάγραμμα 15

Σημειοῦται ὅτι αἱ ἀναγραφόμεναι ἐπιδράσεις δὲν πραγματοποιοῦνται ἐν ἀπομονώσει ἀπὸ τὸ ὅλον σύστημα τῶν ἐξαρτήσεων καὶ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ εἰσέλθουν καὶ ἄλλαι μεταβληταὶ ὡς αἱ εἰσαγωγαί, αἱ ἐπενδύσεις ἐσωτερικοῦ κλπ.

Ἀπὸ τὸ διάγραμμα αὐτὸ πάντως ἐμφαίνεται ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι ὀργανωμένα τὰ κέντρα ἀποφάσεων μιᾶς χώρας (ΣΤ-1) ἐπηρεάζει τὴν

ψυχολογίαν τοῦ ξένου ἐπενδυτοῦ (Ζ-3) εἰς μεγάλον βαθμόν. Ἡ ἐπίδρασις εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ὀδηγήσῃ τοῦτον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ξένων κεφαλαίων (Η-2) δι' ἐκτέλεσιν ἔργων ἐπενδύσεως (Γ-6) μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῶν ἐξαγωγῶν (Η-1), τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος (Υ) καὶ μὲ περαιτέρω ἐνδεχομένην ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιηρεασμοῦ τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐπενδυτοῦ διὰ περαιτέρω ἐπένδυσιν καὶ τῶν κέντρων ἀποφάσεως διὰ ταχυτέραν καὶ καλυτέραν διευκόλυνσιν τῶν ξένων ἐπενδυτῶν.

Τὰ γράμματα α,β,γ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰ βέλη δεικνύουν τὸν βαθμὸν ἐπιηρεασμοῦ τῆς μιᾶς μεταβλητῆς ἐπὶ τῆς ἄλλης καὶ ἐμφανίζονται ἐπίσης εἰς τὰ σημεῖα συναντήσεως τῶν σχετικῶν γραμμῶν καὶ στηλῶν τοῦ προηγουμένου πίνακος.

Αἱ μεταβληταὶ τοῦ πίνακος δύνανται νὰ τακτοποιηθοῦν κατὰ διαφόρους ἄλλους τρόπους ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ. Οὕτως, ἀναλόγως τοῦ σταδίου τῆς ἐπιδράσεως τούτων δύνανται νὰ χωρισθοῦν εἰς ἀμέσους μεταβλητὰς καὶ ἐμμέσους μεταβλητὰς, ἀναλόγως τῆς ἐξαρτήσεως τούτων εἰς ἐξηρητημένας καὶ ἀνεξαρτήτους, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητός των εἰς στρατηγικὰς καὶ δευτερευούσης σημασίας, ἀναλόγως τῆς σχέσεως τούτων μὲ τὸν οἰκονομικὸν μηχανισμόν εἰς ἐξωγενεῖς καὶ ἐνδογενεῖς, ἀναλόγως τοῦ τρόπου χρησιμοποίησεως τούτων ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἰς μεταβλητὰς στόχους καὶ εἰς μεταβλητὰς ἐνεργείας, ἀναλόγως τοῦ τρόπου χρησιμοποίησεως δι' ἔρευναν εἰς μεταβλητὰς αἰτίας καὶ εἰς μεταβλητὰς ἀποτέλεσμα ἢ χαρακτηριστικὸν μιᾶς καταστάσεως κ.ο.κ. Ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τούτων εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι θετικὸς ἢ ἀρνητικὸς, μιᾶς κατευθύνσεως ἢ πολλαπλῶν κατευθύνσεων.

Οἱ παράγοντες οἱ μνημονευθέντες εἰς τὰς 8 ὁμάδας εἶναι δυναμικὰ στοιχεῖα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς μεταβαλλόμενα ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν. Ὁ ρόλος τούτων ὑπῆρξε διαφορετικὸς ἀπὸ περιπτώσεως εἰς περίπτωσιν (1) ἔργον δὲ τῶν ἐρευνητῶν ἢ τῶν ἀσκούντων τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν εἶναι νὰ ἐπισημάνουν τὴν σπουδαιότητα ἐκάστου τούτων προκειμένου νὰ ἐνεργήσουν μὲ τὸν κατάλληλον τρόπον εἰς τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν.

Μετὰ τὴν περιγραφικὴν ἐπισκόπησιν τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἐπιηρέαζον τὸ ὕψος τοῦ συνολικοῦ καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ καθορίζον τὸν βαθμὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὸν ρυθμὸν μεγεθύνσεως τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν καὶ μετὰ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ λειτουργικοῦ μηχανισμοῦ τῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐξαρτήσεων τούτων, δυνάμεθα πλέον νὰ ἐντάξωμεν εἰς τὸ πλέγμα τῶν ἐν λόγῳ σχέσεων καὶ τὸν μηχανισμόν τῶν κινήτρων περὶ τῶν ὁποίων ἀσχολούμεθα. Τοῦτο γίνεται εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

3. Τὰ κίνητρα καὶ οἱ λοιποὶ παράγοντες. Τὰ κίνητρα ὡς παράγοντες ἐπιηρέαζοντες τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐνετάχθησαν εἰς τὴν ἕκτην ὁμάδα

1) Ὅρα π.χ. United Nations, Some factors in economic growth in Europe during the 1950's, Geneva, 1964.

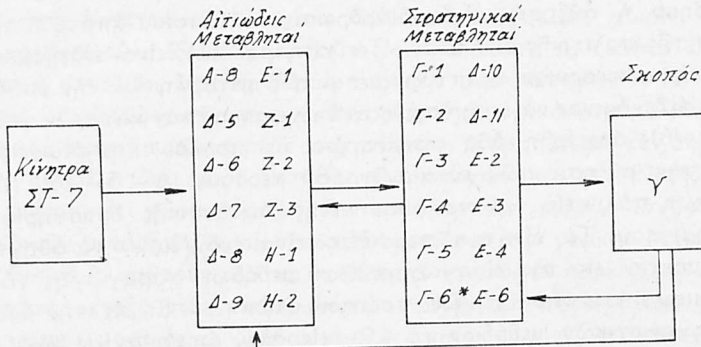
(ΣΤ - 7), ή οποία περιλαμβάνει τούς θεσμολογικούς, τούς κοινωνικούς και τούς πολιτιστικούς παράγοντας. Ὡς συμβαίνει ὁμως και προκειμένου περί τῶν ἄλλων μεταβλητῶν, τὰ κίνητρα ἀποτελοῦν γενικήν μεταβλητήν, ή οποία δύναται νά ἀναλυθῆ εἰς ἐπί μέρους τοιαύτας και αὐται πάλιν εἰς ἄλλας ειδικότερας κ.ο.κ. Ὡς ἀνεφέρθη ἤδη, διὰ τούς σκοπούς τῆς παρούσης ἐργασίας, τὰ κίνητρα ἐτακτοποιήθησαν εἰς δώδεκα κατηγορίας, χωρίς ή κατάταξις αὐτή νά εἶναι οὔτε ἐξαντλητική οὔτε ἀποκλειστική, εἰς τρόπον ὥστε νά ἀποκλείεται ή μετᾶθεσις ἑνός κινήτρου ἀπό τήν μίαν κατηγορίαν εἰς τήν ἄλλην ή ή μερική ἐπικάλυψις τῆς μιᾶς κατηγορίας ἀπό τήν ἄλλην. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν προηγουμένως περί ἀνεξαρτήτων, ἐξηρητημένων και ἄλληλοεξαρτωμένων μεταβλητῶν, περί μεταβλητῶν στόχων και μεταβλητῶν ἐνεργείας, περί δυναμικοῦ χαρακτήρος τῶν μεταβλητῶν κ.ο.κ., ἰσχύουν και περί τῶν ειδικῶν μεταβλητῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τήν γενικήν μεταβλητήν κίνητρα. Ἐκεῖνο ἐν τούτοις τὸ ὁποῖον δέον νά τονισθῆ ἐν προκειμένῳ εἶναι ή ἀλληλεξάρτησις μεταξύ τῶν κινήτρων και τῶν ἄλλων παραγόντων τούς ὁποίους ἐξητάσαμεν εἰς τὰς ὀκτώ ὁμάδας και οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται συγκεντρωτικῶς εἰς τὸν πίνακα τῆς προηγουμένης παραγράφου. Τὰ κίνητρα ἐμφανίζονται εἰς τήν γραμμὴν (ΣΤ - 7) και εἰς τήν στήλην (ΣΤ - 7). Ἀπό τήν τακτοποίησιν αὐτὴν προκύπτει ὅτι, θεωρητικῶς τοῦλάχιστον, ἐπηρεάζουν ὅλας τὰς ἄλλας μεταβλητάς και ὅτι ἀντιστοίχως δέχονται τήν ἐπίδρασιν τούτων. Εἰς τήν πραγματικότητα ὁμως ὠρισμένοι ἀπό τὰς ἐξαρτήσεις αὐτάς εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντοι, ὥστε νά δύνανται νά ἀγνοηθοῦν εἰς τήν παροῦσαν ἀνάλυσιν. Οὕτως, αἱ δυνατότητες ἀμέσου ἐπηρεασμοῦ τῶν δημογραφικῶν μεταβλητῶν (Α-1) - (Α-7) ὑπὸ τῶν κινήτρων εἶναι μικραί, και διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀγνοοῦνται. Τὰ κίνητρα ὁμως δύνανται νά ἐπηρεάσουν τήν καταναλωτικήν και ἐπενδυτικήν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνθρώπου (Α-8). Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς τὸ σημεῖον συναντήσεως τῆς γραμμῆς (ΣΤ - 7) και τῆς στήλης (Α - 8) τοῦ πίνακος ἐμφανίζεται τὸ γράμμα β ὡς ἐνδειξις μετρίου βαθμοῦ ἐξαρτήσεως. Αἱ δυνατότητες ἐπηρεασμοῦ τῶν φυσικῶν παραγόντων (Β) εἶναι ἀσήμαντοι. Ἐκεῖ ὁμως ἔνθα ὑπάρχουν μεγάλαι δυνατότητες ἐπιδράσεως τῶν κινήτρων εἶναι οἱ παράγοντες τῆς ὁμάδος Γ. Οὕτως, ή ποσότης και ή ποιότης τοῦ παγίου κεφαλαίου (Γ - 1), ή ἡλικία τούτου (Γ - 2), ή γεωγραφική κατανομή τούτου (Γ - 3), ή διακλαδική κατανομή τούτου (Γ - 4), τὸ ἐπίπεδον τῆς τεχνικῆς (Γ - 5) και ἐπενδύσεως (Γ - 6), εἶναι δυνατόν νά ἐπηρεασθοῦν κατὰ τὸν ἕνα ή τὸν ἄλλον τρόπον ἀπό τήν πολιτικήν τῶν κινήτρων. Τοῦτο σημειοῦται εἰς τὰ ἀντίστοιχα σημεῖα τοῦ πίνακος με τὸ γράμμα α. Ἦδη εἰς τὰ προηγουμένα κεφάλαια ἐλέχθη κατ' ἐπανάληψιν ὅτι διὰ τῶν κινήτρων ἐπιδιώκεται ή κέντρισις τῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος τῶν ἰδιωτῶν διὰ τήν ἀνάληψιν νέων ἐπενδύσεων, διὰ τήν διαπεριφερειακὴν και διακλαδικὴν ἀνακατανομήν τούτων, διὰ τήν ἀνανέωσιν τοῦ ὑφισταμένου παγίου κεφαλαίου και διὰ τήν εἰσαγωγὴν νέων μεθόδων τεχνικῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπολογίζεται ὅτι θὰ αὐξηθῆ ή παραγωγικὴ δραστηριότης, θὰ αὐξηθῆ ή ἀπασχόλησις, θὰ αὐξηθῆ τὸ εἰσόδημα, θὰ βελτιωθῆ τὸ ἐπίπεδον διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ

καί συνεπῶς ἡ χώρα θὰ ἔχη κινηθῆ εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο ἐμφανίζεται κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὴν παράστασιν (4) καί εἰς τὸ διάγραμμα (11) τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Ἡ ἐπένδυσις λοιπὸν ἐν προκειμένῳ θεωρεῖται ἡ ἄμεσος στρατηγικὴ μεταβλητὴ, ἡ ὁποία θὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων καὶ διὰ τῆς ὁποίας πάλιν θὰ ἐπηρεασθῇ τὸ εἰσόδημα, ἡ αὔξησις καὶ ἀναδιάρθρωσις τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸν τελικὸν στόχον τῆς πολιτικῆς κινήτρων. Τὰ κίνητρα ὁμως εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μέσῳ τῶν μεταβλητῶν τῆς ομάδος Δ. Οὕτως, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἐπιχειρηματικὸν κίνητρον τοῦ κέρδους (Δ-5). Ὡς ἀνεφέρθη ἤδη τὰ κίνητρα εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν εὐκαιριῶν τοῦ κέρδους (Δ-5) καὶ (Δ-6) καὶ διὰ τούτων πάλιν εἰς τὴν πρῶτησιν τῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος τοῦ ἐπιχειρηματίου. Τὰ κίνητρα περαιτέρω εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ὀδηγήσουν τὸν ἐπιχειρηματίαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέων μεθόδων παραγωγῆς (Δ-7), εἰς τὴν χρησιμοποίησιν νέων πηγῶν πρώτων ὑλῶν (Δ-8), εἰς τὴν ἐφαρμογὴν νέων ὀργανωτικῶν μεθόδων (Δ-9), εἰς τὴν δημιουργίαν νέων προϊόντων (Δ-10), καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νέων ἀγορῶν (Δ-11). Ἦδη εἰς τὴν παράθεσιν τῶν διαφόρων παραδειγμάτων συνηνητήσαμεν περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας τὰ κίνητρα εἶχον ὡς σκοπὸν καὶ ἐχορηγοῦντο ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπιτεύξεως ἐπιδιώξεως ὡς αἱ ἀνωτέρω. Αἱ ἐνδεχόμεναι αὗται ἐπιδράσεις τῶν κινήτρων ἐμφανίζονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα σημεῖα τοῦ πίνακος μὲ τὰ γράμματα α ἢ β ἀναλόγως τοῦ ὑποτιθεμένου βαθμοῦ ἐξαρτήσεως.

Τὰ κίνητρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν τὸν τρόπον ὀργανώσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν (E-1), τὸν βαθμὸν ἐξειδικεύσεως (E-2), τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων (E-3), τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων (E-4), καὶ τὰς ἐξωτερικὰς οἰκονομίας (E-6). Αἱ ἔμμεσοι αὗται μεταβληταὶ θὰ ἐπηρεασθοῦν δι' ἐπενδύσεων, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἰδιώτης ἐπιχειρηματίας. Τὰ κίνητρα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν περαιτέρω τὴν ψυχολογίαν τοῦ καταναλωτοῦ (Z-1), τοῦ ἀποταμιευτοῦ (Z-2) καὶ τοῦ ἐπενδυτοῦ (Z-3), τὸν ὄγκον τῶν ἐξαγωγῶν (H-1) καὶ τὴν προσέλκυσιν νέων κεφαλαίων (H-2). Αἱ ἐπιδράσεις αὗται διὰ τῶν νέων ἐπενδύσεων θὰ ὀδηγήσουν εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα παραγωγικῆς δραστηριότητος. Αἱ σχετικαὶ ἐξαρτήσεις σημειοῦνται εἰς τὰς ἀντιστοίχους θέσεις τοῦ πίνακος μὲ τὰ γράμματα α ἢ β ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐξαρτήσεως.

Θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ ἐπηρεασμοῦ τῶν κινήτρων ἀπὸ τοὺς ἄλλους παράγοντας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ περιπτώσεις ὁμως αὗται εἶναι περιορισμένοι καὶ δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ θέμα μας. Παρατηροῦμεν συνεπῶς ὅτι διὰ τῶν κινήτρων εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεασθοῦν ὠρισμένοι ἀπὸ τὰν μεταβλητὰς τῶν ὀκτῶ ομάδων, διὰ τούτων ἢ ἐπένδυσις, διὰ τῆς ἐπενδύσεως ἢ ποσότης καὶ ἢ ποιότης τοῦ παγίου κεφαλαίου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ διὰ τούτων πάλιν ὁ ὄγκος τῆς παραγωγῆς, ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως, ὁ ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν κλπ. Ἡ λογικὴ ἀλληλουχία τῶν ἐξαρτήσεων καὶ τῶν ἐπιδράσεων ἐμφανίζεται εἰς τὸ

πόμενον διάγραμμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁμοιον μὲ τὴν παράστασιν (4) τῆς παρουσίας παραγράφου τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Τὸ διάγραμμα ὁμως αὐτὸ εἶναι ἐξειδικευμένον περισσότερο βάσει τῶν δεδομένων τῆς προηγούμενης ἀναλύσεως.

Διάγραμμα 16

Ἀπὸ τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἐμφαίνεται ὅτι τὰ κίνητρα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν τὴν καταναλωτικὴν καὶ ἐπενδυτικὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀτόμων μιᾶς χώρας, νὰ διεγείρουν τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιχειρηματιῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν κερδῶν, διὰ τὴν ἐφαρμογὴν νέων μεθόδων παραγωγῆς, τὴν ἐφαρμογὴν νέων ὀργανωτικῶν μεθόδων, τὴν καλυτέρα ὀργάνωσιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς· εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ψυχολογίαν τοῦ καταναλωτοῦ, ἀποταμιευτοῦ καὶ ἐπενδυτοῦ, τὸν ὄγκον τῶν ἐξαγωγῶν, τὴν εἰσορὴν ξένων κεφαλαίων κλπ. Διὰ τούτων θὰ ἐπηρεασθῇ ἡ στρατηγικὴ μεταβλητὴ τῆς ἐπενδύσεως (Γ-6), ἡ ὁποία πραγματοποιουμένη θὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ὄγκον, τὴν ποιότητα, τὴν ἡλικίαν, τὴν διαπεριφερειακὴν καὶ διακλαδικὴν κατανομήν τοῦ παγίου κεφαλαίου τῆς οἰκονομίας, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸν ὄγκον τῆς παραγωγῆς, τὴν διάρθρωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τελικῶς τὸ εἰσόδημα καὶ τὸ ἐπίπεδον ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Βεβαίως καὶ ἀντίθετος ἐπίδρασις δὲν ἀποκλείεται, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν ὠρισμένων ἐκ τῶν βελῶν τοῦ διαγράμματος.

Ἀπὸ τὴν προηγούμενην ἀνάλυσιν θὰ ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ κίνητρα ἀποτελοῦν ἰσχυρὸν παράγοντα, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάζει πολλοὺς ἄλλους παράγοντας δημογραφικοὺς, οἰκονομικοὺς, ψυχολογικοὺς κλπ., ὅτι ἀσκεῖ ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν στρατηγικὴν μεταβλητὴν τῆς ἐπενδύσεως, καὶ ὅτι συνεπῶς διὰ τῆς θεσπίσεως τούτων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῶν οἱ γενικοὶ καὶ εἰδικοὶ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι σκοποὶ τῆς ἀναπτύξεως. Τὸ ἐρώτημα ὁμως τὸ ὁποῖον γεννᾶται ἐν προκειμένῳ εἶναι ἂν καὶ κατὰ πόσον ἡ ἐπένδυσις ὡς στρατηγικὴ μεταβλητὴ ὑφίσταται ἐντονον τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν κινήτρων καὶ ἂν καὶ κατὰ πόσον μόνον ἡ ἐπένδυσις δύναται νὰ κινήτοποιήσῃ τὴν οἰκονομίαν πρὸς ἀνώτερα ἐπίπεδα οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

Διὰ τὸ δεύτερον ἐρώτημα ἤδη ἡ ἀπάντησις ἔχει δοθῆ εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξητάσθη ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι κατευθύνουν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου. Μέσα εἰς τὸ πλέγμα αὐτὸ βεβαίως σπουδαῖον ρόλον παίζει ἡ ἐπένδυσις. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς σημασίας ταύτης διὰ τὴν προσπάθειαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὴν παροῦσαν ἀνάλυσιν εἶναι ἂν καὶ κατὰ πόσον αὕτη ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν κινήτρων. Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δέον νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρηματικῶν ἐπενδύσεων.

Τοῦτο γίνεται εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

γ) Προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ πολιτικὴ τῶν κινήτρων

Εἰς τὴν πρώτην παράγραφον τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐξητάσθησαν τὰ κίνητρα ἐντὸς ἐνὸς γενικοῦ συστήματος μέσων καὶ σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον ἐξητάσθησαν τὰ κίνητρα ἐντὸς ἐνὸς πλέγματος μεταβλητῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπηρεάζεται τὸ ὕψος καὶ ὁ ρυθμὸς μεταβολῆς τοῦ συνολικοῦ καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας. Εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον θὰ ἐξετάσωμεν τοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὰς ἀποφάσεις τῶν ἰδιωτῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν δραστηριοτήτων καὶ οἱ ὅποιοι καθορίζουν ἐκάστοτε τὸ ὕψος, τὴν μορφήν, τὴν κατευθύνσιν καὶ τὴν κατανομήν τῶν ἀναλαμβανομένων ἔργων ἐπενδύσεως. Αἱ πληροφορίαι αὗται μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐπισημάνσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων καὶ διὰ τὴν ἀναζήτησιν τῶν καταλλήλων μέσων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐνδεχόμενα νὰ καταστήσουν τὴν σχετικὴν πολιτικὴν ἀποτελεσματικωτέραν.

Τὸ πρόβλημα τῶν ἐπενδύσεων εἶναι πολυσύνθετον. Εἴτε ὡς στατικὸν μέγεθος θεωρηθεῖ ἡ ἐπένδυσις εἰς τὴν ταυτότητα εἰσοδήματος-δαπάνης, εἴτε ὡς δυναμικὸν στοιχεῖον τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως κατὰ τὴν βραχυχρόνιον περίοδον ὑπὸ δεδομένης συνθήκας κεφαλαιουχικοῦ καὶ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ μιᾶς οἰκονομίας, εἴτε ὡς προσδιοριστικὸς παράγων τῆς προσφορᾶς εἰς τὴν μακροχρόνιον περίοδον, δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον πολλαπλῆς ἀναλύσεως (1).

1) Δικαιολογημένως δύναται τις νὰ ὀμιλῇ περὶ βιβλιογραφίας τῆς βιβλιογραφίας καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἐνδεικτικῶς ὅμως ὄρα : R. Eisner, R. H. Strotz, G. B. Post, «Determinants of business investment», in the Commission on money and credit, impacts of monetary policy, Englewood Cliffs, 1964, σελ. 237 - 337. G. Hosmalin, Investissements, rentabilité et progrès technique, Paris, 1956. P. Massé, Le Choix des investissements, Paris, 1959. A. Lamfalussy, investment and growth in mature economies, London, 1961. D. W. Jorgenson, «The theory of investment behavior», εἰς R. Ferber (Edit.), Determinants of investment behavior, New York, 1967, σελ. 130. T. Haarelmo, A Study in the Theory of Investment, Chicago, 1960. C. F. Carter and B. R. Williams, Investment in innovation, London, 1958. D. F.

Προβλήματα, ως είναι ή έννοια τών επενδύσεων, τὸ περιεχόμενον τών επενδύσεων, τὰ εἶδη τούτων, ή μορφή τούτων, ή κατανομή των, ὁ ρόλος των, ὁ σκοπός των, οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τούτων, ή χρηματοδότησις των, ή ἐπιλογή τούτων κλπ., ἀπασχόλησαν εἰς μεγάλην κλίμακα τήν ἐπιστήμην. Εἶναι προφανές ὅτι εἰς τήν παροῦσαν παράγραφον δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πλῆθος τών θεμάτων, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὰς επενδύσεις. Ἀπλῶς θὰ φροντίσωμεν νὰ ἐπισημάνωμεν τοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν τὸ μέγεθος καὶ τήν φύσιν τούτων καὶ θὰ γίνουιν ὠρισμένοι παρατηρήσεις σχετιζόμεναι μὲ τήν πολιτικὴν τών κινήτρων, ὡς μέσου ἐπηρεασμοῦ τών ἐπιχειρηματικῶν επενδύσεων.

Διὰ τήν ἐπισήμανσιν τών προσδιοριστικῶν παραγόντων τών ἰδιωτικῶν επενδύσεων ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι. Θὰ ἦτο δυνατόν, π.χ., νὰ ἀκολουθηθῆ μέθοδος ἀνάλογος πρὸς τήν μέθοδον, ή ὁποῖα ἠκολούθηθη εἰς τήν προηγουμένην παράγραφον καὶ νὰ τακτοποιηθοῦν οὗτοι εἰς ὁμοιογενεῖς ὁμάδας καὶ κατηγορίας. Ἐν προκειμένῳ, ὁμως, θὰ ἐξετάσωμεν τὰς διαφόρους ἀντιλήψεις, ὡς αὗται διευτυπώθησαν ἀπὸ τήν οικονομικὴν θεωρίαν καὶ τήν οἰκονομετρικὴν ἀνάλυσιν. Σημειοῦται βεβαίως ὅτι ή ἀναγραφή δὲν εἶναι ἐξαντλητικὴ ὄλων τών σχετικῶν γνωμῶν καὶ θεωριῶν, ἀλλὰ ἐνδεικτικὴ ὠρισμένων ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν διατυπωθῆ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Θὰ πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ παρατηρηθῆ ὅτι καὶ ή οικονομικὴ θεωρία καὶ ή οἰκονομετρικὴ ἔρευνα εὐρίσκονται εἰς ἀδυναμίαν νὰ διατυπώσουν μίαν γενικῶς παραδεδεγμένην θεωρίαν διὰ τοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὰς προσδοκίας καὶ τὰς ἀποφάσεις τών ἐπιχειρηματιῶν, προκειμένου οὗτοι νὰ προβοῦν εἰς ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν επενδυτικῶν δραστηριοτήτων, διὰ τών ὁποίων θὰ αὐξηθῆ τὸ ὑφιστάμενον πάγιον κεφάλαιον τῆς οἰκονομίας, θὰ αὐξηθῆ ή παραγωγικὴ δυναμικότης ταύτης, θὰ αὐξηθῆ ή ἀπασχόλησις καὶ θὰ αὐξηθῆ τὸ ἔθνικον εἰσόδημα μιᾶς οἰκονομίας. Ἡ ἀδυναμία αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς περιπλόκου μορφῆς τοῦ προβλήματος τών επενδύσεων ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνεπάρκειας σχετικοῦ πληροφοριακοῦ καὶ τοῦ στατιστικοῦ ὕλικου διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαληθευθῆ ή μία ή ή ἄλλη ἄποψις. Διὰ τὸν λόγον ἄλλωστε αὐτὸν προβαίνομεν εἰς τήν ἐνδεικτικὴν παράθεσιν διαφόρων γνωμῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν διατυπωθῆ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἀντικειμένου. Ἡ παράθεσις δὲν ὑποδηλοῖ καὶ ἀποδοχὴν τούτων, δοθέντος ὅτι εἶναι δυνατόν ή μία ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχη ἐφαρμογὴν εἰς μίαν περίπτωσιν καὶ ή ἄλλη εἰς ἄλλην.

Farrar, *The Investment decision under uncertainty*, Englewood Cliffs, 1962. V. L. Smith, *Investment and production, a study in the theory of capital-using enterprise*, Cambridge Mass., 1961. R. N. Stillman, *The strategy of investment*, New York, 1962. W. Fellner, «Individual investment projects in growing economies: General characteristics of the problem and comments on the conference papers», in *Investment criteria and economic growth*, Center for International Studies, M.I.T., New York, 1961. Σ. Παπαδοπούλου, «Ἡ συνάρτησις τών επενδύσεων», εἰς Ἐπισημ. Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 1969, σελ. 489.

1. *Οικονομική θεωρία.* Εἰς τὴν μικροοικονομικὴν ἀνάλυσιν ὡς στρατηγικὴ μεταβλητὴ θεωρεῖται τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἐπεκτείνει τὰς ἐγκαταστάσεις του μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὀριακὸν κόστος ἰσοῦται μὲ τὸ ὀριακὸν κέρδος. Ὑπὸ συνθήκας ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ἡ κατάστασις ἰσορροπίας τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν μακροχρόνιον περίοδον προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἰσότητά μεταξὺ βραχυχρονίου μέσου κόστους, μακροχρονίου μέσου κόστους, βραχυχρονίου ὀριακοῦ κόστους, μακροχρονίου ὀριακοῦ κόστους καὶ τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος. Τοῦτο δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἀπὸ τὰς σχέσεις τοῦ συστήματος,

$$\left. \begin{aligned} q &= f(x_1, x_2, K) \\ C &= r_1 x_1 + r_2 x_2 + \Psi(K) \\ O &= g(x_1, x_2, K) \\ R &= p q \end{aligned} \right\} \quad (7)$$

αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὴν παραγομένην ποσότητα προϊόντος q ὡς συνάρτησιν τῶν εἰσροῶν x_1, x_2 καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως K , τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς εἰς συνάρτησιν τῶν εἰσροῶν x_1 καὶ x_2 καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν τιμῶν τούτων r_1 καὶ r_2 , τὴν πεπλεγμένην συνάρτησιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν συνάρτησιν τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος $R = p \cdot q$. Ἀπὸ τὰς συναρτήσεις αὐτὰς δύναται νὰ ἐξαχθοῦν αἱ ὁμάδες τῶν ἰσοπόσων καμπυλῶν, τῶν γραμμῶν ἴσου κόστους, ἡ γραμμὴ ἐπεκτάσεως καὶ αἱ καμπύλαι τοῦ συνολικοῦ των μέσου καὶ τοῦ ὀριακοῦ κόστους. Τὸ πάγιον κόστος εἶναι συνάρτησις τοῦ μεταβαλλομένου μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως, $\Psi(K)$, διὰ τῶν νέων ἐπενδύσεων. Ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς ἐπιβάλλει ἐπέκτασιν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ εἰσοδὸν νέων μέχρις ὅτου πραγματοποιηθοῦν αἱ ἀρισταὶ συνθήκαι τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐπέκτασις θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἀναλήψεως νέων ἐπενδύσεων ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

Τὸ σύνηθες σχῆμα τῆς καμπύλης τοῦ μακροχρονίου κόστους εἶναι τὸ U , ἡ δὲ ἐπιχείρησις ἐπεκτείνεται μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον τῆς καμπύλης ταύτης. Ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων κατωρθώσῃ νὰ μετατοπίσῃ τὸ σημεῖον τῆς ἰσορροπίας καὶ ὠθήσῃ τοὺς ἐπιχειρηματίας εἰς ἐπέκτασιν τῶν ἐγκαταστάσεων μὲ ἀντίστοιχον αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀπασχολήσεως, τότε ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικὴ.

Ἡ μικροοικονομικὴ ὁμως θεωρία τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν παρέχει ἐπαρκῆ βάσιν διὰ τὴν ἔρευναν ὄλων τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐπενδυτῶν, ἀγνοεῖ τὸν παράγοντα τοῦ χρόνου καὶ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν τὰς συνθήκας ἀβεβαιότητος καὶ κινδύνου, αἱ ὁποῖαι συνήθως συνοδεύουν τὴν ζωὴν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐκτὸς τούτου ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἐπιχειρηματιῶν δὲν ἔχει πάντοτε ὡς ἀποκλειστικὸν κίνητρον τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ κέρδους.

Διὰ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἐπιχειρηματίου, ὁ ὁποῖος ἀντιμετωπίζει μίαν κατάστασιν τῆς ὁποίας ἡ ἔκβασις δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τούτου, ἀλλὰ καὶ

ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῶν ἀνταγωνιστῶν του, ἔχει δημιουργηθῆ ἡ θεωρία τῶν παιγνίων ('). Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντιπροσωπευτικὴν μορφήν τῆς θεωρίας τῶν παιγνίων ἕκαστος ἀνταγωνιστῆς ἀντιμετωπίζει μίαν σειρὰν προγραμμάτων, δράσεων, ἢ ἐνεργειῶν καὶ καλεῖται νὰ ἐπιλέξῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ μεγιστοποιεῖ τὸ κέρδος ἢ τοῦ ἐλαχιστοποιεῖ τὴν ζημίαν, ἐν ὄψει ἀντιστοίχων ἐνεργειῶν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του. Ἡ ἀνάλυσις γίνεται πολὺπλοκος ἐν ὄψει τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ πληροφοριῶν τὰς ὁποίας διαθέτει ἕκαστος παίκτης, ἐν ὄψει τῶν ἀτελῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας συλλέγει, τῆς ἀβεβαιότητος, τῶν διαφορῶν ἐπὶ τῶν ὑποκειμενικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν πιθανοτήτων, κλπ. Ἡ ἀνάλυσις λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, ἐν προκειμένῳ, βασικῶς, δύο προσθέτους παράγοντας, ἥτοι τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς ἀβεβαιότητος. Καθ' ὃ μέτρον, συνεπῶς, ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων κατορθώνει νὰ περιορίσῃ τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τοὺς κινδύνους δέον νὰ ἔχῃ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τούτου. Ἡ θεωρία τῶν παιγνίων ὁμως δὲν κατορθώνει νὰ αἰτιολογήσῃ πλήρως τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἰδιώτου, λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἐνίοτε μὴ ρεαλιστικῶν ὑποθέσεων ἐπὶ τῶν ὁποίῳν στηρίζεται αὕτη καὶ λόγῳ τῶν πολλαπλῶν λύσεων εἰς τὰς ὁποίας καταλήγει. Ἐκτὸς τούτου αὕτη ἀγνοεῖ τοὺς ψυχολογικοὺς καὶ θεσμολογικοὺς κλπ. παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

Ὁ Keynes εἰσάγει τὸν παράγοντα τοῦ χρόνου εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν προσδοκιῶν τῶν ἐπενδυτῶν καὶ δημιουργεῖ τὸ κριτήριον τῆς σχέσεως μεταξύ ἀξίας τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κόστους κατασκευῆς τούτου, βάσει τοῦ ὁποῖου οἱ ἰδιῶται θὰ ἀποφασίσουν ἐὰν θὰ προβοῦν εἰς ἀνάληψιν νέων ἐπενδύσεων. Ἐὰν λοιπόν:

$$C = \sum_{v=1}^{\infty} \frac{R_v}{(1 + \tau)^v} < V = \sum_{v=1}^{\infty} \frac{R_v}{(1 + i)^v} \quad (8)$$

$$\text{ἢ ἐὰν } \tau > i$$

τότε ὁ ἐπιχειρηματίας θὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάληψιν νέων ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων,

ἐνθα $R_1 \dots R_v =$ Προσδοκώμεναι ἐτήσια πρόσοδοι

$C =$ Κόστος κατασκευῆς τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ

$V =$ Ἀξία τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ

$\tau =$ Ὅριακὴ ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου

$i =$ Ἐπιτόκιον

$v =$ Χρόνος

1) Ἐν καὶ σχετικῶς νέα ἡ θεωρία τῶν παιγνίων, ὑπάρχει σχετικὴ βιβλιογραφία ἀφθονος: John von Neuman, Oskar Morgenstern, Theory of games and economic behavior, Princeton, 1944. R. D. Luce, Howard Raiffa, Games and decisions, New York, 1957. William Vickery, «Auction and bidding games» in Recent advances in game theory, Princeton, 1962. H. Theil, J. C. G. Boot, T. Kloek, Operations-research and quantitative economics, New York, 1965, ch. 6, 7, 8.

Ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων ἐν προκειμένῳ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπενεργήσῃ εἴτε ἐπὶ τοῦ R εἴτε ἐπὶ τοῦ τ εἴτε ἐπὶ τοῦ ι εἰς τρόπον ὥστε νὰ κάμῃ τὴν προηγουμένην ἀνισότητά μεγαλυτέραν καὶ νὰ ὠθήσῃ τοὺς ἐπιχειρηματίας εἰς νέας ἐπενδυτικὰς δραστηριότητας.

Καὶ ἡ διατύπωσις ὁμῶς αὐτὴ δὲν ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντας τῶν ἐπενδύσεων, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν πιθανὴν κατανομὴν τοῦ ρεύματος τῶν προσδοκωμένων εἰσπράξεων, ἀγνοεῖ τοὺς κινδύνους, τὰ ψυχολογικὰ κίνητρα, τοὺς θεσμικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς κλπ. παράγοντας, οἱ ὅποιοι ὑπεισέρχονται εἰς τὴν λήψιν τῶν ἀποφάσεων ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ μνημονευθοῦν τὰ μακροσυστήματα γενικῆς ἰσορροπίας, κλασσικοῦ ἢ Κεϋνσιανοῦ τύπου. Συμφώνως πρὸς τὰ συστήματα αὐτὰ ἡ ἐπένδυσις προσδιορίζεται εἰς ἕν σύστημα σχέσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεισέρχεται ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, τὸ ἐπιτόκιον, τὸ εἰσόδημα, ἡ ἀποταμίευσις, ἡ ἀπασχόλησις, οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια, ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας, τὸ νόμισμα, ἡ ταχύτης τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ αἱ τιμαὶ (1).

Ἡ μηχανιστικὴ ὁμῶς αὐτὴ παρουσίασις δὲν ἀποδίδει τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἐπιχειρηματιοῦ ἐπενδυτοῦ, ὁ ὁποῖος σκέπτεται, ἀποφασίζει καὶ ἐπενδύει διὰ τὴν μακροχρόνιον περίοδον, εἰς ὠρισμένον κοινωνικὸν καὶ θεσμολογικὸν καθεστῶς καὶ ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὄλων τῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι κατευθύνουν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁρισμένοι συγγραφεῖς εἰσάγουν τὰς πιθανότητας εἰς τὰς προσδοκωμένας εἰσπράξεις. Τότε προκύπτουν αἱ κάτωθι σχέσεις:

Ἐστω ὅτι ἡ συνάρτησις τῆς πιθανότητος εἶναι

$$P(R_1, R_2, \dots, R_n)$$

καὶ ἡ συνάρτησις χρησιμότητος τοῦ ρεύματος τῶν προσδοκωμένων εἰσπράξεων

$$u = u(R_1, R_2, \dots, R_n)$$

Λέγομεν τότε ὅτι ὁ ἐπενδυτὴς προσπαθεῖ νὰ μεγιστοποιήσῃ τὴν μαθηματικὴν ἐλπίδα τῆς ἀνωτέρω συναρτήσεως ἢ ὁποία ἔχει ὡς κάτωθι (2)

$$\int_{-\infty}^{\infty} \dots \int_{-\infty}^{\infty} u(R_1, R_2, \dots, R_n) P(R_1, R_2, \dots, R_n) dR_1, dR_2, \dots, dR_n \quad (9)$$

Ἡ ἀνωτέρω συνάρτησις μεγιστοποιεῖται ὅταν αἱ πιθανότητες ἐπελεύσεως τοῦ

1) R. A. Musgrave, *The theory of public finance*, New York, 1959, σελ. 407-416. T. Haavelmo, *A study in the theory of investment*, Chicago, 1960, σελ. 194.

2) Ὅρα καὶ Robert Eisner καὶ Robert H. Strotz, «Determinants of business investment», εἰς *The Commission on money and credit, impacts of monetary policy*, σελ. 89.

εὐνοϊκοῦ γεγονότος εἶναι μεγάλοι, ἢ ὅταν τὸ ρεῦμα τῶν προσδωκομένων εἰσπράξεων γίνεται μεγάλο. Ἐφ' ὅσον συνεπῶς μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων περιορίζομεν τοὺς κινδύνους καὶ τὴν ἀβεβαιότητα, ἢ αὐξάνομεν τὸ ρεῦμα τῶν προσδωκομένων εἰσπράξεων, τότε ἡ πολιτικὴ αὐτὴ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματικὴ.

Ἡ προηγουμένη διατύπωσις προσδίδει μεγάλην βαρῦτητα εἰς τὸ προσδωκόμενον ρεῦμα τῶν εἰσπράξεων. Εἶναι ὅμως ἐνδεχόμενον ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται τόσο διὰ τὰς πιθανὰς εἰσπράξεις ὅσον δι' ἄλλους ψυχολογικούς, κυρίως, λόγους, ὅπως εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς δημιουργίας, τὸ γόητρον, ἢ τὰσις πρὸς ρισκοκινδύνευσιν, αἱ ἑσωτερικαὶ ἀνησυχίαι κλπ. (1), τότε ἡ διατύπωσις αὐτὴ δὲν εἶναι ἐπαρκὴς διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἐπενδυτοῦ, ἢ δὲ πολιτικὴ τῶν κινήτρων ἐφ' ὅσον ἀποσκοπεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς μεταβλητάς, αἱ ὁποῖαι ὑπεισέρχονται εἰς τὰς δοθείσας συναρτήσεις, θὰ μείνῃ ἄνευ ἀποτελέσματος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατεβλήθη προσπάθεια γενικεύσεως τῆς θεωρίας τῆς χρησιμότητος, διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ καταναλωτοῦ εἰς καταστάσεις ἀβεβαιότητος καὶ κινδύνου.

Ἡ θεωρία αὕτη ἔχει γίνεῖ ἀντικείμενον μεγάλων συζητήσεων καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ τὴν ἐπαναλάβωμεν ἐν προκειμένῳ. Χάριν ὅμως πληρότητος τοῦ κειμένου παραθέτομεν τὰ κύρια σημεῖα ταύτης (2).

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ καταναλωτοῦ καὶ τοῦ ἐπενδυτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐνεργοῦν ὀρθολογικῶς, χαρακτηρίζεται ἀπὸ μίαν σειρὰν βασικῶν ἀξιωμάτων ὅπως εἶναι τὸ ἀξίωμα τῆς προτιμῆσεως, τὸ ἀξίωμα τῆς ἀνίσου πιθανότητος, τὸ ἀξίωμα τῆς ἰσχυρᾶς προτιμῆσεως καὶ τῆς ἀδιαφορίας, τὸ ἀξίωμα τῆς μεταβατικότητος, τὸ ἀξίωμα τῆς ψευδομεταβατικότητος καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς συνεχείας. Ὁ ἐπενδυτὴς ὅπως καὶ ὁ καταναλωτὴς προσπαθοῦν νὰ μεγιστοποιήσουν μίαν συνάρτησιν χρησιμότητος, ἢ ὁποῖα ἔχει ὠρισμένας ἰδιότητας καὶ ἡ ὁποῖα δύναται νὰ ὑπολογισθῇ βάσει τῆς σχέσεως :

$$U(E) = P \cdot U(E_1) + (1 - P) \cdot U(E_2) \quad (10)$$

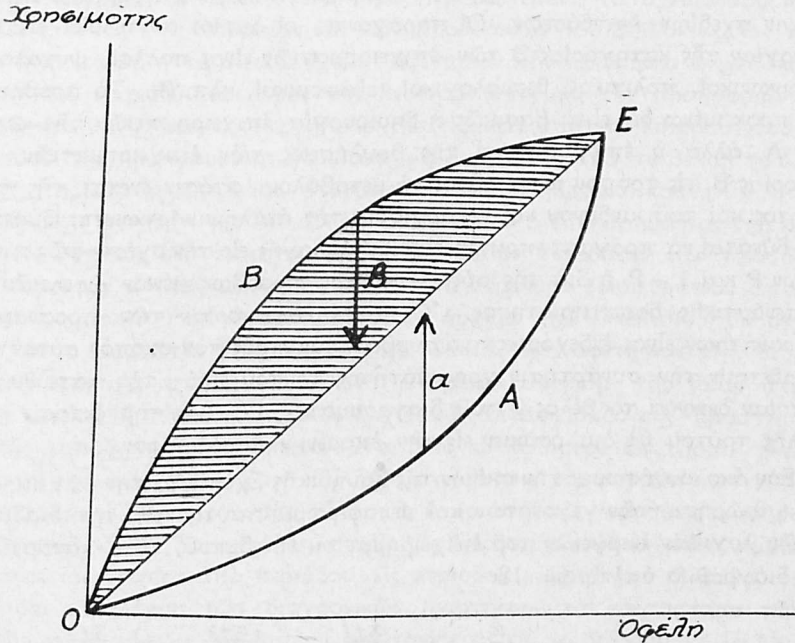
ἐνθα $U(E)$ εἶναι ἡ μαθηματικὴ ἐλπίς τῆς χρησιμότητος μιᾶς ἐπιχειρήσεως μὲ ὀφέλη E_1 καὶ E_2 καὶ μὲ ἀντιστοίχους πιθανότητας P καὶ $(1 - P)$ καὶ ἐνθα $E_2 > E_1$.

Ἡ ἀνωτέρω σχέσις ἀντιπροσωπεύει τὴν προσδοκωμένην χρησιμότητα ἐκ τῆς ἀναλήψεως μιᾶς ἀβεβαίας ἐπιχειρηματικῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος, ἢ ὁποῖα ἔχει κατὰ τινὰ τρόπον, τὸν χαρακτήρα ἐνὸς τυχεροῦ παιγνίου.

1) Ἀναφέρεται ἐνίοτε ὅτι ὑπάρχουν περὶ τοὺς 4.000 παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὴν οικονομικὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀτόμου γενικῶς. Ὅρα π.χ. G. Schmolders, *Ökonomische Verhaltensforschung*, Ordo, V. Band 1953, σελ. 203 καὶ Π. Στρατουδάκη, Αἱ ἰδιωτικοοικονομικαὶ ἐπενδύσεις, ἢ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῶν ἐπενδύσεων ὑπὸ κατάστασιν κινδύνου καὶ ἀβεβαιότητος, Ἀθῆναι, 1963, σελ. 10.

2) Ν. Μαρματάκη, Ἡ χρησιμότης ὡς θεωρία ἀποφάσεων, Ἀθῆναι, 1961, κεφ. Γ'.

Ἡ στάσις τῶν διαφόρων ἐπιχειρηματιῶν — ἐπενδυτῶν ἔναντι τοῦ κινδύνου ἐμφαίνεται εἰς τὸ διάγραμμα ὑπ' ἀριθ. 17.

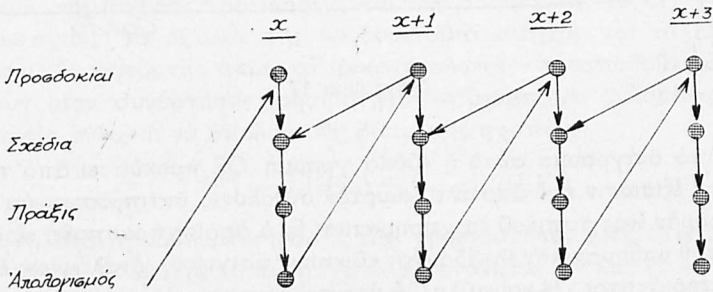
Διάγραμμα 17

Εἰς τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἡ εὐθεῖα γραμμὴ OE προκύπτει ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἐξίσωσιν καὶ ἀποτελεῖ «κυρτὸν σύνολον», ἀντιπροσωπεύει δὲ τὴν συμπεριφορὰν ἑνὸς τυπικοῦ ἐπιχειρηματιοῦ E, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ μεγιστοποιήσῃ τὴν μαθηματικὴν ἐλπίδα ἑνὸς «δικαίου παιγνίου» ἀναλήψεως ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος. Ἡ καμπύλη OA ἀντιπροσωπεύει τὴν συνάρτησιν χρησιμότητος εἰς κατάστασιν βεβαιότητος ἑνὸς ἄλλου ἐπιχειρηματιοῦ A. Ἐὰν ὑποθετῆ ὅτι ἡ εὐθεῖα γραμμὴ OE ἀντιπροσωπεύει καὶ τὴν μαθηματικὴν ἐλπίδα τοῦ ἰδίου ἐπιχειρηματιοῦ, τότε οὗτος θὰ προτιμήσῃ τὴν ἀνάληψιν ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων μὲ σκοπὸν τὴν αὐξήσιν τῆς χρησιμότητος τὴν ὅποσαν ἀναμένει. Τοῦτο δὲ διότι ἡ προσδωκομένη χρησιμότης εἰς ὅλα τὰ σημεῖα εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν βεβαίαν χρησιμότητα τὴν ὅποσαν ἀπεικονίζει ἡ καμπύλη OA. Ἡ ἀντίθετος κατάστασις ἀπεικονίζεται ἀπὸ τὴν συνάρτησιν OB τοῦ ἐπιχειρηματιοῦ B. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ μαθηματικὴ ἐλπίς ἀναλήψεως ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων εἶναι πάντοτε μικροτέρα τῆς χρησιμότητος τὴν ὅποσαν ἀπεικονίζει ἡ συνάρτησις OB. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι ρισκοκίνδυνος, προτιμᾷ τὴν βεβαίαν κατάστασιν καὶ δὲν προβαίνει εἰς

ανάληψιν σχεδίων επενδύσεων διά την αύξησιν τῆς χρησιμότητος τὴν ὁποίαν θὰ ἀπολαύσῃ (1).

Ὁ ρόλος τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς συνίσταται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ὠθήσῃ τοὺς ἐπιχειρηματίας τῆς κατηγορίας Β εἰς τὴν ανάληψιν σχεδίων επενδύσεων. Οἱ παράγοντες οἱ ὁποῖοι συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κατηγορίας Β τῶν ἐπιχειρηματιῶν εἶναι πολλοί, ψυχολογικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί, θεσμολογικοί, οἰκονομικοί, κλπ. (2). Τὸ πρόβλημά μας ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι βασικῶς ἡ δημιουργία ἐπιχειρηματιῶν τῆς κατηγορίας Α, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς βουλήσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν τῆς κατηγορίας Β, εἰς τρόπον ὥστε οὗτοι νὰ μεταβάλουν στάσιν ἔναντι τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τοῦ κινδύνου καὶ νὰ ἀρχίσουν τὴν ἀνάληψιν ἔργων επενδύσεων. Τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εἴτε δι' ὀλλαγῆς εἰς τὴν σχέσιν τῶν πιθανοτήτων P καὶ $1 - P$ ἢ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν προσδωκομένων ὠφελειῶν ἐκ τῆς επενδυτικῆς δραστηριότητος. Ὅλαι αἱ κατηγορίαι τῶν προαναφερθέντων κινήτρων εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συμβάλλουν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ νὰ μεταθέτουν τὴν συνάρτησιν χρησιμότητος τούτου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸ βέλος β τοῦ διαγράμματος 17. Διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς συμβολῆς τούτου θὰ ὀμιλήσωμεν εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

Ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν σκέψιν τῆς Σουηδικῆς Σχολῆς μὲ τὴν *ex ante* καὶ *ex post* θεώρησιν τῶν γεγονότων καὶ μεταφέρωμεν ταύτην εἰς τὴν διαδικασίαν τῶν λογικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπιχειρηματίου επενδυτοῦ, τότε καταρτίζομεν τὸ διάγραμμα ὑπ' ἀριθμ. 18.

Διάγραμμα 18

Εἰς τὸ διάγραμμα αὐτὸ οἱ συμβολισμοὶ x , $x + 1$, $x + 2$, καὶ $x + 3$, δεικνύουν τὰς χρονικὰς περιόδους. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιόδου ὁ ἐπιχειρηματίας καταστρώνει τὰ σχέδια τῶν ἐνεργειῶν του καὶ καταρτίζει τὸ πρό-

1) Διὰ παρομοίαν διαγραμματικὴν ἀπεικόνισιν ὄρα Robert Schlaifer, *Introduction to Statistics for Business Decisions*, New York, 1961, σελ. 42.

2) George Katona, «Psychological analysis of business decisions and expectations», *American Economic Review*, March 1946, σελ. 44 - 62. Τοῦ ἴδιου, *Psychological analysis of economic behavior*, New York, 1951.

γραμμα τῶν ἐπενδύσεων, τὰς ὁποίας θὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν. Τὰ σχέδια αὐτὰ ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν προσδοκιῶν τοῦ παρόντος ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸ βέλος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀφετηρίαν τὴν πρώτην στιγμὴν ἐκάστης στήλης καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν δευτέραν. Τὰ σχέδια τοῦ παρόντος ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ μέλλοντος, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ βέλη τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀφετηρίαν τὴν πρώτην στιγμὴν ἐκάστης στήλης καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν δευτέραν στιγμὴν τῆς προηγουμένης. Αἱ προσδοκίαι πάλιν ἐκάστης περιόδου σχηματίζονται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς προηγουμένης περιόδου, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸ βέλος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀφετηρίαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκάστης στήλης καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς ἐπομένης. Ὄταν πλέον ὁ ἐπιχειρηματίας ἔχῃ καταρτίσει τὸ σχέδιον ἐνεργείας τοῦ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν προσδοκιῶν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ὑπὸ τὴν ἔμμεσον τοιαύτην τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς παρελθούσης δραστηριότητος, ἀρχίζει τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του. Τοῦτο ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸ βέλος τὸ ὁποῖον ἔχει ἀφετηρίαν τὴν δευτέραν στιγμὴν ἐκάστης στήλης καὶ τέλος τὴν τρίτην στιγμὴν τῆς ἰδίας στήλης. Ὄταν ἐκτελεσθῇ πλέον τὸ σχέδιον ἀρχίζει ὁ ἀπολογισμὸς τῆς δραστηριότητος τῆς περιόδου. Τοῦτο ἀπεικονίζεται ἀπὸ τὸ βέλος μὲ ἀφετηρίαν τὴν τρίτην στιγμὴν ἐκάστης στήλης καὶ μὲ κατεύθυνσιν τὴν τετάρτην στιγμὴν τῆς ἰδίας στήλης. Ὁ ἀπολογισμὸς αὐτὸς θὰ ἐπηρέασῃ τὰς προσδοκίας τῆς ἐπομένης περιόδου καὶ ἡ λογικὴ ἀλληλουχία τῶν ἐνεργειῶν τούτου ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον. Περιττεύει βεβαίως νὰ τοις ἀποδοθῇ ὅτι τὸ πλέγμα τῶν διαχρονικῶν ἐξαρτήσεων καὶ τὸ σύστημα τῶν δυναμικῶν συναρτήσεων, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται εἰς τὸ διάγραμμα 18 δὲν εἶναι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν λογικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπιχειρηματίου ἐκ τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος, καὶ τοῦ μέλλοντος (1).

Τὸ ἀνωτέρω σχῆμα εἰσάγει εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀναλύσεως, ὡς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν τὴν ἐπενδυτικὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἐπιχειρηματίου, τὴν σχέσιν μεταξύ παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος, δὲν συγκεκριμενοποιεῖ ὅμως τὰς μεταβλητὰς καὶ τὰς παραμέτρους διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀντιστοίχου πολιτικῆς κινήτρων.

Ὁ ρόλος τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων συνίσταται εἰς τὴν δημιουργίαν ὅλων τῶν εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ καταστήσουν τὸν ἀπολογισμὸν τῆς δραστηριότητος ἐκάστης περιόδου ἱκανοποιητικώτερον καὶ θὰ ἐπηρέασῃ τοιοῦτοτρόπως τὰς προσδοκίας τῆς ἐπομένης περιόδου. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς χορηγήσεως κινήτρων πάσης φύσεως, φορολογικῶν, δασμολογικῶν κλπ. διὰ τῶν ὁποίων θὰ αὐξηθῇ τὸ κέρδος καὶ θὰ δημιουργηθῇ αἰσιόδοξος προοπτικὴ διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἐκτὸς τούτου τὸ γε-

1) Διὰ παρόμοια διαγράμματα ὄρα R. Bentzel καὶ B. Hansen, «On recursive-ness and interdependency in economic models», The Review of Economic Studies, No 59 (1954 - 1955), σελ. 156.

νικώτερον πολιτικόν και οικονομικόν κλίμα, τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς μίαν οἰκονομίαν ἀποτελεῖ τὴν βάσιν διὰ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν προσδοκιῶν διὰ τὸ μέλλον, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἔκτασιν τῶν σχεδίων και τῶν ἔργων τοῦ παρόντος.

2. *Ἐμπειρικὴ παρατήρησις.* Ἡ οἰκονομετρικὴ ἔρευνα δὲν κατῶρθωσε νὰ ἀπομονώσῃ τὰς στρατηγικὰς μεταβλητὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιχειρηματικὴ ἐπενδυτικὴ δραστηριότης. Τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὴν κατωτέρω σύντομον ἐπισκόπησιν ὠρισμένων ἐκ τῶν οἰκονομετρικῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν γίνῃ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἀντικειμένου. Σημειοῦται ὅτι ἡ κριτικὴ ἀνάλυσις ἢ ὁ στατιστικὸς ἔλεγχος ἐκάστης θεωρίας δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένῳ. Δι' ἐκάστην τούτων ἔχουν διατυπωθῆ ἄρκεται γνώμαι, ἀμφιβολία και ἀντιρρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐργασίας, ὥστε ἡ συμβολὴ μας ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ εἶναι ἐπιουσιώδης. Ἀπλῶς παρατίθενται αὐταὶ διὰ νὰ δεῖξουν τὸν ἀριθμὸν τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἀνεζητήθησαν διὰ τὴν ἔρμηνειαν τῆς ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν.

Ὁ Timbergen (1) θεωρεῖ ὅτι αἱ διακυμάνσεις εἰς τὰς ἐπενδύσεις προσδιορίζονται, κυρίως, ἀπὸ τὰ κέρδη εἰς προηγούμενας περιόδους. Ἡ ἐξίσωσις τοῦ Timbergen διὰ τὰ προπολεμικὰ δεδομένα τῆς Ἀμερικῆς εἶναι τῆς μορφῆς:

$$V_{\sigma} = 1.86 (Z_{\sigma})_{-1,5} + 3.20 [(Z_{\sigma})_{-1,5} - (Z_{\sigma})_{-2,5}] \quad (11)$$

ἐνθα V_{σ} = ἐπένδυσις εἰς τροχαῖον σιδηροδρομικὸν ὑλικὸν

Z_{σ} = ποσοτὰ κερδῶν μὲ χρονικὰς προηγήσεις 1,5 και 2,5 ἐτῶν.

Ὁ Chenery συγκρίνει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιταχύνσεως μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑφισταμένης δυναμικότητος (2). Αἱ ἐξισώσεις τοῦ Chenery εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$\frac{\Delta K_{x+\theta}}{K_{x+\theta-2}} = \beta_1 \left(\frac{X_x}{K_x} \right) - \beta_1 \lambda \text{ διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς δυναμικότητος} \quad (12)$$

και

$$\frac{\Delta K_{x+\theta}}{K_{x+\theta-2}} = \beta_2 \left(\frac{\Delta X_x}{X_x} \right) + C \text{ διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιταχύνσεως}$$

ἐνθα K = Ὑφισταμένη δυναμικότης

X = Προϊὸν

λ = Ἀρίστη σχέσις προϊόντος - κεφαλαίου

C = Σταθερὰ διὰ τὴν αὐτόνομον ἐπένδυσιν

1) J. Timbergen, *Statistical testing of business cycle theories*, Geneva, 1939· και Commission on money and credit, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 145.

2) H. B. Chenery, «Overcapacity and the acceleration principle», *Econometrica*. January 1952.

Είναι προφανές ότι το ποσοστόν αύξησης του παγίου κεφαλαίου θεωρείται συνάρτησις του συντελεστοῦ προϊόντος κεφαλαίου εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ τοῦ ποσοστοῦ αύξησης τοῦ προϊόντος εἰς τὴν δευτέραν.

Ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων, ἐν προκειμένῳ, συνίσταται εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν αύξησιν τῶν πωλήσεων καὶ συνεπῶς τὴν αύξησιν τοῦ προϊόντος, ἢ ὁποία θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αύξησιν τῶν ἐπενδύσεων.

Ὁ Klein ὑπολογίζει μίαν σειρὰν ἀξιώσεων καὶ σχέσεων εἰς τὰς ὁποίας εἰσάγει ὡς μεταβλητὰς τὸ τρέχον εἰσόδημα, τὴν μέσην ἀπόδοσιν, καὶ τὸ ὑφιστάμενον κεφάλαιον.

Μία ἐξ αὐτῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: (1)

$$I = 1596 + 0,75\pi_{-1} - 51i - 0,14K_{-1} + u \quad (13)$$

ἔνθα I = Ἀκαθάριστος ἐπένδυσις εἰς ἐξοπλισμὸν σιδηροδρόμων

π = Τὸ τρέχον εἰσόδημα τῶν σιδηροδρόμων περιλαμβανομένων τῶν ἀποσβέσεων

i = Μέση ἀπόδοσις τῶν νέων τίτλων ὁμολογιῶν τῶν σιδηροδρόμων

K = Πάγιον κεφάλαιον τῶν σιδηροδρόμων κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους

u = Τυχαῖοι παράγοντες

Ὁ Klein ὑπολογίζει ἐπίσης παρομοίας ἐξισώσεις διὰ τὴν βιομηχανίαν ἠλεκτρισμοῦ κλπ.

Ὁ Klein καὶ Goldberger ὑπελόγησαν τὴν συνάρτησιν τῶν ἐπενδύσεων διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, ἢ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς (2).

$$I_x = -16,8 + 0,76R_x - 1 - 0,14K_x - 1 + 0,14(L_2)_x - 1 \quad (14)$$

ἔνθα I = Ἀκαθάριστος ἰδιωτικὴ ἐπένδυσις

R = Εἰσόδημα ἐκτὸς τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων

K = Πάγιον κεφάλαιον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους

L_2 = Κυκλοφοροῦν ἐνεργητικὸν εἰς χεῖρας τῶν ἐπιχειρηματιῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους.

Ὁ Koyck ὑπελόγησε μίαν συνάρτησιν ἐπενδύσεων εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεισέρχεται ὡς ἀνεξάρτητος μεταβλητὴ τὸ ποσοστόν αύξησης τοῦ εἰσοδήματος ἢ τῶν πωλήσεων κατὰ τὴν τρέχουσαν περίοδον καὶ κατὰ τὰς τρεῖς.

1) L. R. Klein, «Studies in investment behavior», National Bureau of Economic Research - Conference on business cycles, New York, 1951, σελ. 233 - 277, L. R. Klein, Economic fluctuations in the United States, 1929 - 1941, New York, 1950.

2) L. R. Klein and A. S. Goldberger, An econometric model of the United States, 1929 - 1952, Amsterdam, 1952.

προηγούμενας περιόδους (1). 'Η εξίσωση του Κοуек είναι ή κάτωθι :

$$\Delta K_x = \alpha \Delta \psi_x + \beta \Delta \psi_{x-1} + \lambda \beta \Delta \psi_{x-2} + \lambda^2 \beta \Delta \psi_{x-3} + \dots + \gamma X + u_x \quad (15)$$

ἐνθα K = Λογάριθος τοῦ ὑφισταμένου παγίου κεφαλαίου

ψ = 'Ο λογάριθος τοῦ προϊόντος

ΔK = 'Εκατοστιαία μεταβολή εἰς τὸν ὄγκον τοῦ παγίου κεφαλαίου

Εἶναι προφανές ὅτι εἰσάγονται ἐν προκειμένῳ ὡς προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν μεταβολῶν τῶν ἐπενδύσεων ὁ λογάριθος τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ προϊόντος.

Οἱ Meyer καὶ Kuh ἐχρησιμοποίησαν μεθόδους πολυμεταβλητῶν συσχετίσεων διὰ νὰ ἀναλύσουν τὰς δαπάνας διὰ τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου (2). Αἱ βασικαὶ συναρτησιακαὶ σχέσεις τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησαν ἦσαν τῆς κάτωθι μορφῆς :

$$\left. \begin{aligned} \frac{I_x}{K_{x-1}} &= F_1 \left(\frac{S_x, D_{x-1}, A_{x-1}, S'_{x-1}, C_x, L_{x-1}, U_x}{K_{x-1}} \right) \text{ καὶ} \\ \frac{I_x}{K_{x-1}} &= F_2 \left(\frac{P_x \text{ ἢ } P_{x-1}, D_{x-1}, A_{x-1}, S'_x, C_x, L_{x-1}, U_x}{K_{x-1}} \right) \end{aligned} \right\} \quad (16)$$

ἐνθα :

I = 'Ακαθάριστος ἐπένδυσις

S = Πωλήσεις

P = Καθαρὰ κέρδη

D = 'Αποσβέσεις

A = 'Αποθεματικὰ δι' ἀποσβέσεις

S' = Μεταβολαὶ εἰς τὰς πωλήσεις

K = 'Ακαθάριστον πάγιον ἐνεργητικὸν

C = 'Αναγκαιοῦσα δυναμικότης

L = Καθαρὰ ρευστότης

X = Χρόνος

Τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ή ἔρευνα τῶν δύο αὐτῶν συγγραφέων ποικίλλουν. 'Ανεξαρτήτως ὁμως τῶν ειδικωτέρων συμπερασμάτων ταύτης τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν παροῦσαν ἐπισκόπησιν εἶναι ὅτι ὁ ρυθμὸς σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου εἰς τὰς ἐρευνηθείσας ἐπιχειρήσεις, εἶναι συνάρτη-

1) L. M. Koyck, Distributed lags and investment analysis, Amsterdam, 1954.

2) J. R. Meyer and Edwin Kuh, The investment decision: An empirical study, Harvard University Press, 1957.

σις πολλῶν παραγόντων, ὅπως αἱ πωλήσεις, τὰ καθαρὰ κέρδη, αἱ ἀποσβέσεις, ἡ ρευστότης, κλπ. Ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων συνεπῶς δεόν νὰ ἔχη ὡς ἀντικείμενον τὸν ἐπηρεασμὸν τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν κατὰ τρόπον ὠθοῦντα τοὺς ἐπιχειρηματίας διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὑφισταμένων ἐπιχειρήσεων ἢ τὴν δημιουργίαν νέων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐξετασθεισῶν μελετῶν ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἄλλων ἐργασιῶν (1), αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων τονίζουν μίαν ἢ περισσοτέρας ἀπὸ τὰς μεταβλητάς, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν προηγουμένως. Ὁ Kuh συσχετίζει τὰς ἐπενδύσεις μὲ τὰ ἀκαθάριστα κέρδη καὶ μὲ τὸ ὑφιστάμενον κεφάλαιον, εἰς τὸ τέλος τῆς προηγουμένης περιόδου (2). Οἱ Modigliani καὶ Weingartner συσχετίζουν τὴν παροῦσαν ἐπένδυσιν μὲ τὴν σχεδιαζομένην ἐπένδυσιν καὶ μὲ τὴν διαφορὰν μεταξὺ πραγματικῶν καὶ προσδοκωμένων πωλήσεων (3). Ὁ Taitel δίδει ἔμφασιν εἰς παράγοντας, ὅπως ἡ σχέσηισ μεταξὺ προϊόντος καὶ δυναμικότητος καὶ ἡ πίεσις τῶν νέων τεχνολογικῶν ἀνακαλύψεων (4). Ὁ Norton εἰς μίαν ἔρευναν τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὸ 1956 διὰ τὴν βιομηχανίαν πετρελαίου θεωρεῖ τὴν ἐπένδυσιν ὡς συνάρτησιν τῆς ζητήσεως τοῦ προϊόντος, τοῦ ὑφισταμένου παγίου κεφαλαίου, τῆς ποσότητος τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐνεργητικοῦ (ταμιακὰ ὑπόλοιπα, διαπραγματεύσιμοι τίτλοι, λόγος τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐνεργητικοῦ πρὸς τὰς καθαρὰς πωλήσεις, λόγος τῶν ρευστῶν διαθεσίμων πρὸς καθαρὰς πωλήσεις, λόγος ταμιακῶν ὑπολοίπων πρὸς καθαρὰς πωλήσεις, λόγος τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐνεργητικοῦ πρὸς τὰς τρεχούσας ὑποχρεώσεις, κλπ.) (5). Ὁ Fischer χρησιμοποιεῖ τὴν σχέσιν πολλαπλασιαστοῦ-ἐπιταχυντοῦ καὶ ὑπολογίζει τὰς ἐπενδύσεις ὡς συναρτήσεις τῆς διαφορᾶς τῶν εἰσοδημάτων τῶν δύο προηγουμένων περιόδων. Ἄλλοι δίδουν ἔμφασιν εἰς τὰς πραγματικὰς ἢ τὰς ἀναμενομένας πωλήσεις, ἄλλοι εἰς τὸν ἐπιταχυντήν, ἄλλοι εἰς τὸν κεφαλαιουχικὸν συντελεστήν, ἄλλοι ἐξετάζουν μακροχρονίους τάσεις τῶν ἐπενδύσεων καὶ ἄλλοι τὸ μῆκος τῆς ζωῆς τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ (6).

1) Διὰ συνοπτικὴν παράθεσιν καὶ συγκεντρωτικὴν βιβλιογραφίαν ἐργασιῶν σχετιζομένων μὲ τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντας τῶν ἐπενδύσεων, ὄρα R. Eisner καὶ R. H. Strotz, «Determinants of business investment», εἰς The Commission on money and credit, impacts of monetary policy, Toronto, 1963, σελ. 63 - 337.

2) E. Kuh, «The validity of gross-sectionally estimated behavior equations in time series applications», *Econometrica*, April 1959, σελ. 197 - 214.

3) F. Modigliani, H. M. Weingartner, «Forecasting uses of anticipatory data on investment and sales», *Q. J. E.*, February 1958, σελ. 23 - 54.

4) M. Taitel, «Profits, productive activities and new investments», *T. N. E. C. Monograph*, Washington, 1941.

5) Frank E. Norton, «Some cross-sectional explorations in investment behavior», *Southern Economic Journal*, January 1956, σελ. 330 - 338.

6) B. G. Hickman, «Capacity, capacity utilisation and the acceleration principle», *National Bureau of Economic Research, Studies in income and wealth*, 1957, σελ. 419 - 449.

3. *Δοιποί παράγοντες.* Διά τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας στρατηγικαί μεταβληταί ἐπηρεάζουσαι τὸ ὕψος τῶν ἐπενδύσεων εἶναι ἡ ἀποταμίευσις, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ εἰσοδήματος, τὴν διάρθρωσιν τῆς ἀγορᾶς κεφαλαίων καὶ τὸ γενικώτερον οἰκονομικο-κοινωνικὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Πέραν αὐτοῦ δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ φύσις τῆς συναρτήσεως τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία καθορίζει τὴν σχέσιν κεφαλαίου καὶ ἀπασχολήσεως, αἱ σχετικαὶ τιμαὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὸ σημεῖον ἰσορροπίας ἐπὶ τῆς καμπύλης τοῦ ἰσο-προϊόντος, ἡ γενικὴ αὔξησις τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ζητήσεως, ἡ κατάστασις τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, ἡ πληθωρικὴ κατάστασις μιᾶς χώρας, ἡ ταχύτης τῆς ἀνακαλύψεως νέων τεχνικῶν μεθόδων παραγωγῆς, αἱ διεθνεῖς πολιτικαὶ σχέσεις, αἱ διεθνεῖς ἐνοποιήσεις, αἱ κρατικαὶ παρεμβάσεις, κλπ. (1).

Εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον ἐδόθησαν οἱ παράγοντες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὁ ρυθμὸς μεταβολῆς ταύτης. Δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ ὅτι οἱ ἴδιοι αὐτοὶ παράγοντες ἐπηρεάζουν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰς ἐπενδύσεις καὶ διὰ τούτων πάλιν τὸ συνολικὸν καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα.

Οὕτως, ὁ ἀνθρώπινος παράγων, οἱ φυσικοὶ παράγοντες, τὸ ἤδη ὑπάρχον πάγιον κεφάλαιον καὶ οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες οἱ σχετιζόμενοι μὲ τὸ ἐπιχειρηματικὸν λειτουργήμα καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, οἱ θεσμολογικοί, κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ παράγοντες, οἱ ψυχολογικοὶ παράγοντες καὶ ἰδίως ἡ ψυχολογία τοῦ ἐπιχειρηματίου (2) καὶ αἱ σχέσεις μὲ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον ἐπηρεάζουν τὸ ὕψος, τὴν μορφήν καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπενδύσεων. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ διάγραμμα 11 τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ παρόντος κεφαλαίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων παραγόντων ἐπὶ τῶν ἐπενδύσεων καὶ τούτων πάλιν ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, ἀπὸ τὸ διάγραμμα 13, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν ψυχολογικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν καὶ ταύτης πάλιν ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπὸ τὸ διάγραμμα 15, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν θεσμολογικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐπενδυτοῦ, ταύτης ἐπὶ τῶν ξένων κεφαλαίων, τῶν ξένων κεφαλαίων ἐπὶ τῶν ἐπενδύσεων, τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Τοῦτο προκύπτει ἐπίσης ἀπὸ τὴν διάταξιν τοῦ συγκεντρωτικοῦ πίνακος ἀλληλοεξαρτήσεως καὶ ἀλληλοεπιδράσεως μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ ἐπενδύσεις ἐμφανίζονται ὡς ὑπ' ἀριθ. (Γ-6) στοι-

1) O.C.D.E., Politiques d'investissements industriels, Paris, 1965, σελ. 8-9.

2) G. Katona, Psychological analysis of economic behavior, New York, 1963 Edition, part III, σελ. 193-253. E. E. Hagen, On the Theory of social change, Illinois, 1962. Part II, σελ. 55-182. D. C. McClelland, «The achievement motive in economic growth», in B. F. Hoselitz, W. E. Moore, Industrialisation and society, UNESCO, 1963, σελ. 74. R. D. Lambert, «The social and psychological determinants of savings and investments in developing societies», in B. F. Hoselitz, W. E. Moore, ἐθν. ἀνωτ., σελ. 116.

χείον, ὀριζοντίως καὶ καθέτως εἰς τὸν ἐν λόγῳ πίνακα. Θεωρητικῶς, λοιπόν, ἐπηρεάζουν ὅλους τοὺς παράγοντας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ ταυτοχρόνως δέχονται τὴν ἐπίδρασιν τούτων. Αἱ ἀλληλεξαρτήσεις μεταξύ ἐπενδύσεων καὶ λοιπῶν παραγόντων εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἔντονοι, μέτριοι, μικροὶ ἢ ἀσήμαντοὶ καὶ ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι.

Ἐκτὸς τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται εἰς τὸν συγκεντρωτικὸν πίνακα ἢ ὑπάρχουν ὀπισθεν τῶν μεταβλητῶν τοῦ πίνακος τούτου, δεόν νὰ μνημονευθοῦν ὠρισμένοι εἰδικοὶ παράγοντες, ὡς εἶναι αἱ φορολογικαὶ διαφυγαί, αἱ δυνατότητες μεταβιβάσεως τοῦ φόρου, ὁ βαθμὸς ἐξειδικεύσεως τῶν παρεχομένων προνομίων, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφήνεια τῶν διατάξεων περὶ κινήτρων, ἡ διάρκεια τῶν κινήτρων, ὁ συντονισμὸς τῶν διαφόρων ἀπαλλαγῶν, ἡ ἀνυπαρξία ἀντικινήτρων, κ.ο.κ.

Ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἐπισκόπησιν καθίσταται προφανὲς πόσον εὐρὺ εἶναι τὸ πλέγμα τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν τὴν συμπεριφορὰν τῶν ιδιωτῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων. Βεβαίως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάλυσιν ἀπομονώνονται ὠρισμένοι μόνον ἐξ αὐτῶν, ὡς εἶναι τὸ ἐπιτόκιον, τὰ κέρδη, αἱ πωλήσεις, κλπ. Παρὰ ταῦτα καὶ διὰ τοὺς εἰδικούς αὐτοὺς παράγοντας δὲν ὑπάρχει ὁμοφωνία μεταξύ τῶν ἐρευνητῶν, δοθέντος ὅτι οὔτε τὸ ἐπιτόκιον οὔτε τὰ κέρδη οὔτε αἱ πωλήσεις ἐθεωρήθησαν ὡς οἱ ἀποκλειστικοὶ στρατηγικοὶ παράγοντες ἐπηρεασμοῦ τῶν ἐπενδύσεων.

4. Κίνητρα καὶ ἐπενδύσεις. Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον μᾶς ἐδόθη κατ' ἐπανάληψιν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξετάσωμεν τὴν λογικὴν ἀλληλουχίαν τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Οὕτως, εἰς τὴν παράστασιν (4) τῆς πρώτης παραγράφου ἐδόθη μία σχηματικὴ ἀπεικόνισις τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ἡ πολιτικὴ τῶν κινήτρων ἐνισχύει τὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα τῶν ιδιωτῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπενδύσεων πρὸς σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου, ὁ ὁποῖος θὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὑφισταμένων ἐπιχειρήσεων ἢ διὰ τῆς δημιουργίας νέων μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς, τὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως, τὴν αὐξησιν τῶν ἐξαγωγῶν, τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ μῖς χώρας.

Ἐπίσης εἰς τὸ διάγραμμα 16 τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐδόθη μία σχηματικὴ ἀπεικόνισις τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον τὰ κίνητρα ἐπηρεάζουν τὰς αἰτιώδεις μεταβλητάς, ὡς εἶναι ἡ συμπεριφορὰ τῶν ιδιωτῶν, τὰ διάφορα κίνητρα, ἡ εἰσαγωγή νέων μεθόδων ὀργανώσεως καὶ παραγωγῆς, αἱ ἐξαγωγαί, ἡ ξένη βοήθεια, κλπ. καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον αὗται ἐπηρεάζουν τὰς στρατηγικὰς μεταβλητάς, ἰδίως τὴν ἐπένδυσιν καὶ διὰ ταύτης πάλιν τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ δώσωμεν ἀναλυτικῶς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐπιδράσεων τῶν κινήτρων ἐπὶ τῶν διαφόρων παραγόντων καὶ τούτων πάλιν ἐπὶ τῶν ἐπενδύσεων. Πρὸς τοῦτο συγκεντροῦνται εἰς ἓνα πίνακα, οἱ κυριώτεροι

παράγοντες, τούς όποιους συνηντήσαμεν εις την προηγουμένην έπισκόπησιν ώς έπηρεάζοντας την έπενδυτικήν συμπεριφοράν τών ιδιωτών. 'Η κατάταξις τούτων εις τόν πίνακα έγένετο βάσει τής σειράς, ή όποία ήκολουθήθη εις τό κείμενον. 'Ωρισμένοι έξ αυτών έπαναλαμβάνονται διότι ύπεισέρχονται ώς μεταβληταί και εις την μίαν και εις την άλλην θεωρίαν. "Άλλοι πάλιν είναι συγγενείς μεταξύ των και είναι θέμα έννοιολογικού προσδιορισμού του άκριβοϋς περιεχομένου των. Περιττεύει βεβαίως νά τονισθῆ ότι οί παράγοντες αυτοί δέν είναι οί μόνοι οί όποιοί ύπάρχουν ή οί μόνοι τούς όποιους έχει έπισημάνει ή σχετική έρευνα. 'Η πρώτη όμάς περιλαμβάνει παράγοντας τούς όποιους έχει παρουσιάσει ή γενική οικονομική θεωρία. 'Η δευτέρα άποτελείται από παράγοντας, οί όποιοί έχουν γίνει άντικείμενον ποσοτικών συσχετίσεων από την οικονομικήν έρευναν. 'Η τρίτη όμάς άποτελείται από παράγοντας ποιοτικού και ψυχολογικού χαρακτήρος, ή τετάρτη αναφέρεται εις παράγοντας οί όποιοί έμφανίζονται με μεγαλυτέραν έντασιν εις τās ύπαναπτύκτους χώρας, και ή πέμπτη όμάς άποτελείται από παράγοντας οί όποιοί ίσχύουν υπό την προϋπόθεσιν ότι θα τεθῆ εις έφαρμογήν ή μία ή ή άλλη πολιτική τών κινήτρων.

Θά ήτο δυνατόν όλοι αυτοί οί παράγοντες νά ανατακτοποιηθοϋν εις όμοιογενείς ομάδας, ώς έγένετο με τούς παράγοντας εκ τών όποιων έξαρτάται ή οικονομική ανάπτυξις (1). 'Η τακτοποίησις όμως του πίνακος άποτελεί ταυτοχρόνως και άνακεφαλαίωσιν τών διαφόρων άπόψεων τās όποιās συνηντήσαμεν εις την παροϋσαν παράγραφον.

Εις την πρώτην στήλην του έν λόγω πίνακος αναγράφονται αί έπενδύσεις, ώς μεταβλητή, ή όποία δέον νά έπηρεασθῆ και ή αύξησις τών όποιων άποτελεῖ τόν σκοπόν τής πολιτικής τών κινήτρων. Εις τās μεσαίās στήλας αναγράφονται αί μεταβληταί, αί όποιαί δέον νά έπηρεασθοϋν δια τών κινήτρων και αί όποιαί έν συνεχείᾳ θα έπηρεάσουν τό ύψος, την μορφήν και την διάρθρωσιν τών έπενδύσεων, προκειμένου δια τούτων νά έπηρεασθῆ έν συνεχείᾳ τό συνολικόν και τό κατά κεφαλήν εισόδημα. Εις την τελευταίαν στήλην αναγράφονται τὰ διάφορα είδη τών κινήτρων τὰ όποια συνηντήσαμεν προηγουμένως. Είναι προφανές ότι ο πίναξ αυτός, ώς είναι διαρθρωμένος, άποτελεῖ μίαν τροποποίησιν και συμπλήρωσιν τής παραστάσεως (4) τής πρώτης παραγράφου του παρόντος κεφαλαίου. 'Υπό μαθηματικήν μορφήν ο πίναξ θα άπετέλει μίαν σύνθετον πολυμεταβλητήν συνάρτησιν με έξηρητημένην μεταβλητήν τās έπενδύσεις, με άμέσους μεταβλητάς τούς προσδιοριστικούς παράγοντας τούτων και με έμμέσους μεταβλητάς τὰ κίνητρα.

Θά ήδύνατο επίσης νά λάβη την μορφήν τής μαθηματικής παραστάσεως (3) του παρόντος κεφαλαίου, εις τρόπον ώστε νά εμφαινώνται όριζοντίως και καθέτως οί σκοποί και τὰ μέσα τής οικονομικής πολιτικής και αί δυνατά έξαρτήσεις τούτων.

1) 'Όρα και O.C.D.E., Politiques d'investissements industriels, Paris, 1965, σελ. 8.

Ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτόν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἐπισκόπησιν ἐμφαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτῶνται αἱ ἐπενδύσεις καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσουν τὴν μορφήν καὶ τὴν διάρθρωσιν τούτων. Οὔτε ὁμως ἡ οἰκονομικὴ θεωρία, οὔτε ἡ οἰκονομετρικὴ ἔρευνα, οὔτε ἡ ἐμπειρικὴ παρατήρησις, οὔτε ἡ ποιοτικὴ ἀνάλυσις κατώρθωσαν νὰ ἀπομονώσουν τὰς στρατηγικὰς μεταβλητὰς καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸν τρόπον ἐπηρεασμοῦ τούτων. Ὁ ρόλος τῶν κερδῶν π.χ. ἡμφισβητήθη ἰσχυρῶς, παρὰ τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν ταῦτα εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας (1). Τὸ αὐτὸ θὰ ἦδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους παράγοντας ὡς εἶναι ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου, ἡ προσδωκομένη ἔτησίᾳ πρόσοδος, ἡ μέση ἀπόδοσις τῶν τίτλων, αἱ πωλήσεις, κλπ., οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἄξονα περιστροφῆς καὶ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὰ κέρδη μιᾶς ἐπιχειρήσεως.

Ἐκαστον κίνητρον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσῃ μίαν ἢ περισσοτέρας μεταβλητὰς τοῦ πίνακος, κατὰ τρόπον διάφορον. Ἡ μείωσις τῶν φόρων π.χ. εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ὀριακὸν κέρδος, τὴν ὀριακὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου, νὰ μειώσῃ τὰς ἀβεβαιότητας καὶ τοὺς κινδύνους καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰς προσδοκίας εὐνοϊκῶν ἐξελίξεων διὰ τὸ μέλλον. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς δασμούς. Ὁ ἔλεγχος εἰσαγωγῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῶν πωλήσεων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἢ ἐνίσχυσις τῶν ἐξαγωγῶν εἰς αὐξήσιν τῶν πωλήσεων εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ ἴδρυσις κέντρων πληροφοριῶν καὶ ἐρευνῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς ψυχολογικὰς διαθέσεις τῶν ἐπενδυτῶν. Αἱ ἄμεσοι ἐπιχορηγήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν τὸ κόστος τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὴν ρευστότητα τοῦ ἐπενδυτοῦ. Ἡ προστασία τῶν τιμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορίσῃ τὰς ἀβεβαιότητας καὶ τοὺς κινδύνους, τὸ ὕψος τοῦ ἐπιτοκίου, τὴν προσδωκομένην πρόσοδον καὶ τὰ μέτρα τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς, τὴν καθαρὰν ρευστότητα καὶ τὰς εὐκολίας προμηθείας κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, κ.ο.κ.

Ἡ ἐπισήμανσις τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεταβλητῆς δὲν εἶναι θέμα α ἰσχυρῶς καθωρισμένον, δοθέντος ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς εἰδικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν εἰς ἑκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν, ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας, κλπ. Ἄν εἶναι δύσκολον νὰ ἐπισημανθῆ ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάζει τὴν ἐπενδυτικὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἔξ ἴσου δύσκολος εἶναι καὶ ἡ ἐξέυρεσις τοῦ καταλλήλου κινήτρου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπηρεάσῃ τοῦτον δι' ἀνάληψιν ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων. Ἡ ἐλαστικότης τῆς συναρτήσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συνδέῃ τὰς ἐπενδύσεις πρὸς ἓνα ἢ περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς προαναφερθέντας παράγοντας καὶ πρὸς τὰ κίνητρα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῆ ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῆ συγκεκριμένη μορφή εἰς τὴν συνάρτησιν αὐτὴν καὶ νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ σχετικαὶ παράμετροι, βάσει ποσοτικῶν δεδομένων. Θὰ πρέπει νὰ ση-

1) C. F. Carter, B. R. Williams, *Investment in innovation*, London, 1958, σελ. 42, *The Commission on money and credit*, ἐνθ. ἄνωτ, σελ. 191.

α/α

Π α ρ ά γ ο ν τ ε ς

A. Οἰκονομικὴ Θεωρία

{	1. Μέσον καὶ ὀριακὸν κόστος	}	Μικροοικονομικὴ ἀνάλυσις
	2. Μέσον καὶ ὀριακὸν κέρδος		
	3. Σχῆμα καμπύλης μέσου κόστους		
	4. Συμπεριφορὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ		

	5. Προσδοκωμένη ἔτησιὰ πρόσοδος	}	Keynes
	6. Κόστος κατασκευῆς τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ		
	7. Ἄξια τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ		
	8. Ἐπιτόκιον		
	9. Ὅριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου		
	10. Χρόνος		

Σ	11. Πιθανότητες – Κίνδυνος	}	Ἄνάλυσις περιέχουσα τὴν ἀβεβαιότητα
Ι	12. Χρησιμότης		
Σ	13. Μαθηματικὴ ἐλπίς		

Ε	14. Παρελθόν, παρόν, μέλλον	}	Σουηδικὴ Σχολή
Σ	15. Προσδοκίαι		

B. Οἰκονομετρικὴ ἔρευνα

Υ	16. Κέρδη μὲ χρονικὰς προηγήσεις	}	Timbergen

Δ	17. Ὑφισταμένη δυναμικότης	}	Chenery
Ν	18. Παραγόμενον προϊόν		
Ε	19. Σχέσις προϊόντος κεφαλαίου		
Π	20. Ἐπιτάχυνσις		

Ε	21. Τρέχον εισόδημα	}	Klein
Π	22. Μέση ἀπόδοσις τῶν τίτλων		
Ε	23. Ὑφιστάμενον πάγιον κεφάλαιον		
Ε	24. Εἰσόδημα ἐκτὸς τῶν μισθῶν καὶ τῶν ἡμερομισθίων		
Ε	25. Κυκλοφοροῦν ἐνεργητικῶν		

	26. Ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος εἰς τὴν τρέχουσαν περίοδον	}	Koyck
	27. Ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος τῆς προηγούμενης περιόδου		

	28. Πωλήσεις	}	Meyer – Kuh
	29. Καθαρὰ κέρδη		
	30. Ἀποσβέσεις		
	31. Ἀποθεματικὰ δι' ἀποσβέσεις		
	32. Μεταβολαὶ εἰς τὰς πωλήσεις		
	33. Ἀκαθάριστον πάγιον ἐνεργητικῶν		
	34. Ἀναγκαιούσα δυναμικότης		
	35. Καθαρὰ ρευστότης		

α/α

Παράγοντες

Κίνητρα

36. Διαφορά μεταξύ πραγματικῶν καὶ προσδοκωμένων πωλήσεων	} Modigliani	}	
37. Νέαι τεχνολογικαὶ ἀνακαλύψεις			} Taitel
38. Κυκλοφοροῦν ἐνεργητικῶν	} Norton		
39. Ζήτησις τοῦ προϊόντος			
40. Ταμιακὰ ὑπόλοιπα			
41. Πολλαπλασιαστὴς — Ἐπιταχυτὴς			} Fisher
42. Διαφορὰ εἰσοδημάτων προηγουμένων περιόδων			
<i>Γ. Παράγοντες ποιοτικῶν χαρακτῆρος</i>			
43. Διάρθρωσις τῆς προσωπικότητος	} Hagen		1. Φόροι
44. Ἐπιθυμία ἐπιτυχίας			
45. Ἐπιθυμία αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας			
46. Ἐπιθυμία ἐπιβολῆς			
47. Γνώσις τοῦ περιβάλλοντος κλπ.			
48. Ἄναμενόμενα κέρδη		2. Δασμοὶ	
<i>Δ. Διάφοροι παράγοντες</i>			
49. Ἄποταμίευσις — Ἄγορὰ κεφαλαίων	} Παράγοντες ἰσχύοντες εἰς ὑπαναπτύκτους κυρίως χώρας	3. Ἐλεγχος εἰσαγωγῶν	
50. Εἰσόδημα καὶ κατανομή τούτου			
51. Τιμαὶ τῶν συντελεστῶν			
52. Συνάρτησις τῆς παραγωγῆς			
53. Βαθμὸς ἀναπτύξεως			
54. Κοινωνικοὶ παράγοντες			
55. Πολιτικοὶ παράγοντες			
56. Ψυχολογικοὶ παράγοντες			
57. Θεσμολογικοὶ παράγοντες			
58. Βαθμὸς ἐκπαιδεύσεως			
59. Διεθνεῖς δυνάμεις			
60. Εὐκολία προμηθεΐας κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ			
61. Ὑπαρξίς καταλλήλου προσωπικοῦ			
62. Μέγεθος τῆς ἀγορᾶς			
<i>Ε. Εἰδικοὶ παράγοντες</i>			
63. Φορολογικαὶ διαφυγαὶ	}	4. Ἐλεγχος συναλλαγματος	
64. Δυνατότητες μεταβιβάσεως τοῦ φόρου			
65. Βαθμὸς ἐξειδικεύσεως τῶν παρεχομένων προνομίων			
66. Ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια τῶν διατάξεων περὶ κινήτρων			
67. Διάρκεια τῶν κινήτρων			
68. Συντονισμὸς τῶν διαφόρων ἀπαλλαγῶν			
69. Ἄνυπαρξία ἀντικινήτρων διοικητικῆς φύσεως			
			5. Ἐνίσχυσις ἐξαγωγῶν
			6. Ἴδρυσις κέντρων πληροφοριῶν καὶ ἐρευνῶν
			7. Ἄμεσος ἐπιχορήγησις καὶ ἐπιδότησις
			8. Πρόστασις τιμῶν καὶ ἐνίσχυσις τῆς ἀγορᾶς
			9. Τόκοι — Ἐπιτόκια
		10. Μέτρα πιστωτικῆς πολιτικῆς	
		11. Μέτρα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως	
		12. Μέτρα προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων	

μειωθῆ ἀκόμη ὅτι μεταξύ ἐπενδύσεων καὶ προσδιοριστικῶν παραγόντων ὑφίσταται ἓν εἶδος κυκλικότητος καὶ ἀλληλοεπηρεασμοῦ. Ἀναλαμβάνονται ἐπενδύσεις, διότι οἱ παράγοντες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτῶνται αὐταὶ εἶναι εὐνοϊκοί. Ἀλλὰ καὶ οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν ἐπενδύσεων εἶναι εὐνοϊκοί, διότι ἀναλαμβάνονται ἐπενδύσεις καὶ διότι ἡ οἰκονομία κινεῖται πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὴν προωθητικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐπενδύσεων.

Τὸ θέμα, ὅμως, αὐτὸ συνδέεται μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν ἀναλυτικώτερον εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

δ) Ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων σημείων τῆς παρουσίας ἐργασίας μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων. Εἰς τὸ κεφάλαιον Β' π.χ. ὠμιλήσαμεν διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν φορολογικῶν κινήτρων. Εἰς τὸ κεφάλαιον Γ' ἠσχολήθημεν μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν διαφόρων κινήτρων καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον Δ' μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων εἰς ἐκάστην ἀπὸ τὰς ἐξετασθείσας χώρας. Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τρόπον συνθετικὸν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ἐξέτασις αὕτη περιέχει κατ' ἀνάγκην ὠρισμένας ἐπαναλήψεις. Αἱ ἐπαναλήψεις ὅμως αὐταὶ εἶναι ἀναπόφευκτοι διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἔχωμεν ἑνιαίαν εἰκόνα ὄλων τῶν πλευρῶν καὶ ὄλων τῶν θεμάτων τῶν σχετιζομένων μὲ τὸ πολὺπλοκον αὐτὸ πρόβλημα.

Ὡς ἀνεφέρθη ἤδη εἰς τὸν ὅρον ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθοῦν πολλαὶ πλευραὶ τοῦ θέματος. Οὕτως, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθοῦν οἱ παράγοντες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῆ αὕτη ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζημίαν τὴν ὁποῖαν ὑφίσταται τὸ δημόσιον ἢ αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ αἱ ἀσκοῦσαι τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων καὶ τὸ κέρδος τὸ ὁποῖον θὰ ἐδημιουργεῖτο εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐὰν ἡ θυσία αὕτη διετίθετο δι' ἔργα ἐπενδύσεων. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῆ μεμονωμένως χωρὶς ἀναφορὰν πρὸς τὴν θυσίαν τῶν ἀρχῶν τῶν ἀσκούντων τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὕτην εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν αἱ μέθοδοι τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, τῆς ποσοτικῆς καὶ στατιστικῆς μεθοδολογίας, τῆς οἰκονομετρικῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ποιοτικῆς δεοντολογίας διὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀποτελεσματικότητος ἐνὸς ἐκάστου κινήτρου. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῆ εἰς ἐκάστην χώραν ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς πολιτικῆς ὄλων τῶν ἐφαρμοσθέντων μέτρων διὰ τὴν ἄσκησιν πολιτικῆς κινήτρων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὕτην εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν διαφόρων εἰδῶν στατιστικὰ στοιχεῖα μακροοικονομικοῦ κυρίως χαρακτήρος, τὰ ὁποῖα παρέχουν ἐνδείξεις διὰ τὰς ἐνδεχομένας ἐπιδράσεις τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Τέλος, εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουσι παρατηρήσεις δεοντολογικοῦ χαρακτήρος σχετιζόμεναι μὲ τὴν ἀκολουθητέαν κατεύθυνσιν, προκειμένου ἢ πολιτικῆς τῶν κινήτρων νὰ ἔχη καλύτερα ἀποτελέσματα. Εἰς τὴν πα-

προϋσαν παράγραφον θά ἔξετασθοῦν αἱ τέσσαρες πρῶται πλευραὶ τοῦ θέματος καὶ εἰς τὴν ἐπομένην θά γίνουσι ὠρισμένοι παρατηρήσεις δεοντολογικῆς φύσεως.

Ὡς ἀνεφέρθη ἤδη ὠρισμένοι ἀπόψεις τοῦ προβλήματος τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων ἐξητάσθησαν ἤδη εἰς τὸ δεύτερον, τρίτον καὶ τέταρτον κεφάλαιον τῆς παρουσίας ἐργασίας. Ἡ ἐπανάληψις ὁμως ὠρισμένων ἐκ τῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἤδη, μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνιαίας θεωρίας βάσει τῆς συγκεντρωτικῆς πλέον συνθέσεως ὅλων τῶν σχετικῶν στοιχείων καὶ πληροφοριῶν τῶν προηγουμένων παραγράφων.

Ὡς ἔχει τονισθῆ κατ' ἐπανάληψιν αἱ ἐπιδράσεις ἐνὸς μέτρου διαχέονται πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὅλοι οἱ τομεῖς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ὑφίστανται τὰς ἐπιδράσεις μιᾶς μεταβολῆς εἰς ἓν σημεῖον τῆς οἰκονομίας. Μία ἀνάλυσις συνεπῶς γενικῆς ἰσορροπίας μὲ ἓν σύστημα, τὸ ὁποῖον περικλείει μὲγάλον ἀριθμὸν μεταβλητῶν καὶ σχέσεων θά ἡδύνατο νὰ περιγράψῃ τὰς συνολικὰς ἐπιδράσεις τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν πολιτικὴν, ἣ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὠρισμένων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν. Τοῦτο ὁμως εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι ἐπιτευκτόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θά περιορισθῶμεν μᾶλλον εἰς τὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν, βάσει τῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν προηγουμένως.

Περιττεῦει νὰ τονισθοῦν αἱ δυσκολίαι τοῦ προβλήματος. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐκάστου σημείου καὶ ἐκάστης περιπτώσεως ἐδίδετο ἢ εὐκαιρία νὰ ἀναφεροῦν αἱ δυσχέρειαι, τὰς ὁποῖας συναντᾷ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάλυσις διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπείσέρχεται ἓν ἄπειρον πλῆθος δυνάμεων καὶ παραγόντων καὶ δημιουργεῖται ἓνα ἀπέραντον πλέγμα ἐξαρτήσεων καὶ ἐπιδράσεων. Τὸ πλέγμα αὐτὸ δὲν συλλαμβάνεται εὐκόλως, δὲν μετρεῖται καὶ δὲν ὑπολογίζεται εὐκόλως καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀποφασιστικὸν ἔλεγχον. Ὁ ἐρευνητὴς κινεῖται εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τῶν πολυπληθῶν ἐξαρτήσεων καὶ ἐπιδράσεων καὶ προσπαθεῖ, μὲ τὰ περιορισμένα μέσα τὰ ὁποῖα ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του, νὰ ἀνιχνεύσῃ τὰς ἐπιδράσεις καὶ νὰ χαράξῃ κατευθύνσεις διὰ τὴν ὀρθοτέραν ἀξιοποίησιν τῆς σχετικῆς προσπαθείας. Κατ' ἐπανάληψιν μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ μνημονεύσωμεν τὰς ἀδυναμίας τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴν μορφήν τῶν ἐξαρτήσεων, τὴν φύσιν τῶν συναρτησιακῶν σχέσεων καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπιδράσεων (1). Εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν αἱ δυσκολίαι εἶναι περισσότεραι καὶ αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀναλύσεως μεγαλύτεραι, λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης φύσεως τοῦ ἐξεταζομένου ἀντικειμένου. Αἱ δυσχέρειαι αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν διὰ συγκέντρωσιν τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου, διὰ τὴν ἐρμηνείαν τούτου, διὰ τὴν ἀπομόνωσιν

1) S. R. Krupp, (Ed.), The structure of economic science, Essays on methodology, New Jersey, 1966, κυρίως Part 1, 2.

τῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων, διὰ τοὺς ἐπιδιωχθέντας σκοποὺς καὶ διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα καθιστοῦν τὴν σχετικὴν ἔρευναν δύσκολον.

Ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον πρόβλημα καὶ τὸ κρισιμώτερον σημεῖον τῆς παρούσης ἐργασίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας, εἰς τρόπον ὥστε τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ καταλήξωμεν νὰ ἀποδίδουν καλῦτερον τὴν πραγματικότητα. Ἀτυχῶς τοῦτο δὲν φαίνεται εὐκόλον. Οὐτε τὰ θεωρητικὰ ὄργανα ἐρείνης, οὔτε τὰ στατιστικὰ καὶ οἰκονομετρικὰ ἐργαλεῖα ἀναλύσεως, οὔτε καὶ τὸ διαθέσιμον πληροφοριακὸν καὶ στατιστικὸν ὕλικόν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ κατανικήσουν τὰς προαναφερθείσας δυσχερείας καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς ἄνετον καὶ ἀσφαλῆ ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος. Αὐτὸ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἄχαρη πλευρὰν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Αἱ παρατηρήσεις αἱ ὁποῖαι γίνονται κατωτέρω κάθε ἄλλο παρὰ λύσιν τοῦ προβλήματος δύνανται νὰ θεωρηθῶν, καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ἀσφαλῆς καὶ βεβαία ἀπάντησις εἰς τὸ θέμα τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων δύνανται νὰ ἐκληφθῶν.

1. Παράγοντες ἐπηρεάζοντες τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων.

Εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐξητάσθησαν οἱ γενικοὶ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εἰς τὴν τρίτην οἱ παράγοντες ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται καὶ ἐπηρεάζεται ἡ ἐπενδυτικὴ δραστηριότης τῶν ἰδιωτῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν αἱ ἐπενδύσεις ὑπείσέρχονται ὡς στρατηγικὴ μεταβλητὴ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ ὡς ἐξητημένη μεταβλητὴ εἰς τὴν δευτέραν, δεόν νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι τὸ σύνολον τῶν παραγόντων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς δύο προηγουμένας παραγράφους ἐπηρεάζουν ἀμέσως ἢ ἠμέσως, ἰσχυρῶς ἢ εἰς μικρὸν βαθμὸν, τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Οὕτως, ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς μιᾶς οἰκονομίας καὶ ἡ καταναλωτικὴ, ἐπενδυτικὴ καὶ ἀποταμιευτικὴ συμπεριφορὰ τούτου, ὡς ἐπηρεάζοντος τὴν ἀποτελεσματικὴν ζήτησιν διὰ μέσου τοῦ χρόνου καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ὡς ἐπηρεάζοντος τὴν προσφορὰν, ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐπενδυτικῶν ἀποφάσεων τῶν ἰδιωτῶν.

Οἱ φυσικοὶ παράγοντες περαιτέρω (ὑπέδαφος, ἔδαφος, φυσικὸν περιβάλλον) ἀσκοῦν βασικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων. Τὸ ὑλικὸν κεφάλαιον ἐπηρεάζει τὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις εἴτε ὡς ἀνασχητικὸς παράγων, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν ἀφθονίας τούτου, εἴτε ὡς ἔλκυστικὸς παράγων διὰ προσέλκυσιν νέων ἐπενδύσεων. Ἡ μορφή τῆς ἐπιδράσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Οἱ παράγοντες οἱ συνδεόμενοι μὲ τὴν προσφορὰν ἱκανῶν ἐπιχειρηματιῶν, μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐπιχειρηματιοῦ, μὲ τὰς διαθέσεις τούτου, μὲ τὸν μηχανισμόν τῶν ψυχολογικῶν κινήτρων, τὰ ὁποῖα κατευθύνουν τὰς ἀποφάσεις τούτου ἐπηρεάζουν τὴν ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα τῶν ἰδιωτῶν. Ὁ τρόπος ὀργανώσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν κατ' ἰδίαν ἐπιχείρησιν,

βαθμὸς ἐξειδικεύσεως, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν ὑπαρχουσῶν ἐπιχειρήσεων κ.ο.κ. ἐπηρεάζουν τὰς ἰδιωτικὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων. Οἱ θεσμολογικοὶ παράγοντες, τὸ πολιτικο-κοινωνικὸν καθεστῶς, ἡ δημοσία διοικήσεις, οἱ ὀργανισμοί, τὰ ἰδρύματα πάσης φύσεως, αἱ ἀξίαι, τὸ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον κλπ., ἐπηρεάζουν τὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων. Τέλος, αἱ σχέσεις μετὸν ὑπόλοιπον κόσμον, ἡ διάρθρωσις τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, ἡ ξένη βοήθεια, ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἰς τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, ἀποτελοῦν παράγοντας, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὰς ἐπενδυτικὰς διαθέσεις τῶν ἰδιωτῶν καὶ συνεπῶς καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Ἡδη εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐδόθησαν διαγράμματα δεικνύοντα ὠρισμένας ἐξαρτήσεις τῶν ἐπενδύσεων ἀπὸ ἄλλους παράγοντας. Εἰς τὸν πίνακα τῆς ἰδίας παραγράφου ἐμφανίζονται συγκεντρωτικῶς αἱ ἐπιδράσεις τὰς ὁποίας ὑφίστανται τὰ κίνητρα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις.

Εἰς τὴν τρίτην παράγραφον ἐξητάσθησαν οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ παράγοντες ἐπηρεάζουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Οὕτω, τὸ κόστος παραγωγῆς, τὸ κέρδος, τὸ κόστος τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ἀξία τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἐπιτόκιον, ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου, αἱ προοπτικαί, τὰ ἀναμενόμενα κέρδη, ἡ ὑφισταμένη δυναμικότης, ἡ ἀπόδοσις τῶν τίτλων, αἱ πωλήσεις, αἱ ἀναμενόμεναι πωλήσεις, ἡ ρευστότης, τὰ ἀποθεματικά καὶ πλείστοι ἄλλοι δημογραφικοί, οἰκονομικοί, τεχνικοί, πολιτικοί, κοινωνικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ παράγοντες διὰ τοὺς ὁποίους ἐγένετο ἡδη λόγος, ἐπηρεάζουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς γενικοὺς αὐτοὺς παράγοντας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπηρεάζεται ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ἐιδικώτεροι παράγοντες, ὠρισμένοι τῶν ὁποίων ἀνεφέρθησαν κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐκάστου κινήτρου. Οἱ παράγοντες οὗτοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐμπίπτουν εἰς τὰς γενικὰς κατηγορίας τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Οὕτως, ἡ ὑπαρξις τῶν ἀπαιτουμένων πρώτων ὑλῶν, ἡ δυνατότης προμηθείας εὐθινοῦ καὶ καταλλήλου κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἡ δυνατότης ἐξευρέσεως ἐιδικευμένου ἐπιστημονικοῦ καὶ τεχνικοῦ προσωπικοῦ, ἡ μορφή καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς ἀγορᾶς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων, ἀνεφέρθησαν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, εἶχον ὅμως μνημονεῦθῆ καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ φορολογικῶν κινήτρων ὡς παράγοντες ἐπηρεάζοντες τὴν ἀποτελεσματικότητα τούτων. Ἡ φορολογικὴ διαφυγή, ἡ ὁποία ὑφίσταται εἰς πολλὰς ὑπαναπτύκτους χώρας καὶ ἡ δυνατότης μειώσεως τοῦ φορολογικοῦ βάρους εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ περιορίσουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν φορολογικῶν κινήτρων. Ἡ διάρθρωσις τῆς φορολογίας, αἱ δυσχέρεια διαχωρισμοῦ τῶν τρεχουσῶν φορολογικῶν διατάξεων ἀπὸ τὰς διατάξεις περὶ κινήτρων εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἔχουν περιοριστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τούτων. Ἀντιθέτως, ἡ ἀκρίβεια τῶν φορολογικῶν

διατάξουν και ό σαφής προσδιορισμός τών φορολογικών απαλλαγών επηρεάζουν ευεργετικώς την αποτελεσματικότητα τών φορολογικών κινήτρων. 'Η χρονική διάρκεια τών κινήτρων επηρεάζει τās αποφάσεις τών ιδιωτών δι' επένδυσιν. 'Εξ άλλου, ό συντονισμός τών διαφόρων φορολογικών κινήτρων πρὸς άλλα νομισματικά ή πιστωτικά κίνητρα και ή ένταξις τούτων εις τὸ γενικὸν πλαίσιον οικονομικῆς πολιτικῆς συντονισμένων σκοπῶν και μέσωσιν διὰ καθολικὴν οικονομικὴν ανάπτυξιν, ἐνισχύει τās ιδιωτικὰς επένδυτικὰς αποφάσεις και καθιστᾷ τὴν αποτελεσματικὴν τών φορολογικῶν κινήτρων μεγαλυτέραν. 'Όταν τὰ ἀνωτέρω μέτρα συνδυασθοῦν με ἀνυπαρξίαν ἀντικινήτρων πάσης φύσεως, τότε ή ἀποτελεσματικότης τών κινήτρων εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι μεγαλυτέρα.

'Η ἀποτελεσματικότης τών δασμῶν ἐξαρτᾶται ἐκτὸς τών ἄλλων και ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς προσφορᾶς και τῆς ζήτησεως εις τὸ ἐσωτερικὸν και τὸ ἐξωτερικόν, ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενον ἐφαρμογῆς ἀντιποίνων κλπ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει και διὰ τοὺς ποσοτικὸς περιορισμοὺς και τοὺς ἐλέγχους συναλλάγματος. 'Η ἀποτελεσματικότης τών μέτρων προωθήσεως ἐξαγωγῶν ἐξαρτᾶται ἐκτὸς τών ἄλλων και ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τās τιμὰς και τὴν ποιότητα τών προϊόντων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀλλὰ και ἀπὸ τὸ παίγνιον ὄλων τών οικονομικῶν και πολιτικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ὑπεισέρχονται εις τās διεθνεῖς συναλλακτικὰς σχέσεις. 'Η ἀποτελεσματικότης τών μέτρων μείωσης τών ἐπιτοκίων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τῆς συναρτήσεως τών ἐπενδύσεων, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕψος και τās μεταβολὰς τοῦ ἐπιτοκίου. 'Η ἀποτελεσματικότης τῆς δημιουργίας ὀργανισμῶν και Τραπεζῶν Βιομηχανικῆς Ἀναπτύξεως και Βιομηχανικῆς Πίστεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπον ἀσκήσεως τών λειτουργιῶν τους, ἀπὸ τὰ κριτήρια χορηγήσεως τών πιστώσεων, ἀπὸ τὴν ἔκτασιν εις τὴν ὁποῖαν συμπληρώνουν, ἐνισχύουν ή ὑπσκαθιστοῦν τὴν ιδιωτικὴν πρωτοβουλίαν διὰ τῆς χορηγήσεως εὐθινοῦ και εὐκόλου χρήματος ή διὰ τῆς δημιουργίας ἐπιχειρήσεων ἐκεῖ ἔνθα ή ιδιωτικὴ πρωτοβουλία ἀδυνατεῖ νὰ προχωρήσῃ. 'Η ἀποτελεσματικότης τών μέτρων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως και βιομηχανικῶν ζωνῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δυνατότητα τούτων νὰ επηρεάσουν τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους και τών ἄλλων οικονομικο-κοινωνικῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐξαρτᾶται ὁ τόπος ἐγκαταστάσεως μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ὁ βαθμὸς ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς, και ή δημιουργία κέντρων ἐκβιομηχανίσεως και πόλων ἔλξεως μιᾶς οικονομίας.

'Η ἀποτελεσματικότης τών μέτρων προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων ἐξαρτᾶται ἐκτὸς τών ἄλλων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς χώρας εἰσόδου, ἀπὸ τās δυνατότητας διασφάλισως τών συμφερόντων τοῦ ἐπενδυτοῦ, ἀπὸ τὸν τρόπον λειτουργίας τών δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἀπὸ τās νομοθετικὰς ρυθμίσεις τών ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῶν κατ' ἴδιαν κλάδων τῆς οικονομίας, ἀπὸ τās διαθέσεις τοῦ κοινοῦ πρὸς τοὺς νέους ἐπενδυτὰς και ἀπὸ τὸ γενικὸν ἐπένδυτικὸν και ἐπιχειρηματικὸν κλίμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εις τὴν χώραν εἰσορῆς τούτων.

Ἐκ τῆς προηγουμένης συγκεντρωτικῆς ἐπισκοπῆσεως προκύπτει ὅτι ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων ἐξαρτᾶται καὶ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις γενικῶς ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἐπηρεάζουν τὰς ἐπενδυτικὰς ἀποφάσεις τῶν ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ ἀπὸ ὠρισμένους εἰδικούς πλέον καὶ συγκεκριμένους παράγοντας, οἱ ὅποιοι σχετίζονται μὲ ἕκαστον κίνητρον εἰδικώτερον. Ἐκαστος τῶν παραγόντων αὐτῶν ἐπηρεάζει κατὰ διάφορον τρόπον, μὲ διάφορον ἔντασιν καὶ ἀπὸ διάφορον κατεύθυνσιν τὴν ἀποτελεσματικότητα ἑκάστου ἐκ τῶν ἐξεταζομένων κινήτρων. Ἡ ἐπίδρασις εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμεσος καὶ ἀποφασιστικὴ ἢ ἔμμεσος καὶ μεμακρυσμένη.

Εἰς τὰς περισσότερας περιπτώσεις δὲν γνωρίζομεν τὴν μορφήν τῆς ἐξαρτήσεως προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ποσοτικὴν ἐπιβεβαίωσιν καὶ οἰκονομετρικοστατιστικὴν συσχέτισιν τῆς ὑπαρχούσης σχέσεως. Τὸ γεγονός αὐτὸ δικαιολογεῖ τὴν ὑφισταμένην ἀμφισβήτησιν εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τὸν ρόλον ἑκάστου παράγοντος, ἑκάστου κινήτρου καὶ ἑκάστης σχέσεως καὶ τὸ πλῆθος τῶν γνωμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξητάσθησαν δι' ἕκαστον τῶν σημείων τούτων. Τὸ γεγονός αὐτὸ καθιστᾷ περαιτέρω δύσκολον ἢ ἀδύνατον τὴν μέτρησιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων καὶ τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, προκειμένου ταῦτα νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁδηγοὶ διὰ τὴν περαιτέρω ἄσκησιν τῆς σχετικῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Μὲ ἄρκετους δισταγμούς προχωροῦμεν παρὰ ταῦτα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν κατωτέρω.

2. *Ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων καὶ θυσίαι τῶν δημοσίων ἀρχῶν.* Εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἐγένετο λόγος διὰ τὴν θυσίαν τὴν ὁποῖαν ὑφίστανται αἱ ἀρχαὶ αἱ ἀσκοῦσαι τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων καὶ διὰ τὴν σύγκρισιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ἐν λόγῳ πολιτικῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προκαλουμένην ζημίαν εἰς τὰς δημοσίας ἀρχὰς διὰ τῶν παραχωρήσεων καὶ τῶν παροχῶν καὶ τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον θὰ ἐδημιουργῆτο εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐὰν αἱ ἐν λόγῳ θυσίαι διετίθεντο δι' ἔργα ἐπενδύσεων. Οὕτως, ἡ μαθηματικὴ παράστασις (6) τοῦ πρώτου κεφαλαίου δεικνύει τὰς θυσίας τῶν δημοσίων ἀρχῶν διὰ τὴν ἄσκησιν πολιτικῆς κινήτρων. Εἰς τὸ διάγραμμα 3 τοῦ ἰδίου κεφαλαίου ἐδόθησαν αἱ ἀναλαμβανόμεναι ἐπενδύσεις ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἐπιβαρύνσεις καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν σχέσει πρὸς νέας μικροτέρας τοιαύτας αἱ ὁποῖαι προκύπτουν μετὰ τὴν χορήγησιν τῶν ἀπαλλαγῶν. Εἰς τὸ διάγραμμα 7 καὶ τὰς μαθηματικὰς σχέσεις (21), (22) καὶ (23) τοῦ Β' κεφαλαίου ἐγένετο λόγος περὶ ἀποτελεσματικότητος τῶν φορολογικῶν κινήτρων ἐν σχέσει πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν χορηγουμένων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν. Εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον θὰ γενικεύσωμεν τὰς παρατηρήσεις αὐτάς, ἐντάσσοντες τὸ θέμα τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων ἐν σχέσει πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ δημοσίου, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς γενικῆς θεωρήσεως τῶν κινήτρων, τὴν ὁποῖαν κάμνομεν ἐν προκειμένῳ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων θὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ θέμα ἐὰν καὶ κατὰ πόσον δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ κριτήριον τῆς θυσίας τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν τὴν οἰκονομικὴν πολι-

τικήν διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων.

Ἄπὸ τὰ ἐξετασθέντα κίνητρα ὠρισμένα μόνον δημιουργοῦν σαφῆ θυσίαν τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Τὰ φορολογικὰ κίνητρα μειώνουν τὰς τρεχούσας ἢ ἀναμενομένας εἰσπράξεις ἐκ φόρων πάσης φύσεως καὶ αἱ ἠϋξημένα ἀποσβέσεις μειώνουν τὴν φορολογητέαν ὕλην. Ἡ μείωσις τῶν δασμῶν εἰσαγομένων πρώτων ὑλῶν καὶ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν μειώνει τὰς εἰσπράξεις τοῦ Δημοσίου. Ἀντιθέτως, ἡ αὔξησις τῶν καθαρῶς προστατευτικῶν δασμῶν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται ὠρισμένοι προϋποθέσεις ἐλαστικότητος τῆς ζητήσεως τῶν δασμολογούμενων προϊόντων, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προκαλουμένην αὔξησιν τῆς τιμῆς τούτων.

Ὁ ἔλεγχος τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ συναλλάγματος δὲν ἔχει ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν μείωσιν τῶν ἐσόδων τοῦ δημοσίου. Ἡ προώθησις τῶν ἐξαγωγῶν, καθ' ὃ μέτρον αὐτὴ λαμβάνει χώραν διὰ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν, ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν τῶν ἐσόδων ἐκ φορολογίας. Καθ' ὃ μέτρον πραγματοποιεῖται διὰ παροχῶν, ἐπιδοτήσεων κλπ., ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου. Ἡ ἴδρυσις κέντρων πληροφοριῶν καὶ ἐρευνῶν, ἐφ' ὅσον πραγματοποιεῖται διὰ τῆς προσλήψεως νέου προσωπικοῦ, ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου. Αἱ ἄμεσοι ἐπιχορηγήσεις ἐπιβαρύνουν τὸ δημόσιον διὰ τῶν γενομένων παροχῶν. Ἡ προστασία τῶν τιμῶν καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀγορᾶς δὲν προκαλοῦν ἄμεσον ἐπιβάρυνσιν τοῦ δημοσίου, ἐκτὸς ἂν αἱ ἀγοραὶ εἰδῶν ἐσωτερικοῦ πραγματοποιοῦνται εἰς τιμὰς ἀνωτέρας ἔναντι τῶν τιμῶν προμηθείας εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ χορήγησις δανείων μὲ μειωμένον ἐπιτόκιον μειώνει τὰ ἔσοδα τῶν πιστοδοτικῶν ὀργανισμῶν, ἐνῶ ἡ ἐπιδότησις τῶν ἐπιτοκίων καὶ ἡ ἐγγύησις τῶν δανείων ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐπιβαρύνουν τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν. Τὰ μέτρα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως, καθ' ὃ μέτρον πραγματοποιοῦνται διὰ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ἔχουν ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν τῶν ἐσόδων τοῦ δημοσίου, καθ' ὃ μέτρον πραγματοποιοῦνται δι' ἐπιδοτήσεων, παροχῶν καὶ δι' ἐκτελέσεως ἔργων, τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου. Καθ' ὃ μέτρον ὅμως πραγματοποιοῦνται διὰ νομισματικῶν καὶ πιστωτικῶν μέτρων εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μειώσουν τὰ ἔσοδα τῶν πιστωτικῶν Ὄργανισμῶν, ἢ ἀκόμη νὰ αὐξήσουν τὰς δαπάνας τοῦ δημοσίου. Τὰ μέτρα προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων, ἐφ' ὅσον ἔχουν καὶ φορολογικὰς ἀπαλλαγὰς, ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν ἢ τὴν μὴ ἀνάλογον αὔξησιν τῶν ἐσόδων ἐκ φορολογίας. Ἐφ' ὅσον εἶναι νομισματικαὶ ἢ πιστωτικαὶ διευκολύνσεις, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν ἢ μὴ ἀνάλογον αὔξησιν τῶν ἐσόδων τῶν Τραπεζῶν. Ἐφ' ὅσον, τέλος, πρόκειται περὶ μέτρων διευκολυντικῶν καὶ δισσφαλιστικῶν εἶναι οὐδέτερα ἔναντι τῶν ἐσόδων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου ἢ τῶν ἄλλων ἀρχῶν τῶν ἀσκουσῶν τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν.

Σημειοῦται ὅτι λόγῳ τῶν μεγάλων ἐξαρτήσεων καὶ τῶν διαδοχικῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων ἐπιδράσεων, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἤδη λόγος, αἱ ἀντακλαστικαὶ ἐπιδράσεις ἐκάστου κινήτρου εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ποικίλλουν ἀπὸ

περιπτώσεως εις περίπτωσιν. Διὰ τὴν παροῦσαν ὁμως ἐπισκόπησιν ἄρκουιν αἱ ἄνωτέρω διαπιστώσεις.

Εἶναι προφανές ὅτι αἱ ἐπιδράσεις ἐκάστου κινήτρου ἐπὶ τῆς θυσίας τῶν ἀρχῶν τῶν ἀσκουσῶν τὴν σχετικὴν πολιτικὴν ποικίλλουν. Ἐνίοτε προκαλοῦν μείωσιν ἢ μὴ ἀνάλογον αὔξησιν τῶν τρεχουσῶν ἢ τῶν ἀναμενομένων εἰσπράξεων. Ἐνίοτε προκαλοῦν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τούτων, ἐνίοτε εἶναι οὐδέτερα ἔναντι τοῦ κυκλώματος ἐσόδων καὶ δαπανῶν, καὶ ἐνίοτε προκαλοῦν αὔξησιν τῶν ἐσόδων (ὠρισμένοι δασμοί). Δὲν δυνάμεθα συνεπῶς νὰ ὀμιλῶμεν πάντοτε περὶ ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προκαλουμένην θυσίαν εἰς τὸς ἀρχὰς τὰς ἀσκούσας τὴν πολιτικὴν τῶν κινήτρων. Βεβαίως, δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ θυσίας εἰς εὐημερίαν, κλπ. Τοῦτο ὁμως δὲν ὑπόκειται εἰς στάθμισιν καὶ ἔλεγχον. Καθ' ὃ μέτρον ὁμως πραγματοποιεῖται πράγματι θετικὴ ζημία τοῦ δημοσίου, τότε δέον νὰ γίνῃ σύγκρισις τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ κινήτρου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν λόγῳ ζημίαν.

Ἐνίοτε ἡ χορηγήσις ἐνὸς κινήτρου συνοδεύεται μὲ τὴν ἐπιβολὴν ὠρισμένων ὄρων καὶ προϋποθέσεων, ἢ ἐκπλήρωσις τῶν ὁποίων συνδυάζεται μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῶν προνομίων. Ὅταν π.χ. τὸ κόστος καλύπτῃ τὸ 50% τοῦ ποσοῦ ἀγορᾶς τοῦ οἰκοπέδου ἢ τῶν κτιρίων ἢ τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, τότε ἡ θυσία λαμβάνει χώραν μόνον εἰς περίπτωσιν πραγματοποιήσεως μιᾶς ἐπενδύσεως. Ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ κινήτρου, ἐν προκειμένῳ, εἶναι γνωστή. Ἡ στάθμισις θυσίας καὶ ἀποτελέσματος εἶναι θέμα ἀξιολογικῆς θεωρήσεως τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ἐὰν οἱ ἀσκούντες τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν θεωροῦν ὅτι ἡ θυσία ἐνὸς ὠρισμένου ποσοστοῦ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κέντρισιν τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος δι' ἀνάληψιν ἐπενδύσεως, τότε βάσει τοῦ κριτηρίου τούτου, ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ κινήτρου εἶναι ἐξῆσφαλισμένη εἰς ὅσῃν ἔκτασιν πραγματοποιεῖται ἡ ἐπιδιωχθεῖσα ἐπένδυσις. Δέον ὁμως νὰ γίνῃ μία συγκριτικὴ θεώρησις τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων. Ἐὰν π.χ. εἰς θυσίαν τοῦ δημοσίου ἐξ 20% προκύπτῃ ἰδιωτικὴ ἐπένδυσις 80%, ἡ ἀποτελεσματικότης εἶναι μεγάλη. Ἐὰν εἰς θυσίαν τοῦ δημοσίου 50% προκύπτῃ ἰδιωτικὴ ἐπένδυσις 50%, ἡ ἀποτελεσματικότης εἶναι μετρία καὶ ἐὰν εἰς θυσίαν τοῦ δημοσίου 80% προκύπτῃ ἐπένδυσις 20%, ἡ ἀποτελεσματικότης εἶναι ἀσήμαντος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ὄρους, ὡς εἶναι ἡ δημιουργία προσθέτων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, ἡ δημιουργία νέων προϊόντων, ἡ αὔξησις τῶν ἐξαγωγῶν κ.ο.κ. Σημειοῦται ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ περιπτώσεις δωρεὰν παροχῶν εἶναι περιωρισμένοι. Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀποτελεσματικότητος σχετικῆς πολιτικῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀντίστοιχον θυσίαν τοῦ δημοσίου.

Τὸ πρόβλημα γίνεται πολύπλοκον εἰς τὰς περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι γνωστὴ οὔτε ἡ θυσία τοῦ δημοσίου οὔτε ἡ ἔκτασις εἰς τὴν ὁποίαν ἀναλαμβάνονται νέαι ἐπενδύσεις ἐξ αἰτίας τῆς χορηγήσεως τῶν κινήτρων. Δὲν εἶναι βέβαιον περαιτέρω, ἐὰν ἡ προκαλουμένη θυσία τῶν δημοσίων ἀρχῶν ἐξ αἰτίας τῆς χορηγήσεως τῶν κινήτρων δὲν ἐλάμβανε χώραν, εἰς ποίαν ἔκτασιν θὰ μετετρέπετο εἰς ἐπένδυσιν καὶ ποία ἡ παραγωγικότης τῆς νέας αὐτῆς ἐπεν-

δύσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγωγικότητα τῆς ιδιωτικῆς ἐπενδύσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐπραγματοποιήτο ἐὰν ἐχορηγήτο τὸ κίνητρον. Ἐὰν ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑποθεθῆ ὅτι ἡ θυσία θὰ ἐπενδύετο εἰς ὀλόκληρον, τότε εἶναι θέμα μετρήσεως τῆς παραγωγικότητος τῶν δύο ἐπενδύσεων. Τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀντιστοίχων ὀριακῶν κεφαλαιουχικῶν συντελεστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἀντίστροφον τῆς παραγωγικότητος. Οὕτως ἐὰν I_1 ἀποτελῆ τὴν πιθανὴν ἐπένδυσιν τοῦ δημοσίου, ἡ ὁποία θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, ἐὰν δὲν ἐχορηγοῦντο τὰ κίνητρα καὶ I_2 τὴν ιδιωτικὴν ἐπένδυσιν, ἡ ὁποία θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐξ αἰτίας τῶν κινήτρων καὶ ἐὰν ΔY_1 καὶ ΔY_2 αἱ ἀντίστοιχοι αὐξήσεις τῶν εἰσοδημάτων, τότε δεόν νὰ γίνῃ σύγκριστις τῶν δύο κεφαλαιουχικῶν συντελεστῶν $\frac{I_1}{\Delta Y_1}$ καὶ $\frac{I_2}{\Delta Y_2}$. Αἱ ἐνδεχόμεναι περιπτώσεις ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐπομένῃν σχέσιν, ἡ ὁποία δίδει τοῦς δύο κεφαλαιουχικοῦς συντελεστάς, χωρὶς χρονικὰς ὑστερήσεις

$$\frac{I_1}{\Delta Y_1} \leq \frac{I_2}{\Delta Y_2} \quad (17)$$

Ἐὰν $\frac{I_1}{\Delta Y_1} > \frac{I_2}{\Delta Y_2}$ ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων, συγκρινομένη πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ δημοσίου, εἶναι μεγάλη καὶ συνεπῶς δεόν νὰ πραγματοποιηθῆ αὕτη.

Ἐὰν, ἀντιθέτως, $\frac{I_1}{\Delta Y_1} < \frac{I_2}{\Delta Y_2}$ ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων εἶναι μικρὰ καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο σκόπιμον ἡ σχετικὴ πολιτικὴ νὰ περιορισθῆ.

Αἱ ἀνωτέρω σχέσεις μεταθέτουν τὸ θέμα τῆς ἀποτελεσματικότητος, μετρομένης ὄχι εἰς μονάδας δημοσίας θυσίας καὶ μονάδας ιδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ἀλλὰ εἰς παραγωγικότητα καὶ κεφαλαιουχικὸν συντελεστὴν ἐνδεχομένων δημοσίων ἐπενδύσεων, συνεπεῖα μὴ χορηγήσεως τῶν κινήτρων καὶ ἀνυπαρξίας δημοσίας θυσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐνδεχομένων ιδιωτικῶν ἐπενδύσεων, συνεπεῖα χορηγήσεως τῶν κινήτρων καὶ δημιουργίας τῆς θυσίας τοῦ δημοσίου (').

Ἡ μέτρησις τῶν δύο ἐναλλακτικῶν περιπτώσεων εἶναι δύσκολος ἢ καὶ ἀδύνατος, διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θυσίαν τῶν δημοσίων ἀρχῶν συνεπεῖα τῆς χορηγήσεως τῶν κινήτρων, διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς ἀναλαμβάνομένας ιδιωτικὰς ἐπενδύσεις συνεπεῖα μὴ χορηγήσεως τῶν κινήτρων, διότι δὲν γνωρίζομεν ἐὰν θὰ ἐπραγματοποιήτο δημοσία ἐπένδυσις συνεπεῖα τῆς μὴ χορηγήσεως τῶν κινήτρων καὶ διότι δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς βραχυχρονίους καὶ μακροχρονίους ἐπιδράσεις

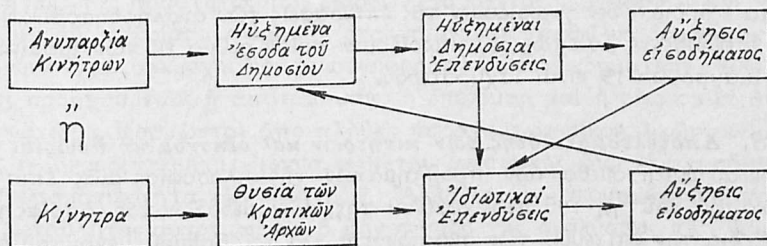
1) Ὁρα καὶ J. Heller, K. M. Kauffman, Tax incentives for industry in less developed countries, the Law School of Harvard University, Cambridge, 1963, σελ. 129-131.

τῶν δύο ἐπενδύσεων ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Συνεπῶς τὸ κριτήριον τῆς θυσίας τῶν δημοσίων ἀρχῶν δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ μᾶς δώσῃ ἀποδείξεις διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ ἐπιδράσεις ἐνὸς οἰουδήποτε μέτρου οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ ἐνὸς κινήτρου εἰδικώτερον, εἶναι πολλαί. Τοῦτο ἐλέχθη ἐπαρκῶς εἰς προηγουμένας παραγράφους τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ προκύπτει σαφῶς ἀπὸ τὰς σχετικὰς μαθηματικὰς παραστάσεις καὶ τὸν πίνακα τῆς δευτέρας παραγράφου. Μιὰ πλήρης ἀνάλυσις, συνεπῶς, θὰ ἔπρεπε νὰ καλύπτῃ ὅλας τὰς ἐπιδράσεις, θετικὰς καὶ ἀρνητικὰς, πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ ὄχι μόνον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις τὸ πρόβλημα τοῦ ποσοτικοῦ προσδιορισμοῦ καὶ τῆς συγκριτικῆς διερευνήσεως τῶν σχετικῶν μεγεθῶν ἐμφανίζεται σχεδὸν ἄλυτον.

Βεβαίως, ὠρισμένα στοιχεῖα, διὰ τὰς ἀπώλειας ἐσόδων ἐκ τῶν φορολογικῶν κινήτρων, ὅπως αἱ ἐκπτώσεις ἐπενδύσεων καὶ ἡ ἀφορολόγητος κράτησις πρὸς κάλυψιν ζημιῶν, ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ φόρων τῶν τόκων ἐκ καταθέσεων καὶ ὁμολογιακῶν δανείων, ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ φόρων τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῶν ἐξαγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἀπώλεια ἐσόδων ἐκ δασμῶν, ἐκ μέτρων προστασίας τῆς ἐπαρχιακῆς βιομηχανίας κλπ., εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα (1).

Αἱ ἐκτιμήσεις ὁμως αὐταὶ δὲν δύνανται νὰ καλύψουν ὅλας τὰς διαδοχικὰς βροχυχορνοῦς καὶ μακροχρονίους πολλαπλασιαστικὰς καὶ ἐπιταχυντικὰς ἐπιδράσεις καὶ ἀντεπιδράσεις τῶν δύο ἐναλλακτικῶν ρευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται γραφικῶς εἰς τὸ κατωτέρω διάγραμμα ὑπ' ἀριθ. 19.

Διάγραμμα 19

Συγκεκριμένη ἀπάντησις δὲν δύναται νὰ δοθῇ. Πολλοὶ γινῶμαι ἀποκλίνουν πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου ρεύματος (2). Νομίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ

1) Ὅρα καὶ Γ. Βλαχοπαπαδοπούλου, κλπ., Ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν φορολογικῶν κινήτρων ἐν Ἑλλάδι καὶ προτάσεις διὰ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῶν, Ἀθῆναι, 1965.

2) Ὅρα καὶ J. Heller, K. M. Kauffman, the Law School of Harvard University, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 133. I.B.R.D., Tax incentives for private industrial investment in less developed countries, January 1962, σελ. 62, 71, 79 καὶ βιβλιογραφίαν δοθεῖσαν εἰς τὴν παράγραφον περὶ ἀποτελεσματικότητος τῶν φορολογικῶν κινήτρων τοῦ δευτέρου κεφαλαίου.

θέματος πραγματικού και ότι τα αποτελέσματα της μιας ή της άλλης πολιτικής εξαρτώνται από τās ειδικās οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, κλπ. συνθήκας, αί όποιαί επικρατοῦν εἰς ἐκάστην χώραν και ἐκάστην ἐποχήν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἰσχύει εἰς μίαν χώραν εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ἰσχύη εἰς ἄλλην και ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἰσχύει εἰς μίαν ἐποχήν εἶναι πιθανόν νὰ μὴ ἔχει ἐφαρμογήν εἰς ἄλλην. Εἰς τās ὑπαναπτύκτους χώρας, ἡ εὐαισθησία τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως ἔναντι τῶν ἀπαλλαγῶν και εὐνοιῶν, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ εἶναι τὸσον μεγάλη. Συνεπῶς δέον νὰ δίδεται ἔμφασις εἰς τὸ πρῶτον ρεῦμα. Ἐναντιθέτως, εἰς τās ἀνεπτυγμένους χώρας, ἔνθα ὑπάρχει ἤδη ἡ κατάλληλος βιομηχανική ὑποδομή και ἔχει διαμορφωθῆ τὸ ἀπαιτούμενον θεσμολογικόν, πολιτικόν, ψυχολογικόν και πολιτικόν κλίμα, εἶναι πιθανόν νὰ ὑπερισχύη τὸ δεύτερον ρεῦμα. Εἰς τὸ σημεῖον ὁμως αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω.

Βάσει τῆς προηγουμένης ἐπισκοπήσεως θὰ ἔδει νὰ γίνη δεκτὸν ὅτι τὸ κριτήριον τῆς θυσίας τῶν ἀρχῶν, αἱ ὅποιαί ἀσκοῦν οἰκονομικήν πολιτικήν, δὲν μᾶς παρέχει ἱκανοποιητικὰς βάσεις διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων. Πρῶτον, διότι ὠρισμένα κίνητρα δὲν προκαλοῦν ζημίαν ἀλλὰ ἀντιθέτως αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων ὅπως προκειμένου περὶ δασμῶν. Δεύτερον, διότι δὲν γνωρίζομεν και δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπακριβῶς τὴν θυσίαν τοῦ δημοσίου και τās ἐπιδράσεις ταύτης. Τρίτον, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποίαν αἱ μὴ πραγματοποιούμεναι θυσίαι θὰ μετετρέποντο εἰς δημοσίας ἐπενδύσεις. Τέταρτον, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν παραγωγικότητα τῶν ἐν λόγῳ ἐπενδύσεων. Πέμπτον, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποίαν αἱ ἀπαλλαγαὶ κεντρίζουν τὴν ἰδιωτικὴν ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα και διότι δὲν γνωρίζομεν τās ἐπιδράσεις τῶν ἀναληφθησομένων ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Συνεπῶς δὲν γνωρίζομεν ποῖον ρεῦμα ἐκ τῶν ἐμφαινομένων εἰς τὸ διάγραμμα 19 εἶναι ἰσχυρότερον.

3. *Ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων και οἰκονομική θεωρία.* Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπτόμεθα τῶν προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας μᾶς ἐπιστήμης, τοῦ σκοποῦ ταύτης, τοῦ περιεχομένου της, τῶν μεθόδων τās ὁποίας χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν της και τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποίου κατορθώνει νὰ ἐρευνήσῃ τὸ παρελθόν, νὰ ἀναλύσῃ τὸ παρόν, νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον, νὰ ἀνεύρῃ αἰτιώδεις σχέσεις και ἐξαρτήσεις, νὰ προβῆ εἰς θεωρήσεις ἀξιών και νὰ χαράξῃ δεοντολογικὰς κατευθύνσεις διὰ μελλοντικὰς ἐνεργείας (1). Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μᾶς ἐνδιαφέρει, βασικῶς, ἐν προκειμένῳ, εἶναι ἂν και κατὰ πόσον αἱ μέθοδοι τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, ἂν ἡ ἀφηρημένη ἀπαγωγικὴ ἔρευνα και ἡ ἐπαγωγικὴ ἐμπειρικὴ παρατήρησις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου, ἂν οἱ νόμοι τοὺς ὁποίους περιέχει, ἂν τὰ ἀξιώματα τὰ ὁποία χρησιμοποιεῖ, ἂν αἱ ὑποθέ-

1) Martin Bronfenbrenner, A Middlebrow introduction to economic science, in S. R. Krupp, (ed.), The structure of economic science, Essays on methodology, New Jersey, 1966, σελ. 8.

σεις τὰς ὁποίας κάμνει καὶ γενικώτερον ἂν τὸ γνωσιολογικὸν σύστημα ταύτης, δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς συμπεράσματα διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐκάστου κινήτρου ἐγένοντο παρατηρήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὰ κυριώτερα συμπεράσματα τῆς οικονομικῆς θεωρίας, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τούτων. Κατ' ἀνάγκην συνεπῶς ὑπάρχουν, ἐν προκειμένῳ, ὠρισμένοι ἐπαναλήψεις, αἱ ὁποῖαι ὁμως μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν συνθετικὴν θεώρησιν τοῦ προβλήματος.

Ἀνεφέρθη κατ' ἐπανάληψιν ὅτι διὰ τῶν κινήτρων ἀποσκοπεῖται, βασικῶς, ὁ ἐπιηρεασμὸς τῆς ἀποταμιευτικῆς καὶ ἐπενδυτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν, προκειμένου οὗτοι νὰ ἀναλάβουν ἔργα δημιουργίας νέων ἐπιχειρήσεων ἢ ἐπεκτάσεως, συμπληρώσεως καὶ ἀνανεώσεως τῶν ὑφισταμένων μὲ περαιτέρω ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, τὴν δημιουργίαν νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, τὴν αὔξησιν τῶν ἐξαγωγῶν, τὴν διακλαδικὴν καὶ τὴν διαπεριφερειακὴν κατανομὴν τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος καὶ τὴν γενικωτέραν ἀνοδὸν τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μικροοικονομικὴ θεωρία χρησιμοποιεῖ περιορισμένον ἀριθμὸν μεταβλητῶν καὶ παραμέτρων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν προσπαθεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὸν λειτουργικὸν μηχανισμόν τῆς οἰκονομίας καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν συμπεριφορὰν τῶν οἰκονομούντων ἀτόμων. Ἡ θεωρία τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ καταναλωτοῦ χρησιμοποιεῖ ὡς βασικὰς μεταβλητὰς τὰς τιμὰς καὶ τὸ εἰσόδημα καὶ διὰ τῶν συναρτήσεων τῆς χρησιμότητος (ἀπολύτου, τακτικῆς, προσδοκωμένης, κλπ.) προσπαθεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν συμπεριφορὰν τούτου. Ἡ θεωρία τῆς ἐπιχειρήσεως χρησιμοποιεῖ ὡς βασικὰς μεταβλητὰς τὰς παραγομένας ποσότητας, τὰς ποσότητας τῶν εἰσροῶν, τὸ κόστος τῶν εἰσροῶν καὶ τὸ κέρδος καὶ διὰ τῆς θεωρίας τῆς ὀριακῆς ἀναλύσεως προσπαθεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν βραχυχρόνιον καὶ μακροχρόνιον συμπεριφορὰν τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ὡς ἀνεφέρθη ὁμως προηγουμένως ἡ ἀποταμίευσις, ἡ ἐπένδυσις καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις γενικώτερον, ἐξαρτῶνται ἀπὸ πλῆθος παραγόντων οἰκονομικῶν καὶ μὴ. Συνεπῶς ἡ μικροοικονομικὴ θεωρία φαίνεται ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρησιμοποιήσωμεν τὰς μεταβλητὰς αὐτάς, πάλιν ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀναλύσεως τῆς θεωρίας τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα, διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κινήτρων.

Ἀνεφέρθη, ἤδη, εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ φορολογικῶν κινήτρων ὅτι ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς, τὴν ὁποῖαν ἀντιμετωπίζει ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τὴν προμήθειαν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων δίδει διαφόρους μορφὰς καμπυλῶν ὀλικῆς, μέσης καὶ ὀριακῆς βραχυχρονίου καὶ μακροχρονίου παραγωγικότητος, ὀλικοῦ, μέσου καὶ ὀριακοῦ κόστους καὶ διαφόρου φύσεως καμπυλῶν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως συντελεστῶν παραγωγῆς καὶ ἐτοιμῶν προϊόντων καὶ ὅτι αἱ ἐπιδράσεις τῶν διαφόρων εἰδῶν κινήτρων εἰς ἐκάστην περίπτωσιν εἶναι διάφοροι. Ἡ ἐνδεικτικὴ ἀνάλυσις ὠρισμένων μόνον περιπτώσεων, ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φορολογικὰ κίνητρα εἶναι

δυνατόν νά ὀδηγήσουν μακροχρονίως εἰς τήν ἀνάληψιν νέων ἐπενδυτικῶν δραστηριοτήτων διὰ τήν δημιουργίαν νέων ἐπιχειρηματικῶν μονάδων ἢ τὸν ἐκσυγχρονισμόν καί τήν ἐπέκτασιν τῶν ἤδη ὑφισταμένων, μέ ἀποτέλεσμα τήν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος. Διεπιστώθη ὁμως ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον νά προκύψῃ καί τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα καί ὅτι ὑπό ὠρισμένας συνθήκας ἀγορᾶς ἡ ἐπενδυτική καί παραγωγική δραστηριότης εἶναι ἐνδεχόμενον νά μείνῃ ἀνεπηρέαστος ἢ ἀκόμη καί νά περιορισθῇ. Αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ ἰσχύουν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις κινήτρων, τὰ ὁποῖα ἀποσκοποῦν εἰς τήν μείωσιν τοῦ παγίου ἢ τοῦ μεταβλητοῦ κόστους τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς εἶναι οἱ μειωμένοι δασμοί, προκειμένου περὶ εἰσαγωγῆς πρώτων ὑλῶν καί κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, αἱ μειωμένοι τιμαὶ συναλλάγματος, τὰ μειωμένα ἐπιτόκια, κλπ. Αἱ μέθοδοι, συνεπῶς, καί τὰ ὄργανα ἀναλύσεως τῆς μικροοικονομικῆς θεωρίας δὲν μᾶς παρέχουν ἀσφαλῆ βᾶσιν διὰ τήν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν κινήτρων ἐπὶ τῆς ἐπεκτατικῆς δραστηριότητος τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως καί συνεπῶς καί ἐπὶ τῶν ληπτέων μέτρων, προκειμένου νά ἐπιτευχθοῦν οἱ σκοποὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Βεβαίως ὑπὸ τήν ἀπλουστάτην μορφήν διαρθρώσεως τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς, κόστους, εἰσοδήματος, κλπ., ἡ μείωσις τοῦ κόστους, ἢ ἡ αὐξησης τοῦ εἰσοδήματος ὀδηγεῖ μακροχρονίως εἰς τήν αὐξησιν τῆς προσφορᾶς. Τὸ συμπέρασμα ὁμως αὐτὸ ὑφίσταται ἄρκετὰς τροποποιήσεις, ἐξαρτωμένας ἀπὸ τοὺς ἀναφερθέντας παράγοντας, εἰς τρόπον ὥστε νά παύῃ πλέον ἰσχύον εἰς τήν γενικότητά του αὐτήν.

Ἡ μακροοικονομικὴ θεωρία χρησιμοποιεῖ ὡς μεταβλητὰς τήν ἀποταμίευσιν, τήν κατανάλωσιν, τήν ἐπένδυσιν, τήν ποσότητα τοῦ νομίσματος, τὸ ἐπιτόκιον, τὸ ὕψος τῶν μισθῶν, τήν ἀπασχόλησιν, τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, κλπ. καί δι' ἑνὸς συστήματος μακροσχέσεων προσπαθεῖ νά προσδιορίσῃ τὸ ὕψος καί τὰς μεταβολὰς ἐκάστου παράγοντος, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὸν μηχανισμόν τῶν σχέσεων αὐτῶν. Ἡ μεταβλητὴ ἢ ὁποῖα ἐνδιαφέρει, βασικῶς, τήν παροῦσαν ἀνάλυσιν εἶναι ἡ ἐπένδυσις. Τόσον εἰς τὸ κλασσικόν, ὅσον καί εἰς τὸ μετακλασσικόν ὑπόδειγμα, ἡ ἐπένδυσις θεωρεῖται συνάρτησις τοῦ ἐπιτοκίου (1). Μείωσις συνεπῶς τοῦ ἐπιτοκίου θὰ προεκάλει, αὐξησιν τῶν ἐπενδύσεων καί συνεπῶς ἐπίτευξιν τῶν ἐπιδιωκομένων ἀποτελεσμάτων, διὰ τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Τοῦτο ὁμως δὲν εἶναι εἰς τήν πραγματικότητα δυνατόν διὰ δύο λόγους. Πρῶτον, διότι ἡ ἐπένδυσις παρουσιάζει ἀνελαστικότητα πέραν ἑνὸς σημείου ἐν σχέσει πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ ἐπιτοκίου, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον καί δευτέρον διότι αὕτη ἐξαρτᾶται καί ἐπηρέαζεται ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἐξητάσθησαν εἰς τήν

1) Ἡ φιλολογία ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι ἄρκετὰ ἐκτεταμένη, ὅρα π.χ. I. R. Klein, *The keynesian revolution*, New York, 1947, σελ. 199. F. Modigliani, «Liquidity preference and the theory of interest and money», *Econometrica*, 1944, σελ. 45-88. Don Patinkin, *Money, interest and prices*, Evanston Ill. 1956. N. Μαρματάκη, Αἱ νομισματικαὶ θεωρίαι περὶ τόκου, Ἀθήναι, 1961.

τρίτην παράγραφον τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Ἡ μακρο-οικονομική συνεπιῶς ἀνάλυσις εὐρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν νὰ χαράξῃ ἐπακριβῶς τὰς ἐπιδράσεις τῆς πολιτικῆς τῶν κινήτρων, νὰ ἀναλύσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τούτων, νὰ προβῆ εἰς προβλέψεις καὶ νὰ δώσῃ δεοντολογικὰς κατευθύνσεις εἰς τοὺς ἀσκούοντας τὴν οικονομικὴν πολιτικὴν.

Ἐνώπιον σημαντικῶν δυσχερειῶν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ σχετικοῦ προβλήματος, εὐρίσκονται καὶ οἱ εἰδικοί κλάδοι τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης, ὡς εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ θεωρία, ἡ θεωρία τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, ἡ νομισματικὴ θεωρία, κλπ. Τοῦτο διεπιστώθη κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἐκάστου κινήτρου κεχωρισμένως. Διεπιστώθησαν π.χ. ἀρκεταὶ ἀμφιβολίαι διὰ τὰς ἐπιδράσεις τῶν φορολογικῶν κινήτρων. Τὰ διάφορα εἶδη τῶν φόρων καὶ τῶν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ἀσκοῦν διαφόρους ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς προσφορᾶς ἐργασίας, ἐπὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς παρούσης καταναλώσεως, ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ παρούσης καταναλώσεως καὶ ἀποταμιεύσεως, ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ παρούσης καταναλώσεως καὶ μελλούσης τοιαύτης, ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ καταναλώσεως καὶ σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου, κλπ. (1).

Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀπαλλαγῶν ἐκ φόρων ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐπενδυτοῦ δι' ἐπιλογὴν μεταξὺ ταμιακῆς ρευστότητος καὶ ἐπενδύσεων εἰς ἔργα τὰ ὅποια περικλείουν διαφόρων εἰδῶν κινδύνους, δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένη, δοθέντος ὅτι ἡ εὐαισθησία τῶν ἐπενδύσεων ἐν σχέσει πρὸς τὰς μεταβολὰς τῶν φόρων δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένη (2).

Ἡ θεωρία τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἴσως περισσότερο σαφῆς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν μέτρων προστασίας τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς διὰ δασμῶν, δι' ἐλέγχων ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν, διὰ πιστωτικῶν περιορισμῶν καὶ διὰ παρεμβάσεων εἰς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος. Ἐνῶ τὰ προστατευτικὰ αὐτὰ μέτρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν ὠρισμένας εὐνοϊκὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας, ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς, τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς κίνητρα τῆς ιδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἐξεταζόμενα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, τῆς ἐλευθέρως διακινήσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, θεωροῦνται ὡς ἀνασχητικοὶ παράγοντες εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν οἰκονομιῶν τοῦ κόσμου διὰ καθολικὴν ἀνάπτυξιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ τάσις πρὸς περιορισμὸν τῶν περιορισμῶν τῶν διακρατικῶν συναλλακτικῶν σχέσεων, εἶναι καθολικὴ σήμερον, ἡ δὲ θεωρία καὶ ἡ πρακτικὴ συμφωνοῦν κατὰ μέγα μέρος πρὸς τὴν ἀποψιν αὐτήν.

Ἡ θεωρία τῶν διαπεριφερειακῶν ἐξαρτήσεων βασίζεται, κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὰς σχέσεις τοῦ συγκριτικοῦ κόστους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου προσπαθεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐπενδυτῶν διὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἀναζήτησις ὁμοῦ καὶ αἰτιο-

1) Ὅρα καὶ R. A. Musgrave, The theory of public finance, a study in public economy, New York, 1959, part three.

2) R. A. Musgrave, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 328.

λόγησις τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐπενδυτῶν, βάσει τῶν στενῶν κριτηρίων τῆς διαρθρώσεως τοῦ συγκριτικοῦ κόστους δὲν εἶναι ἐπαρκῆς. Ἄλλοι παράγοντες ψυχολογικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἐνεργοῦν ὡς δυνάμεις ἕλξεως μιᾶς δραστηριότητος εἰς μίαν περιοχὴν ἢ ὡς δυνάμεις ἀπωθήσεως ταύτης ἀπὸ ἄλλην. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ αἱ μέθοδοι τῆς διαπεριφερειακῆς ἀναλύσεως δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς διὰ νὰ προσδιορίσουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν μέτρων περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὐταὶ ἐξαρτῶνται καὶ ἐπηρεάζονται ἀπὸ πλῆθος δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι δροῦν ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ καὶ ὅτι εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀπομονώσωμεν τὰς στρατηγικὰς μεταβλητάς, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν πορείαν τῆς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως καὶ τὴν διαδικασίαν τοῦ σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου. Τὸ γεγονός αὐτὸ δικαιολογεῖ καὶ τὰς προαναφερθείσας δυσχερείας τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας διὰ τὴν ἐξαγωγήν βασίμων συμπερασμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἕκτασιν καὶ τὸν βαθμὸν μέχρι τοῦ ὁποῖου ἐν μέτρον πολιτικῆς κινήτρων εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν σκοπῶν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἄν εἶναι δύσκολος ἡ ἐπισήμανσις τῆς ἀποτελεσματικότητος ἑνὸς ἐκάστου κινήτρου, ἐξ ἴσου δύσκολος ἢ καὶ ἀδύνατος εἶναι ἡ συγκριτικὴ θεώρησις τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν διαφόρων κινήτρων. Ἄλλως τε ὅταν χαραχθοῦν οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ δι' ἑνὸς μέτρου πολιτικῆς κινήτρων καὶ ὅταν καταστῇ δυνατὴ ἡ μέτρησις τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποῖου τὸ μέτρον τοῦτο θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν θεθέντων στόχων, τότε καὶ ἡ σύγκρισις τούτου πρὸς ἄλλα μέτρα πολιτικῆς μὲ τὰς ἰδίας ἐπιδιώξεις, καθίσταται εὐκολωτέρα. Ἐφ' ὅσον ὁμως δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερὴς ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἀποτελεσματικότητος ἑνὸς κινήτρου, τότε καὶ ἡ σύγκρισις τῶν ἀποτελεσμάτων δύο ἢ περισσοτέρων κινήτρων, προκειμένου νὰ ἐπιλεγῇ τὸ περισσότερο κατάλληλον διὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν δὲν εἶναι δυνατόν πάντοτε νὰ πραγματοποιηθῇ.

4. Ἐμπειρικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἀποτελεσματικότης τῶν κινήτρων.
Ἐνας ἄλλος τρόπος διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν κινήτρων συνίσταται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ληφθέντων μέτρων εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ἡδὴ κατὰ τὴν ἐπισκόπησιν ἐκάστου κινήτρου ἐδόθησαν παραδείγματα ἐφαρμογῆς τούτου, χωρὶς ὁμως νὰ ὑπάρχουν πάντοτε πληροφoρῖαι ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰς ἐπιδράσεις τούτου. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν χωρῶν ἀνεφέρθησαν τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἐκάστη τούτων διὰ τὴν ἄσκησιν πολιτικῆς κινήτρων. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν αἱ παρατηρήσεις δὲν μᾶς ὁδηγοῦν εἰς ἀσφαλῆ καὶ ἀναμφισβήτητα συμπεράσματα.

Διὰ τὰ φορολογικὰ κίνητρα ἐδόθησαν τὰ συμπεράσματα ὠρισμένων με-

λετών και παρατηρήσεων εκ τῶν ὁποίων συνάγεται ὅτι ἡ ἐφαρμογή τούτων εἰς τὰς διαφόρους χώρας δὲν φαίνεται νὰ εἶχε μεγάλας ἐπιδράσεις εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ τῆς ἐκβιομηχανίσεως (1).

Ἡ ἐμπειρική παρατήρησις δεικνύει ὅτι ἡ ἀνάπτυξις ὠρισμένων χωρῶν συνετελέσθη ὑπὸ καθεστῶς δασμολογικῆς προστασίας, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνη ὅτι οὗτοι ἀπετέλουν καὶ τὴν μοναδικὴν ἢ τὴν στρατηγικὴν προωθητικὴν δύναμιν τῆς ἀναπτύξεως. Τὰ ἄλλα μέσα ἀσκήσεως προστατευτικῆς πολιτικῆς ἢ πολιτικῆς προωθήσεως τῶν ἐξαγωγῶν ἐχρησιμοποιήθησαν κυρίως διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν βραχυχρονίων προβλημάτων τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἐφαρμογή των τείνει νὰ περιορισθῇ καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν διαθέτομεν πληροφορίας διὰ τὰς συγκεκριμένας ἐπιδράσεις τούτων εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ σχηματισμοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ τῆς ἐκβιομηχανίσεως.

Ἡ πολιτικὴ τῶν ἀμέσων ἐπιχορηγήσεων εἶχε ὠρισμένας ἐπιδράσεις διὰ τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου καὶ τὴν διαχωρικὴν ἀνακατανομὴν τούτου εἰς τινὰς χώρας. Εἶναι δύσκολον ὁμως νὰ σταθμισθοῦν τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα πρὸς τὰς ἀρνητικὰς ἐπιδράσεις τῆς σχετικῆς πολιτικῆς.

Ἡ ἐμπειρική παρατήρησις δὲν καθιστᾷ δυνατὴν τὴν διαπίστωσιν τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα μέτρα νομισματικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν ἀνωτέρων ἐπιπέδων ἀναπτύξεως. Βεβαίως, ὡς ὄργανα ἀσκήσεως πολιτικῆς βραχυχρονίου, κυρίως, χαρακτῆρος χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα τόσον εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας, ὅσον καὶ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Ἡ ἔκτασις ὁμως τῶν μακροχρονιωτέρων ἐπιδράσεων τούτων, ἰδίως ὡς μέτρων προωθητικῶν τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διακριβωθῇ.

Τὰ μέτρα περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ διαχωρικῆς ἀνακατανομῆς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶχον ὠρισμένα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐπίλυσις ὁμως τοῦ προβλήματος τῆς ἰσορροπίας ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν εἰς πολλὰς χώρας δὲν φαίνεται νὰ ἔχη πραγματοποιηθῇ, παρὰ τὴν ἔντονον προσπάθειαν ἢ ὁποία κατεβλήθη πρὸς τὸ σκοπὸν τοῦτον (2).

(Συνεχίζεται)

1) National Bureau of Economic Research, Foreign tax policies and economic growth, a conference report, New York, 1966, σελ. 3-5, 35-96, 97-124, κλπ. J. R. Kahabka, Tax incentives for private industrial investment, I. B. R. D., 1962, σελ. 45, 55, 62, 71 κλπ. J. Heller, K. M. Kauffman, Tax incentives for industry in less developed countries, the Law School of Harvard University, Cambridge, 1963, σελ. 133, 233.

2) Διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἰδικώτερον, ὄρα τὰ τελευταῖα ἀποτελέσματα βιομηχανικῆς ἀπογραφῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγούμενα τοιαῦτα.